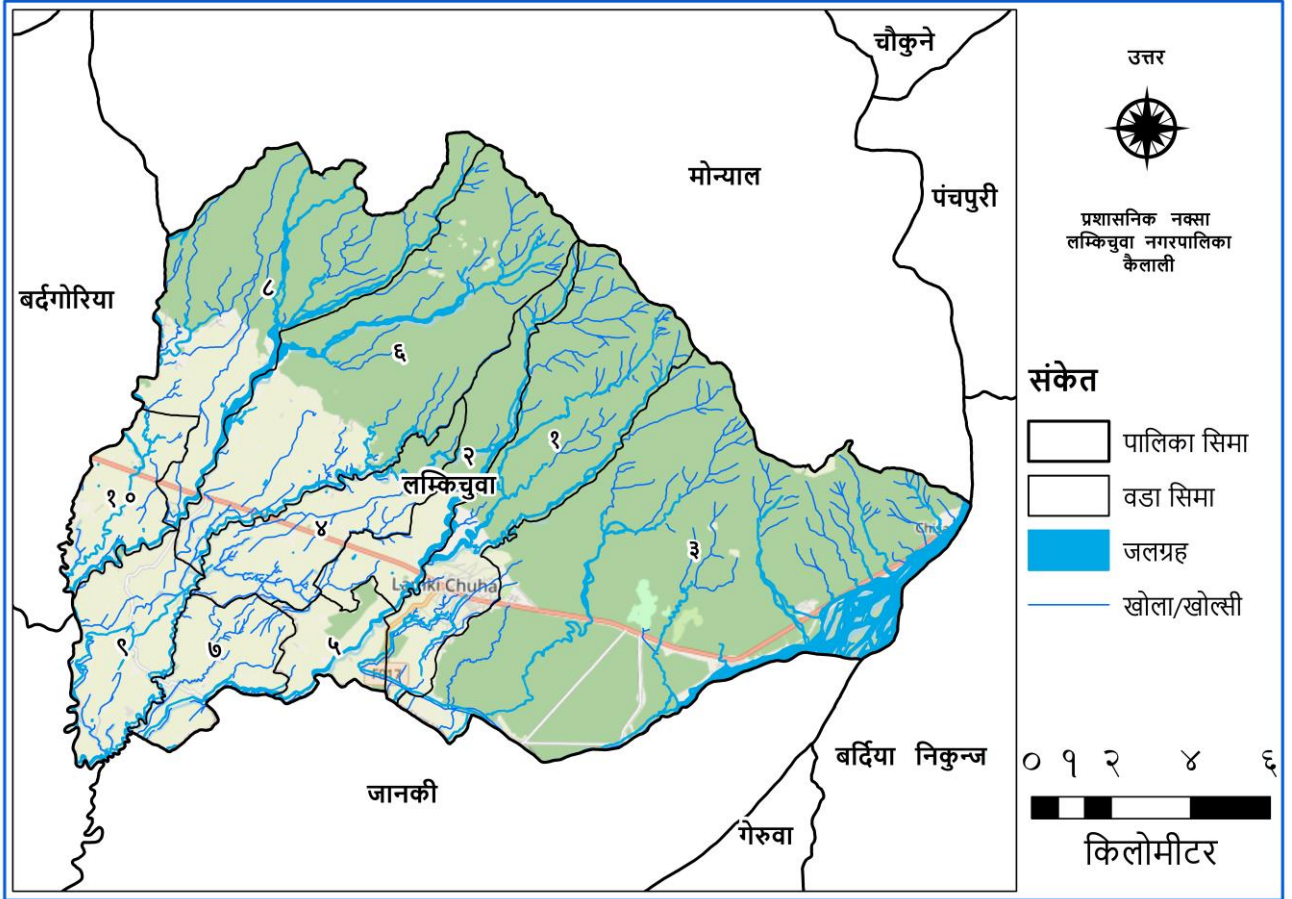

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

जलउपयोग गुरुयोजना

लम्कीचुहा नगरपालिका, कैलाली

२०८०

विषय सूची

प्राक्कथन	VII
धन्यवाद ज्ञापन	IX
अध्याय-१: परिचय	१
१.१. पृष्ठभूमि:	१
१.१.१. जलस्रोत क्षेत्रका राष्ट्रिय नीति तथा कानुनी प्रावधानहरू	१
१.१.२. एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका अवधारणा र सिद्धान्तहरू	३
१.१.३. दिगो विकास लक्ष्य	३
१.१.४. अन्तरक्षेत्रीय सवालहरू	४
१.२. जलउपयोग गुरुयोजनाका उद्देश्य र क्षेत्र	५
१.२.१. जलउपयोग गुरुयोजनाका उद्देश्यहरू	५
१.२.२. जलउपयोग गुरुयोजनाले समेटने क्षेत्रहरू	६
१.३. जल उपयोग गुरुयोजना निर्माणमा अपनाइएका पद्धतीहरू	८
१.३.१. स्थानीय तहका विद्यमान रणनीतिक योजनाहरूको समिक्षा	८
१.३.२. रणनीतिक योजनाहरूको एकीकरण	९
१.३.३. जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रकृया र चरणहरू	९
अध्याय-२: नगरपालिकाको पार्श्वचित्र	१७
२.१. नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय	१७
२.२. भौगोलिक अवस्थिति र पहुँच	२०
२.३. भौगोलिक स्वरूप तथा भू-उपयोग स्थिति	२२
२.४. प्रमुख जलाधार तथा उप-जलाधार क्षेत्रहरूको विवरण	२४
२.५. नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विवरण	२६
२.५.१. नगरपालिकाको घरधुरि तथा जनसंख्या विवरण	२६
२.५.२. जातियता	२६
२.५.३. साक्षरता विवरण	२७
२.५.४. व्यवसाय	२७
२.५.५. कृषि र जीविकोपार्जन	२८
२.५.६. मौसमी पात्रो तथा कार्यबोझ	२९
२.५.७. नगरपालिकामा उपलब्ध मानव संसाधनको विश्लेषण	२९
२.५.८. स्थानीय निर्माण सामग्रीहरूको उपलब्धता	३१

२.६ सेवाकेन्द्रहरू सम्बन्धि विवरण	३२
२.७. विकास साझेदारहरू, गैह्र सरकारी संस्थाहरू, समुदायमा आधारित संस्थाहरू तथा सहकारी सम्बन्धि विवरण	३३
अध्याय-३: विद्यमान जलस्रोतहरूको अवस्था र प्रयोग	३५
३.१. नगरपालिकामा उपलब्ध जलस्रोतहरूको विवरण	३५
३.२. नगरपालिकामा उपलब्ध जलस्रोतहरूको विश्लेषण	३५
३.२.१. स्रोतहरूको गुणस्तरको आधारमा विश्लेषण	३५
३.३. विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण	३९
३.३.१. विद्यमान योजनाहरू र सेवा क्षेत्र	४०
३.३.२. विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालनको अवस्था	४०
३.३.३. विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको सुविधास्तरको अवस्था विश्लेषण	४०
३.३.४. निर्माणाधीन योजनाहरू र लक्षित सेवाक्षेत्र विवरण	४१
३.४. विद्यमान सरसफाइ अभ्यासको अवस्था विश्लेषण	४२
३.४.१. बस्तीहरूको खुला दिसामुक्त क्षेत्र तथा पूर्ण सरसफाइ स्थिति	४२
३.४.२. विद्यालय तथा सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाइ अवस्था	४३
३.४.३. वातावरणीय सरसफाइको अवस्था	४४
३.४.४. दिसाजन्य लेदो, ठोस फोहर तथा फोहरपानी व्यवस्थापनको विद्यमान अवस्था	४५
३.५. विद्यमान सिंचाइ योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण	४७
३.५.१. विद्यमान सिंचाइ योजनाहरू र सेवाक्षेत्र	४७
३.५.२. विद्यमान सिंचाइ योजनाहरूको सञ्चालनको अवस्था	४८
३.६. निर्माणाधीन बहु-उपयोगी योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण	४९
३.७. विद्यमान जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षण योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण	४९
३.७.१. विद्यमान योजनाहरू र सेवाक्षेत्र	५०
३.७.२. विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालनको अवस्था	५०
३.७.३. निर्माणाधीन योजनाहरू र लक्षित सेवाक्षेत्र	५१
३.८. विद्यमान जल उर्जा योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण	५१
३.९. जलस्रोतहरूको दिगो उपयोगका लागि संस्थागत/उपयोग सम्बन्धि संयन्त्र	५१
३.१०. जलस्रोतमा विवाद	५२
अध्याय-४ : गुरुयोजना कार्यान्वयन रणनीति र परिकल्पना	५३
४.१. नगरपालिकाको रणनीतिक प्राथमिकता	५३

४.२. जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन.....	५३
४.३. एक जल नीति तथा अवधारणा.....	५४
४.४. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण अवधारणा र एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन	५६
४.५. पानीको उत्पादनशिल प्रयोग.....	५८
४.६. जलस्रोतको उपयोगका लागि विकल्प तथा प्रविधिहरू.....	५८
४.७. मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजारहरू (गुणिकारू).....	५९
४.८. स्रोत संरक्षण.....	६१
अध्याय-५ : जलउपयोग गुरुयोजना.....	६२
५.१. अन्तर विश्लेषण.....	६२
५.२. आवधिक योजनाको सारांश.....	६५
५.२.१. खानेपानी योजनाहरू.....	६६
५.२.२. सरसफाइ योजनाहरू.....	६८
५.२.३. बहुउपयोगी योजनाहरू.....	६९
५.२.४. सिंचाइ योजनाहरू.....	६९
५.२.५. स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण योजनाहरू.....	७०
५.२.६. जलउर्जा सम्बन्धि योजनाहरू.....	७१
अध्याय-६: गुरुयोजना कार्यान्वयन, बजारीकरण र अद्यावधिक.....	७२
६.१. गुरुयोजनामा लगानीका लागि अल्प/मध्यम/दीर्घकालिन योजना.....	७२
६.२. पहिलो आ.व. मा कार्यान्वयन हुने योजनाहरू.....	७५
६.३. बजारीकरण रणनीति तथा सरोकारवालाहरूको पहिचान.....	७९
६.४. जलाधार/उप-जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन रणनीति.....	८२
६.५. गुरुयोजना पुनरावलोकन तथा अद्यावधिक गर्ने संयन्त्र.....	८३
६.६. गुरुयोजना कार्यान्वयन रणनीति.....	८३
अनुसूचीहरू.....	८६

संलग्न तालिकाहरू :

तालिका १: नगरपालिकाले तयार गरेका विभिन्न ऐन, नीतिनियम, योजना तथा कार्यविधिहरू	८
तालिका २: प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम र तथ्याङ्क संकलक तालिमको सहभागिता विवरण	११
तालिका ३: नगरपालिका स्तरीय अभिमुखीकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी विवरण	१२
तालिका ४: वडा स्तरीय अभिमुखीकरण तथा परामर्श गोष्ठी विवरण	१२
तालिका ५: वडा स्तरीय महिला/दलित तथा सीमान्तकृत समुहको लागि आत्माविश्वास तालिम विवरण ..	१३
तालिका ६: वडा स्तरीय क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठी विवरण	१३
तालिका ७: वडा स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीका सभागीहरूको विवरण	१५
तालिका ८: नगरपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गोष्ठीको विवरण	१६
तालिका ९: साबिकका वडाहरूको समायोजन गरि यस नगरपालिकाका वडाहरूको निर्माण विवरण: .	१७
तालिका १०: नगर पालिकाका वडाहरू निर्माण गर्दा समावेश गरिएका प्रमुख गाउँ तथा बस्तीहरूको विवरण:	१७
तालिका ११: नगरपालिकाको भू-उपयोग विवरण	२२
तालिका १२: नगरपालिकामा उप-जलाधार क्षेत्रहरू	२४
तालिका १३: वडागत रूपमा बस्ती, घरधुरि र जनसंख्याको विवरण	२६
तालिका १४: वडा अनुसार जातिगत घरधुरिको विवरण	२६
तालिका १५: वडागत रूपमा साक्षरता विवरण	२७
तालिका १६: वडा अनुसार विभिन्न पेशा/व्यवसायमा संलग्न जनसंख्याको विवरण	२८
तालिका १७: वडागत रूपमा खाधान्न पहुँचको अवस्था विवरण	२८
तालिका १८: वडागत रूपमा उप;उपलब्ध स्थानीय दक्ष मानव संसाधनको विवरण	३०
तालिका १९: स्थानीय सामग्रीहरूको उपलब्धता	३१
तालिका २०: नगरपालिकामा रहेका सेवाकेन्द्रहरूको विवरण	३२
तालिका २१: मुख्य विकास साझेदार तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरूको विवरण	३३
तालिका २२: वडा अनुसार सहकारी संस्थाहरूको विवरण	३४
तालिका २३: विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण	३९
तालिका २४: वडागत रूपमा खानेपानीको सुविधास्तर विवरण	४१
तालिका २५: वडागत घरायसी सरसफाइको अवस्था विवरण	४२
तालिका २६: वडागत घरायसी सरसफाइको अवस्था विवरण	४३
तालिका २७: विद्यालय तथा संस्थागत खानेपानी र सरसफाइको अवस्था	४४
तालिका २८: गतिविधि तथा सुझावहरू	४६
तालिका २९: वडागत रूपमा सिंचाइ योजना र सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	४८
तालिका ३०: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण योजनाहरूको सञ्चालन अवस्था	५०

तालिका ३१: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (नयाँ निर्माण आयोजनाको लागि)	५९
तालिका ३२: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (विद्यमान आयोजनाको सेवास्तर वृद्धिको लागि)	६०
तालिका ३३: मापदण्डमा आधारित प्राथमिकिकरण सुचक (सिंचाइ योजना)	६०
तालिका ३४: मापदण्डमा आधारित प्राथमिकिकरण सुचक (वातावरण/पर्यावरण तथा स्रोत संरक्षण योजना)	६०
तालिका ३५: दिगो विकास लक्ष्य ६.१: खानेपानी सेवा परिणात्मक लक्ष्य र सूचकहरू	६२
तालिका ३६: दिगो विकास लक्ष्य ६.२: सरसफाइ सेवा परिणात्मक लक्ष्य र सूचकहरू	६३
तालिका ३७: लम्कीचुहा नगरपालिकाको पञ्चवर्षीय योजना सारांस विवरण	६५
तालिका ३८: प्रस्तावित खानेपानी योजनाहरूको विवरण	६७
तालिका ३९: प्रस्तावित सरसफाइका योजनाहरूको विवरण	६८
तालिका ४०: तर्जुमा भएका वडागत रुपमा सिंचाइ योजनाहरूको (परम्परागत र लघु) विवरण	६९
तालिका ४१: वातावरण तथा पर्यावरण सम्बन्धि तर्जुमा गरिएका योजनाहरू	७१
तालिका ४२: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन शुरु गर्ने गरी तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरू	७५
तालिका ४३: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन शुरु गर्ने गरी तर्जुमा गरिएका सरसफाइ योजनाहरू	७५
तालिका ४४: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन शुरु गर्ने गरी तर्जुमा गरिएका सिंचाइ योजनाहरू	७६
तालिका ४५: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन गर्ने शुरु गरी तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा स्रोत संरक्षण योजनाहरू	७८
तालिका ४६: जल उपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न लगानी सहकार्य गर्ने सम्भावित सरोकारवालाहरू	८१

संलग्न ग्राफ/चित्रहरू:

ग्राफ/चित्र संख्या	विवरण
चित्र-१	जलउपयोग गुरुयोजना तथा जलस्रोत कुर्सी
चित्र-२	जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका चरणहरू
चित्र-३:	लम्कीचुहा नगरपालिकामा वडा र बस्तीसम्मको पहुँच नक्शा
चित्र-४:	लम्कीचुहा नगरपालिकाको सडक संजाल नक्शा
चित्र-५:	लम्कीचुहा नगरपालिकाको भू-उपयोग नक्शा
चित्र-६:	लम्कीचुहा गाउँपालिकाको उप-जलाधारको नक्शा
चित्र-७:	जलस्रोत संरक्षण तथा जलउपयोग क्षेत्रका सरोकारवाला पहिचान चित्र
चित्र-८:	लम्कीचुहा नगरपालिकाको वडागत भू-क्षेत्र अनुसारको जनघनत्व नक्सा
ग्राफ-१	नगरपालिकाका मानिसहरूको मौसमी काममा व्यस्तहुने समय

ग्राफ-२	नगरपालिकामा मानव संसाधनहरूको विवरण
ग्राफ-३	लम्कीचुहा नगरपालिकामा खानेपानी गुणस्तर परिक्षणका लागि नमुना संकलन र परिक्षण गरिएको पाइप लाइनधारा र नल्काहरूको संख्या
ग्राफ-४	लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा आइरन प्रदुषण अवस्था
ग्राफ-५	लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा मँगनिज प्रदुषण अवस्था
ग्राफ-६	लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा नाइट्रेट प्रदुषण अवस्था
ग्राफ-७	लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी स्रोतमा आर्सेनिक प्रदुषण अवस्था
ग्राफ-८	लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा ईकोलाई प्रदुषण अवस्था
ग्राफ-९	लम्कीचुहा नगरपालिकाको विद्यमान खानेपानी सेवास्तर अवस्था
ग्राफ-१०	विद्यमान सिंचाइ योजनाको सञ्चालन अवस्था
ग्राफ-११	विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण योजनाहरू
ग्राफ-१२	नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनामा समेटिएका क्षेत्रगत योजनाहरू र अनुमानित लागत
ग्राफ-१३	तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरूको लागत अनुमान
ग्राफ-१४	तर्जुमा गरिएका सार्वजनिक शौचालयका वडागत लागत अनुमान
ग्राफ-१५	तर्जुमा गरिएका सिंचाइ योजनाहरूको लागत अनुमान
ग्राफ-१६	तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा पर्यावरण योजनाहरूको लागत अनुमान

प्राक्कथन

नेपालको संविधान २०७२ मा भाग-३, मौलिक हक धारा ३० को स्वच्छ वातवरण हकमा “प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ/स्वस्थ वातवरणमा बाच्न पाउने हक” तथा धारा ३५ को स्वास्थ्य सम्बन्धि हकमा “प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक” को सुनिश्चितता गरिएको छ। साथै नेपालको संविधान २०७२ कै भाग ४ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायीत्वको धारा ५१ को राज्यका नीतिहरूमा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र उपयोग गर्ने, जनसहभागितामा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिँदै जलस्रोतको बहु-उपयोगी विकास गर्ने तथा नवीकरणीय उर्जाको उत्पादन तथा विकास गर्ने, जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण तथा दीगो र भरपर्दो सिंचाइ विकास गर्ने तथा वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्ने भन्ने व्यवस्था भए बमोजिम र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को अवधारणा तथा सो ऐनले दिएको अधिकार बमोजिम स्थानीय सरकारले जलस्रोत तथा वातावरण पर्यावरण क्षेत्रको दीगो स्थानीय विकासका गर्न एकीकृत जलस्रोतको अवधारणा अनुसार क्षेत्रगत योजना तयार गरि लागु गर्न सक्ने व्यवस्था छ।

लम्कीचुहा नगरपालिकाले पनि आफ्नो क्षेत्र भित्र रहेको जलस्रोतको भण्डारणलाई स्थानीय उपभोक्ताहरूको स्वास्थ्य तथा जीविकोपार्जनका अवसरमा परीणत गर्न एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनको अवधारणा अनुसार जल, जंगल र जमिनको एकीकृत विकासका लागि युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजना, अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडी) मार्फत अमेरिकी जनताको सहयोगमा लम्कीचुहा नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण गरेको छ। जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका विभिन्न चरणहरू (तयारी चरण, क्षमता विकास चरण, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन चरण र योजना तर्जुमा चरण) अपनाई स्थानीय समुदायकै सहभागीतामा यो जलउपयोग गुरुयोजना तयार गरिएको हो।

जलउपयोग गुरुयोजनाको मुख्य अवधारणा भनेको जलस्रोतको एकीकृतएकीकृत तर्जुमा तथा व्यवस्थापनका लागि सहभागितात्मक एवं समावेशी विधि अपनाउँदै जलस्रोत क्षेत्रको विकासमा सुशासन कायम गर्नु, स्थानीय समुदायको सहभागिता बढाउनु र पारदर्शिता बढाउन सहयोग पुर्याउनु रहेको छ। यसले कुनै एउटा निश्चित भौगोलिक क्षेत्रमा केन्द्रित रही त्यस क्षेत्रमा रहेका जलस्रोतको समग्र उपलब्धता तथा त्यसको सम्भाव्य उपयोगको आंकलन गर्दछ।

जलउपयोग गुरुयोजनाले खास कुनै आयोजना वा जलस्रोतका क्षेत्र मात्रमा सिमित नरही स्थानीय तहको निश्चित सिमाना भित्रका जलाधार/उप-जलाधार क्षेत्रका उपलब्ध समग्र जलस्रोत, सरसफाइ तथा स्वच्छता, वातावरण र पर्यावरण, पानीसँग सम्बन्धित उर्जा, पानीको माग र यसको समुचित प्रयोग सहितको तथ्याङ्क सङ्कलन, स्थानीयकै सहभागीतामा विश्लेषण तथा भविष्यको लागि सहभागितात्मक योजना तर्जुमा र नीति तर्जुमामा समेत सहयोग गर्ने भएकोले जलउपयोग गुरुयोजनालाई स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरूले आवश्यक औजारका रुपमा अपनत्व गरेको पाईन्छ।

लम्कीचुहा नगरपालिका भौगोलिक रुपमा चुरे पहाड, भावर क्षेत्र र समथर तराई भू-भाग गरी ३ किसिमका भू-बनौट छन्। मोहना नदि, पथरिया नदि, जमरा खोला यसै चुरे क्षेत्रबाट शुरु भएका छन्। चुरे क्षेत्रबाट निस्केका यीनै खोलाहरू र कर्णाली नदि यस नगरपालिकाको सिंचाइका लागि प्रयोग हुने सतही पानीका स्रोतहरू हुन् भने जमिनमुनिको पानी यस पालिकाको खानेपानी सरसफाइ तथा लघु सिंचाइ जीविकोपार्जनका लागि प्रमुख पानीको स्रोत हो। यहाँका सबैजसो घरधुरिहरू खानेपानी तथा सरसफाइका लागि जमिनमुनिको जलस्रोतमा निर्भर रहेको देखिन्छन् तथापी चुरे भावर क्षेत्र भएकोले डिपवेल ड्रिल गर्न चट्टान काट्नु पर्ने र भूमिगत पानीको सतह जमिनबाट धेरै गहिराईमा रहेको छ। असुरक्षित फोहरमैला व्यवस्थापन, बढ्दो सहरिकरणका तथा असुरक्षित मानवीय व्यवहारका कारण सतही र भूमिगत पानीका स्रोतहरूमा मानव स्वास्थ्यका हिसाबले हानिकारक रासायनिक, भौतिक र जैविक पदार्थहरू रहन सक्ने हुँदा पानीको गुणस्तर तथा खानेपानी सुरक्षाका सवालहरूलाई पनि यस जलउपयोग गुरुयोजनाले समेटेको छ। यसका साथै जलवायु परिवर्तन तथा विभिन्न विपदहरूका कारण जलस्रोतको क्षेत्रमा अत्यधिक दवाव सृजना भइ पानीको माग र आपूर्ति बीच अन्तर देखिन थालिसकेको अवस्थामा यो गुरुयोजनाले यस्ता नयाँ चुनौतिहरूको सामनाका लागि स्थानीय सरकारले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/अल्पिकरण, विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा वातावरण पर्यावरणका संरक्षणका सवालहरूमा चाल्नु कदमहरू पनि समेटेको छ।

यो जलउपयोग गुरुयोजना लम्कीचुहा नगरपालिका कै नेतृत्व तथा समुदायको सहभागितामा तयार गरिएको हुँदा यसको सफल कार्यान्वयनको लागि पनि लम्कीचुहा नगरपालिका र समुदायको ठुलो भूमिका रहन्छ। त्यसैले जलउपयोग गुरुयोजनाले समेटेका क्षेत्रगत क्रियाकलापहरूको प्राथमिकता अनुसार कार्यान्वयन गरी नेपाल सरकारको खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना र दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुऱ्याउने, जलस्रोतको न्यायोचित वितरण तथा विवेकपूर्ण उपयोग मार्फत सुशासन प्रत्याभूत गराउनुका साथै पानीको बहु-उपयोग गरि समुदायको जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण हुने अपेक्षा गरिएको छ।

शेर बहादुर बुढा
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
लम्कीचुहा नगरकार्यपालिकाको कार्यालय
भल्का, कैलाली

लम्कीचुहा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
भल्का, कैलाली

धन्यवाद ज्ञापन

स्थानीय तहलाई नेपालको संविधान एवं स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले दिएका अधिकार तथा अन्य प्रचलित कानूनहरूको परिधि भित्र रहि स्थानीय स्रोत साधन एवं सम्पदाहरूको उचित व्यवस्थापन गर्ने कार्य अन्तर्गत आफ्ना क्षेत्रगत योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने अधिकार भए अनुरूप यस नगरपालिका मा राष्ट्रिय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवस्थापन प्रणालीमा आधारित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (NWASH PLAN) र जलउपयोग गुरुयोजनाका विभिन्न खुड्किलाहरू सहभागितात्मक र समावेशी योजना प्रक्रियाका माध्यमबाट सम्पन्न गर्दै नगरपालिकाको गुरुयोजनाको दस्तावेज तयार पार्न सफल भएका छौं। नगरपालिका क्षेत्र भित्र प्रत्येक वडामा सामाजिक र प्राविधिक विश्लेषणको आधारमा तयार पारिएको यस जलउपयोग गुरुयोजनाले खानेपानी तथा सरसफाइ, सिंचाइ, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण सम्बन्धित योजनाहरूलाई समाविष्ट गरेको छ। विद्यमान स्थितिसँग अवगत हुनु र भविष्यका लागि योजना तयार पार्नुले मात्र नागरिकका अपेक्षा सम्बोधन गर्न सक्दैन। योजनाको सफल कार्यान्वयन पक्षलाई समेत लाभ प्राप्तिका लागि उत्तिकै ध्यान दिनु जरुरी हुन्छ। यस सन्दर्भमा यस नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणमा संलग्न नगरपालिकाका सम्पूर्ण जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरू, सम्पूर्ण राजनैतिक दल समाजसेवी, बुद्धिजिबि, महिला, विभिन्न समूह/संस्था तथा नगरपालिकाका कर्मचारीहरू, फिल्ड स्तरमा खटिने प्राविधिक तथा सामाजिक कर्मचारीहरू लगायत नगरपालिकामा क्रियाशिल विभिन्न संघ-संस्था तथा आम जनसमुदायहरूमा हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु।

लम्कीचुहा नगरपालिकाको NWASH MIS अद्यावधिक गर्नुका साथै जलउपयोग गुरुयोजना जस्तो महत्वपूर्ण दस्तावेज तयारीका लागि प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग पुऱ्याउने युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजना, अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडी) मार्फत अमेरिकी जनता प्रति विशेष आभार प्रकट गर्न चाहन्छु।

यस नगरपालिकाले भविष्यमा आफ्नै स्रोतबाट सञ्चालन गर्ने जलस्रोत विकास, सिंचाइ तथा ढल निकास लगायत वातावरण तथा पर्यावरण सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा वा अन्य बाह्य निकायको सहयोगमा कार्यान्वयन गर्दा यस गुरुयोजनामा तय गरिएको प्राथमिकताक्रमको अनिवार्य रूपमा अनुकरण एवं पालना गर्ने तथा गराउने प्रतिबद्धता समेत व्यक्त गर्दछु। नगरपालिका आफैले निर्माण गरेको जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयनमा समेत सरोकारवाला सम्पूर्ण महानुभावहरूको साथ सहयोग पाउनेमा आशावादी हुँदै जलउपयोग गुरुयोजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्णमा हार्दिक अपिल गर्दछु।

सुशिला शाही
नगर प्रमुख
लम्कीचुहा नगरपालिका

संक्षेप र संक्षिप्त नामहरूको सूची

कि.मि.	किलो मिटर
जीईएसआई	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण
NWASH MIS	National Water Sanitation and Hygiene Management Information System
गुरुयोजना	भन्नाले लम्कीचुहा नगरपालिकाको “जलउपयोग गुरुयोजना २०८०/८१-२०८४/८५ (सन् २०२३ -२०२७)” लाई सम्झनु पर्दछ।
जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सी	भन्नाले जलउपयोग गुरुयोजनालाई नेपाल सरकारको विद्यमान क्षेत्रगत विकास संरचनाहरू, कानुनी प्रावधानहरू र दिगो विकास अवधारणा अनुसार निर्माण गर्न तथा गुरुयोजना तयारीलाई सहज बनाई योजना निर्माण प्रकृत्यालाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि अवलम्बन गरिएको जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सीको चित्रगत अवधारणालाई सम्झनु पर्दछ। यो अवधारणा सरोकारवालाहरूको बुझाईमा एकरूपता ल्याउन निकै प्रभावशाली औजारका रूपमा रहेको छ। जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सीले आँल्याएका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित रहेर नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण गरिन्छ।
खानेपानी सुविधास्तर	भन्नाले खानेपानी आयोजनाहरूले उपभोक्ता घरपरिवारहरूलाई उपलब्ध गराएको खानेपानीको चार तहको सुविधास्तरहरू; सुरक्षित व्यवस्थापन सुविधास्तर, आधारभूत सुविधास्तर, सिमित सुविधास्तर, र सुविधा नभएको (शून्य सुविधास्तर)लाई बुझ्नुपर्दछ । खानेपानी सुविधास्तर सूचकहरू परिमाण, गुणस्तर, पहुँच र विश्वसनीयताको आधारमा खानेपानीको समग्र सुविधास्तर निर्धारण हुन्छ । यी चारवटा सुविधा सूचकहरूको समग्र सुविधास्तरलाई खानेपानी सुविधास्तर भन्ने बुझ्नु पर्दछ। अर्थात् खानेपानी सुविधास्तर भन्नाले यस जलउपयोग गुरुयोजनामा परिभाषित गरे अनुसारको उपभोक्ता घरधुरीले खानेपानी धाराबाट उपलब्ध गरेको खानेपानी सुविधास्तर भन्ने बुझ्नुपर्दछ ।
सिबिआरटी	भन्नाले तर्जुमा गरिएका आयोजनाहरूको कार्यान्वयन प्राथमिकता निर्धारण गर्दा प्रयोग गरिने “मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजार (Criteria Based Ranking Tool)” लाई बुझ्नुपर्दछ ।

कार्यकारी सारांश

कुनै निश्चित स्थान भित्र रहेका पानीका स्रोतहरूको संरक्षण, व्यवस्थापन र न्यायोचित तथा समतामूलक वितरण गर्नका लागि समुदायकै सहभागितामा तयार गरिने जलस्रोत क्षेत्रको आवधिक योजना जलउपयोग गुरुयोजना हो। जलउपयोग गुरुयोजनामा उपलब्ध जलस्रोतहरूको क्षमता विश्लेषण, प्रभावकारी तथा कुशल उपयोग, विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालन/व्यवस्थापन अवस्था तथा अन्तर विश्लेषण, प्रस्तावित योजनाहरूको लागत अनुमान, सहयोगी सरोकारवाला पहिचान गर्नुका साथै लगानी नीति, लक्ष्य, परिकल्पना समेत समेटिन्छ। गुरुयोजनाले स्रोतहरूको विवेकपूर्ण उपयोग गर्न, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण गर्न, पानीको बहुउपयोग गर्न, जलस्रोत सम्बन्धी विवाद न्यूनीकरण र समाधान गर्नका लागि समुदायको क्षमता विकासका साथै पानीको न्यायोचित वितरण तथा पानी सुशासन कायम गरि पालिकाको जलस्रोत जलस्रोतक्षेत्रको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न समेतका लागि क्षेत्रगत योजना तर्जुमाको दीर्घकालीन औजारका रूपमा लिन सकिन्छ।

जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको प्रमुख उद्देश्य भनेको, "स्थानीय स्तरमा जलस्रोतको प्रभावकारी, समानुपातिक, पारदर्शी र दक्ष रूपले पानीको बहुउपयोग गर्न एकीकृत योजनाको विकास गर्नु तथा आफ्नो पालिका क्षेत्रका निश्चित समुदाय भित्र तथा समुदाय-समुदायका बीचमा जलस्रोतको समानुपातिक वितरण तथा बाँडफाँड मार्फत दिगो रूपमा पानीसँग सम्बन्धित आवश्यकताहरू पुरा गर्न रहेको छ। गुरुयोजनाले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा संभावित प्राकृतिक जोखिमबाट जलस्रोत क्षेत्रमा पर्नसक्ने दबाबलाई कम गर्न समुदाय र सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्नुका साथै जलस्रोतका क्षेत्रमा नयाँ अवधारणाहरू जस्तै एकजल अवधारणा, पानीको उत्पादनशिल उपयोगका लागि स्थानीय जनसमुदायहरूलाई शसक्तिकरण गर्दै समुदाय परिचालन र सचेतिकरणमा टेवा पुऱ्याउँदछ।

जलउपयोग गुरुयोजनाको तयारि प्रकृया मार्फत महिला, पछाडि रहेका समुदाय, अति विपन्न, सीमान्तकृत समुदाय र पानीको उपभोगमा बन्चितिकरणमा परेका भूगोल र समुदायहरूलाई मापदण्डमा आधारित योजना प्राथमिकिकरणका सूचकहरूका माध्यमबाट मुलप्रवाहीकरण गर्दै खानेपानी लगायतका संविधानसंविधानले सुनिश्चित गरेका जलस्रोतको उपयोगका क्षेत्रका मौलिक हकलाई समेत पुरा गर्न योगदान पुऱ्याउँदछ।

यस नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका लागि विभिन्न चरणहरू (तयारी चरण, क्षमता विकास चरण, अध्ययन चरण, योजना तर्जुमा चरण र प्रतिवेदन लेखन तथा प्रतिवेदन प्रमाणीकरण चरणहरू) मा क्षेत्रगत विज्ञहरूको परिचालन गरि तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण र प्रमाणीकरण गरिएको छ। तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि N-WASH र DAI Collect KoBo मोबाइल एप्लिकेशनहरूको प्रयोग गरिएको छ। संकलित तथ्याङ्कहरूलाई एकत्रित गरी तथ्याङ्कमा रहेका त्रुटीहरू युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजनाको सहयोग र समन्वयमा सच्याउने, सान्दर्भिक नरहेका तथ्याङ्कहरूलाई हटाउने कार्य गरिएको थियो। संकलित तथ्याङ्कहरूलाई वडास्तरमा प्रमाणीकरण गोष्ठी सञ्चालन गरी छुटेका तथ्याङ्कहरू लिने र शुद्धीकरण गरिएको थियो। १० वटै वडाहरूमा वडास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन मार्फत योजनाहरूको प्राथमिकीकरण पश्चात नगरपालिका स्तरमा तथ्याङ्क प्रमाणीकरण र योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन गरि जलस्रोत योजनाहरूको क्षेत्रगत प्राथमिकीकरण गरिएको थियो।

जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका लागि सङ्कलन गरिएका सामाजिक तथा प्राविधिक तथ्याङ्कहरूलाई विभिन्न विधिहरू (ग्राफ, भू-अवस्थिति नक्शा, तथ्याङ्क नतिजा तालिकाहरू तथा तथ्याङ्कहरूको अन्तरसम्बन्ध) अपनाई विश्लेषण गरिएको छ। विश्लेषण गरिएका तथ्याङ्कहरूलाई नगरपालिकामा उपलब्ध अन्य तथ्याङ्कहरूसँग तुलना गर्नुका साथै स्थानीय सरोकारवालाहरू माझ छलफल अन्तर्क्रिया पश्चात प्रमाणीकरण गरि नतिजाहरूलाई आवश्यकता अनुसार तालिका, ग्राफ, र अनुसूची राखी त्यसको ब्याख्यात्मक स्वरूपमा यो

प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। लम्कीचुहा नगरपालिकामा जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा विभिन्न चरणहरूमा (१३ वटा खुड्किलाहरू) सम्पन्न गरिएका प्रक्रियागत क्रियाकलापहरू निम्न अनुसार रहेका छन्।

- तयारी चरण अन्तर्गत युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजना र साझेदारहरू बिचको सम्झौता तथा अन्य तथ्याङ्क सङ्कलनका औजार तथा विधिहरूको छनौट गरिएको थियो ।
- तयारी चरणमा यस नगरपालिकामा २४ जना तथ्याङ्क सङ्कलकहरूलाई NWASH/ DAI Collect KoBo सफ्टवेयर र तथ्याङ्क सङ्कलन विधि सम्बन्धि तालिम सञ्चालन गरिएको थियो।
- १०४ वटा समुदायस्तरका भेला/अनुशिक्षण सहभागीतात्मक तरिकाले सामाजिक तथा प्राविधिक तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरिएको छ। तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गर्दा महिला तथा पछाडि पारिएका वर्गका मुद्दाहरू/सवालहरूको अध्ययन र विश्लेषण गरिएको थियो।
- १० वटै वडाहरूमा वडास्तरमा समन्वय बैठक/अनुशिक्षण र २/२ दिन क्षमता विकास तालिमहरू सम्पन्न गरिएको छ र अनुशिक्षणमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको विषयवस्तुहरू समावेश गरिएको थियो ।
- १० वटै वडाहरूबाट छनौट गरिएका महिला तथा पछाडि रहेका वर्गका व्यक्तिहरूका लागि जल अधिकार, योजना तर्जुमा, जल सुशासन आदि सम्बन्धि तालिम सञ्चालन गरिएको थियो।
- नगरपालिका स्तरमा १ पटक समन्वय तथा परामर्श गोष्ठी र १ पटक योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो।

मुख्य तथ्याङ्कहरू :

- राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस लम्कीचुहा नगरपालिकाको कूल घरधुरि संख्या ९०९७१ (<https://cbs.gov.np>) रहेको देखिन्छ भने हाल जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा सङ्कलन गरिएको तथ्याङ्क अनुसार कूल घरधुरि संख्या २३६६५ र कूल जनसंख्या १०५५५० रहेको देखिन्छ। कूल घरधुरि मध्ये ४७.३% (११२०९) घरधुरि ब्राम्हण/ठकुरी/क्षेत्री/सन्ध्यासी, १९.६% (४६३२) घरधुरि दलित, ३२.८% (७७७३) घरधुरि जनजाती रहेका छन् भने ०.२% (५९) मुसलमान घरधुरि रहेका छन्।
- लम्कीचुहा नगरपालिका तल्लो कर्णाली जलाधारको चुरे भावर क्षेत्रमा पर्दछ। यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र खारेपानी खोला, रोरा खोला, चोरी खोला, चरैला नदि र पथरैया नदि गरि ५ वटा मुख्य खोलाहरू तथा उप-जलाधार क्षेत्रहरू रहेका छन्। साथै उक्त उप-जलाधार क्षेत्रहरूमा सिमसार क्षेत्रहरू रहेका छन्।
- लम्कीचुहा नगरपालिकामा हाल विद्यमान खानेपानी योजना संख्या ९ वटा, निर्माणाधीन खानेपानी योजना ७ वटा रहेका छन्। जलउपयोग गुरुयोजनामा ७ वटा नयाँ र ८ वटा मर्मत तथा विस्तार पाइपलाइन खानेपानी योजनाहरू तर्जुमा भएका छन्। विद्यमान खानेपानी योजनाबाट हाल ८२५८ (३४.९%) घरधुरिहरू लाभान्वित भएको देखिन्छ भने निर्माणाधीन योजनाहरूबाट १००२० (४२.३%) घरधुरिहरूलाई घरपरिसरभित्र पाइपलाइन खानेपानी सेवा वितरण गर्ने लक्ष्य लिईएको छ।
- यस नगरपालिका पहाडको फेदीमा अवस्थित रहेतापनि भूमिगत जलस्रोत नै खानेपानीको मुख्य स्रोत रहेको छ। हाल यस नगरपालिकामा पाइपलाइन खानेपानी सुविधा नभएका सबै घरधुरिहरूले सामुदायीक वा निजि नल्का (हेन्ड पम्प) को पानी खानेपानी प्रयोजनमा प्रयोग गरेको अवस्था छ ।
- जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण प्रक्रिया अन्तर्गत यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र हाल प्रयोगमा रहेका नल्का र पाइपलाइन धाराको खानेपानी गुणस्तर परिक्षण नमुना छनौट गरि गरिएको थियो जस अनुसार ७४.८८% नमुनामा आइरनको मात्रा विश्व स्वास्थ्य संगठनको मापदण्ड सिमा भन्दा धेरै देखिएको छ, त्यसैगरि ३३.९५% नमुनामा मँगनिज़, ०.४७% नमुनामा नाईट्रेट, ६.०५% नमुनामा

आर्सेनिक र ३५.८१% नमुनामा इकोलाई गुणस्तर मापदण्ड सिमा भन्दा माथि देखिएको छ अर्थात् पिउनको लागि असुरक्षित देखिएको छ ।

- हाल प्रयोगमा रहेका धेरैजसो नल्काहरूको खानेपानी स्वास्थ्यका लागि सुरक्षित नदेखिएकाले नगरपालिकाले सबै घरधुरिहरूलाई डिपवेल पाइपलाइन खानेपानी योजनाहरू मार्फत प्रशोधन प्रणाली जडान गरि खानेपानी सुरक्षा योजना लागु गरि सुरक्षित गुणस्तर खानेपानी सेवा पुर्याउनका लागि ८ वटा मर्मत विस्तार योजना र ७ वटा नयाँ योजना तर्जुमा गरेको छ ।
- राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार लम्कीचुहा नगरपालिकामा ७% घरधुरिमा हाल चर्पी नभएको देखिन्छ भने ३४% घरधुरिमा असुरक्षित खाल्टे चर्पी प्रयोग भएको वा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। अर्थात् ५९% घरधुरिले मात्र हाल सुरक्षित शौचालय प्रयोग गरेको स्थिति छ । यस नगरपालिकामा दिसाजन्य लेदोको व्यवस्थापन हुन सकेको छैन र प्लास्टिक ठोस फोहोरको व्यवस्थापन तथा जैविक ठोस फोहोरको उपयोग हुन सकेको छैन। सरसफाइको यस स्तरको अवस्थाबाट उच्चस्तरको सरसफाइमा पहुँच पुर्याउनका लागि यस नगरपालिकामा सरसफाइ कार्यक्रम अन्तर्गत घरायसी सुरक्षित चर्पी निर्माण, सरसफाइ व्यवहार परिवर्तन, विद्यालय तिन तारा घोषणा योजना, सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन योजना, दिसाजन्य लेदोको सुरक्षित ढुवानी तथा प्रशोधन गरि वातावरणमा प्रभाव नपर्ने गरि बिसर्जन गर्ने प्लान्ट निर्माण योजना र ठोस प्लास्टिक ठोस फोहोर व्यवस्थापन तथा जैविक फोहोरको उपयोग आदि योजनाहरू भएका छन्।
- लम्कीचुहा नगरपालिकामा रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ योजना निर्माणाधीन रहेको छ जसबाट यस नगरपालिकाका करिब सबैजसो खेतियोग्य जमिनमा (६००० हेक्टर) सिंचाइ सुविधा पुऱ्याउने लक्ष्य रहेको छ। यस नगरपालिकामा हाल ३५५ वटा विद्यमान डिप बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरू रहेका छन्। ती विद्यमान सिंचाइका योजनाहरूबाट करिब ९०४ हेक्टर खेतियोग्य जमिन अर्थात् कूल खेतियोग्य भू-भाग मध्ये करिब १५% जमिन सिन्चिन भइरहेको छ। यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजनाले सिंचाइ सेवा पुर्याउन नसक्ने उचाइमा रहेका जमिनका लागि २ वटा कुलो सिंचाइ योजना तर्जुमा भएका छन् भने सिंचाइ विशेष कठिन रहेका क्षेत्रहरूका लागि वैकल्पिक तथा परिपुरक सिंचाइ सेवाको रूपमा जम्मा १०२ वटा बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरू तर्जुमा गरिएको छन्। उक्त योजनाहरूबाट संयुक्त रूपमा १५३ हेक्टर जमीनमा सिंचाइ सेवा पुग्नेछ।
- लम्कीचुहा नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षण सम्बन्धि ५० वटा योजनाहरू विद्यमान योजना रहेका छन् जसबाट करिब १४००५ घरधुरिहरू प्रत्यक्ष लाभान्वित भएका छन्। यस नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनामा जम्मा ५८ वटा वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण योजनाहरू तर्जुमा गरिएका छन् जसमध्ये १० वटा जलवायु अनुकूलन सम्बन्धि योजना, ४० वटा जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि योजना, र ८ वटा स्रोत संरक्षण योजनाहरू रहेका छन् जसबाट नगरपालिकाका सबै घरधुरिहरू लाभान्वित हुनेछन् ।

समग्रमा लम्कीचुहा नगरपालिकाले यस जलउपयोग गुरुयोजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि यस गुरुयोजनामा निर्णय गरे अनुसार आवश्यक नीति निर्माण तथा गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न संरचना निर्माण गरि यस गुरुयोजनामा प्राथमिकतामा परेका योजनाहरूको कार्यान्वयनका लागि लगानीको खोजि गर्ने, निर्धारित प्राथमिकता क्रम अनुसार योजनाहरू नगरपालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा राख्ने र कार्यान्वयन गर्ने, दिगो विकास लक्ष्य तर्फको कोशे ढुंगाको यात्रा मापन गर्ने, समिक्षा गर्ने र अद्यावधिक गर्ने कार्य गर्नेछ।

अध्याय-१: परिचय

१.१. पृष्ठभूमि:

कुनै निश्चित स्थानमा उपलब्ध पानीका स्रोतहरूको विकास र न्यायोचित तथा समतामूलक वितरण गर्नका लागि समुदायकै सहभागितामा तयार गरिने जलस्रोत क्षेत्रको आवधिक योजना जलउपयोग गुरुयोजना हो। जलउपयोग गुरुयोजनामा उपलब्ध जलस्रोतहरूको क्षमता विश्लेषण तथा कुसल उपयोग, विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालन/सुविधास्तर तथा अन्तर विश्लेषण, प्रस्तावित योजनाहरूको लागत अनुमान, सहयोगी सरोकारवाला पहिचान गर्नुका साथै पालिकाले जलस्रोतको क्षेत्रगत विकासको लागि लिएको लक्ष्य हासिल तथा जलस्रोत नीति कार्यान्वयन गर्नका लागि क्षेत्रगत रणनीति लगानी नीति, लक्ष्य, परिकल्पना समेत समेटिन्छ। गुरुयोजना समुदायको क्षमता विकास गर्न, स्रोतहरूको विवेकपूर्ण उपयोग गर्न, वातावरण संरक्षण गर्न, पानीको बहु उपयोग गर्न, जलस्रोत सम्बन्धी विवाद समाधान गर्नका साथै सुशासन कायम गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न समेतका लागि क्षेत्रगत योजना तर्जुमाको दीर्घकालीन औजारका रूपमा लिन सकिन्छ।

उच्च संख्यामा गरिब र सीमान्तकृत समूहको बसोबास भएका क्षेत्रहरूलाई प्राथमिकता दिँदै पानीका स्रोतहरूको संरक्षण, व्यवस्थापनमा ती समूहको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा सबै समुदायको पहुँच, वितरण र योगदान सुनिश्चित गर्न गुरुयोजना प्रभावकारी औजारको रूपमा रहेको जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनका अभ्यासकर्ताहरूको अनुभव रहेको छ।

१९९२ मा रियो दि जेनरियोमा सम्पन्न संयुक्त राष्ट्रसंघ वातावरण र विकास सम्मेलनको एजेण्डा २१ मा एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी अवधारणालाई अनुमोदन गरेको र उक्त सम्मेलनले एकीकृत जलस्रोतको सिद्धान्तका रूपमा निम्न बुँदाहरू पारित गरेको थियो।

- शुद्ध पानी सिमित र जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेको छ, जुन जिवन निर्वाह, विकास र वातावरणीय दृष्टीकोणले अत्यावश्यक छ।
- पानीको विकास र व्यवस्थापन सहभागितात्मक विधिको आधारमा हुनु पर्छ, जसले सबै तहहरूमा उपभोक्ता, योजनाविद्, र नीति निर्मातालाई समाहित गर्दछ।
- पानीको व्यवस्था, व्यवस्थापन र संरक्षणमा महिलाहरूको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ।
- पानीका सबै प्रतिस्पर्धी उपयोगहरूको आर्थिक मूल्य हुन्छ र पानीलाई आर्थिक वस्तुको रूपमा मान्यता दिनु पर्दछ।

१.१.१. जलस्रोत क्षेत्रका राष्ट्रिय नीति तथा कानुनी प्रावधानहरू

नेपालको संविधानको विभिन्न भाग तथा धाराहरूमा जलस्रोत क्षेत्र सम्बन्धी प्रावधानहरू रहेका छन्। साथै संविधान प्रदत्त नागरिक अधिकारको सुनिश्चित गर्न नेपाल सरकारले विभिन्न ऐन, नियमावली, प्रतिबद्धता, नीति तथा रणनीतिहरू तयार गरि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यो जलउपयोग गुरु योजना तयार गर्दा नेपाल सरकारले तयार गरेको जलस्रोत विकास क्षेत्रका यीनै प्रावधानहरूलाई आधार मानिएको छ, यसमा लिएको प्रमुख आधारहरू निम्नानुसार रहेका छन्।

- भाग ३: मौलिक हकको धारा ३०: स्वच्छ वातावरणको हक: प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाच्न पाउने हक हुनेछ। साथै राष्ट्रको विकास सम्बन्धि कार्यमा वातावरण र विकास बीच समुचित सन्तुलनका लागि कानुनी व्यवस्था गर्ने।

- मौलिक हक: धारा ३५: स्वास्थ्य सम्बन्धी हक "प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुनेछ"।
- भाग ४: राज्यका सिद्धान्त, नीति तथा दायीत्वको धारा ५१ : "राज्यका नीतिहरू, जनसहभागितामा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिँदै जलस्रोतको बहुउपयोगी विकास गर्ने"।
- नवीकरणीय उर्जा उत्पादन तथा विकास गर्ने
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्दै दिगो र भरपर्दो सिंचाइको विकास गर्ने।
- जनसाधारणमा वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धी चेतना बढाई औद्योगिक एवं भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै वन, वन्यजन्तु, पंक्षी, वनस्पति तथा जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन र दिगो उपयोग गर्ने।
- वातावरणीय सन्तुलनका लागि आवश्यक भु-भागमा वन क्षेत्र कायम गर्ने।
- प्रकृती, वातावरण वा जैविक विविधता माथी नकारात्मक असर परेको वा पर्न सक्ने अवस्थामा नकारात्मक वातावरणीय प्रभाव निर्मुल वा न्यून गर्ने उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्ने।
- स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूची अनुसूची ८
- साझा अधिकार सुची ७ र ९
- खानेपानी ऐन २०७९: दफा ३३ को उपदफा ४ र दफा ३५ अनुसार लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरूलाई आत्मसात गर्दै सरसफाइका लागि गरिब/अति विपन्न तथा पछाडि रहेका समुदाय र घरधुरिहरूलाई अनुदान तथा खानेपानी महशुलमा छुट दिने व्यवस्था गरिएको छ। साथै परिच्छेद १० दफा ५६ मा "नेपाल सरकारले पानीका स्रोत, परिमाण, गुणस्तर, लाभान्वित क्षेत्र तथा खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीका सम्पुर्ण अवयवहरू प्रस्ट देखिनेगरी तोकिएको समयावधि भित्र बिद्धुतिय अभिलेख सहितको एकीकृत नक्सा तयार गर्नु पर्नेछ" भन्ने उल्लेख गरि वाश प्लान निर्माणमा जोड दिएको छ ।
- राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन निती २०७६ ले पानीको सर्वोत्तम उपायोगका लागि उपयुक्त/कुशल सिंचाइ प्रविधिहरूको प्रवर्धन, एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम कार्यान्वयन, जमिनमुनिको पानी पुनर्भरणका लागि वर्षातको पानी सङ्कलन तथा पानी भण्डारण पोखरी, पानीको बहु उपयोग जस्ता प्रविधिहरूको विकाश तथा प्रवर्धनमा जोड दिएको छ ।
- त्यसै गरि पन्ध्रौँ योजनामा ४.१ सोच: स्वच्छ, सुरक्षित, सर्वसुलभ र दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा, ४.२ लक्ष्य: सबैलाई आधारभुत स्तरको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको पहुँच सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरिय सेवा अभिवृद्धि गर्ने। ४.३ उद्देश्य: खानेपानी र सरसफाइ सेवाको प्रयाप्त, सुरक्षित र सर्वसुलभ रूपमा उपलब्धताबाट जनस्वास्थ्यमा सुधार गर्नु, सबै नागरिकलाई आधारभुत स्तरको सरसफाइ सेवामा पहुँच तथा मानव मल-मुत्र र फोहोर पानीको उचित व्यवस्थापन गरि वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकूल तथा विपद व्यवस्थापनमैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुनिश्चित गर्नु, खानेपानी तथा सरसफाइको दिगो सेवा प्रभावमा संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहको भूमिका सबलीकरण गर्दै क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

माथी उल्लेखित संवैधानिक, कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाहरूले समेत स्थानीय तहहरूको पानी क्षेत्रको विकासका लागि निर्दिष्ट योजना बनाउनु पर्ने सैद्धान्तिक आधार निर्माण भएको देखिन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा समेत खानेपानी, सिंचाइ, वातावरणीय सवाल तथा उर्जा विकास जस्ता जलस्रोत क्षेत्रका सवालहरू सम्बोधन गर्न यथेष्ट व्यवस्था रहेको पाइन्छ। पानी क्षेत्रका निर्दिष्ट योजनाहरूको नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन जस्ता अधिकार स्पष्ट रूपमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा रहेका छन्। यसरी स्थानीय सरकारहरूले जलस्रोतको समष्टिगत विकासका लागि नीति निर्माण

गरी आवधिक योजनाहरू मार्फत नागरिकका संविधान प्रदत्त अधिकार सुनिश्चितता तथा जीविकोपार्जनका अवसरहरू कार्यान्वयन गरि नागरिक सम्वृद्धिका लागि समेत जलउपयोग गुरुयोजना एक सहयोगी औजारका रूपमा रहने देखिन्छ।

१.१.२ एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका अवधारणा र सिद्धान्तहरू

एउटा जलाधार भित्रका पानीसँग सम्वन्धित आवश्यकताहरू सँगसँगै सम्वोधन गर्ने, जलस्रोतका विविध पक्षहरू बीच सामञ्जस्यता कायम गर्ने र साथै पर्यावरणको सन्तुलन कायम गर्ने किसिमको समष्टिगत अवधारणालाई नै एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन भन्ने गरिन्छ। जलस्रोत विकासका विभिन्न क्षेत्रहरू जस्तै: खानेपानी, सिंचाइ, जलविद्युत, वातावरण तथा पर्यावरण आदि सँगसँगै र एक अर्कालाई सहयोग पुऱ्याउने किसिमले लैजानु अर्थात समग्र जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापनका माध्यमबाट जलस्रोत क्षेत्रको विकास नै एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन हो। एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन अवधारणा अनुसार छरिएर रहेका स-साना जलभाग अथवा स्रोतहरूलाई संरक्षण र विवेकपूर्ण उपयोग तथा माटो, पानी, र वनस्पतीय स्रोत बीचको सामानजस्यता वा सह-सम्बन्धलाई ध्यानमा राखि ती स्रोतहरूको संरक्षण र विकासका लागि अपनाउनु पर्ने आवश्यक कामहरूको लेखाजोखा गर्नु हो।

सामाजिक समानता, आर्थिक सवलता र पर्यावरणीय दिगोपना एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका आधारभुत सिद्धान्तहरू रहेका छन्।

सामाजिक समानता: सबै प्रयोगकर्ताहरू (विशेष गरी सीमान्तकृत र गरिब प्रयोगकर्ता समूहहरू) का लागि पर्याप्त मात्रामा र पानीको गुणस्तरमा समान पहुँच सुनिश्चित गर्नु हो। पानीको प्रयोगबाट प्राप्त लाभहरूको लागि सबै प्रयोगकर्ताहरूको अधिकारलाई पनि पानीको बाँडफाँड गर्दा विचार गर्न आवश्यक छ।

आर्थिक सवलता: उपलब्ध वित्तीय र जल स्रोतहरूको बाट सम्भावित प्रयोगकर्ताहरूको लाभ पुऱ्याउने र यसको लागि सबैभन्दा आर्थिक रूपमा उपयुक्त विकल्प चयन गर्न आवश्यक छ। यसले वर्तमान र भविष्यको सामाजिक र पर्यावरणीय लागत र लाभहरू विचार गर्नुपर्छ।

पारिस्थितिकीय दिगोपना: समग्र जलाधार क्षेत्रको स्वास्थ्यको संभावित जोखिमहरूको व्यवस्थापन सहितको योजना तर्जुमाका लागी ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने आवश्यकता छ।

एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका सम्वन्धमा तल उल्लेखित डबलिनमा सिद्धान्तहरू जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमाका लागी अत्यन्तै आवश्यक रहेका छन्।

सिद्धान्त १ : शुद्ध पानी सिमित जोखिमयुक्त स्रोत हो जुन बाँच्न, विकास गर्न तथा वातावरणको लागि अत्यावश्यक छ।

सिद्धान्त २ : पानीको विकास र व्यवस्थापन सहभागितात्मक विधिको आधारमा हुनु पर्छ जसले उपभोक्ता, योजनाविद, नीतिनिर्मातालाई समाहित गर्दछ।

सिद्धान्त ३ : पानीको सुरक्षात्मक व्यवस्थापनमा महिलाहरूको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ।

सिद्धान्त ४ : पानी सामुदायीक बस्तु हो तर यसको उच्च आर्थिक महत्व पनि छ।

१.१.३. दिगो विकास लक्ष्य

सन २०१५ मा संयुक्त राष्ट्र संघको साधारण सभाबाट अनुमोदन गरिएका १७ वटा दिगो विकास लक्ष्य १५ वर्षमा पुरा गर्न बिश्वब्यापी रूपमा १६९ वटा परिमाणामक लक्ष्य निर्धारण गरी यसको प्रगति मुल्यांकन गर्न २३२ सूचकहरू पनि तयार गरिएका छन्। यसै गरी नेपालमा ति १७ वटा लक्ष्य पुर्तिका निम्ति ४७९ वटा

सूचकहरू निर्धारित गरिएका छन् । यसरी निर्धारण गरिएका १७ वटा लक्ष्यहरू एक-आपसमा अन्तर सम्बन्धित छन्।

यसै गरि दिगो विकास लक्ष्य-६ खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवस्थापनका साथै एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका क्षेत्रमा सन् २०३० सम्ममा के के उपलब्धि हासिल हुनुपर्ने भन्ने आधारमा तय गरिएको छ। दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य नं. ६ ले खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धमा दिशानिर्देश गरेको छ। अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नेपालले समेत प्रतिबद्धता जाहेर गरेको दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नु स्थानीय सरकारको समेत कर्तव्य हुन आउछ। यस परिवेशमा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न स्थानीय सरकारहरूले प्रक्रियागत विकासमा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ। जलस्रोत क्षेत्रको समाष्टिगत विकासका लागि उपलब्ध कानूनी प्रवन्ध तथा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू हासिल गर्न जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको औचित्य अझै बढी पुष्टी हुन्छ।

दिगो विकास लक्ष्य-६ को समग्र सूचक “सन् २०३० सम्म, सबैका लागि सफा पानी तथा सरसफाइमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने” रहेको छ भने, विशिष्ट सूचकहरू निम्न रहेका छन्।

- सबैका लागि सुरक्षित तथा खर्चले धान्न सक्ने मूल्यमा पिउने पानीमा सर्वसुलभ तथा समतामूलक पहुँच हासिल गर्ने।
- सबैका लागि पर्याप्त तथा समतामूलक सरसफाइ र स्वच्छतामा पहुँच हासिल गर्ने र खुला ठाउँमा दिसा गर्ने चलनको अन्त्य गर्ने।
- पानी तथा सरसफाइ व्यवस्थापनको सुधारका लागि स्थानीय समुदायहरूको सहभागितालाई साथ दिई त्यसलाई अझ सबल बनाउने।

दिगो विकास लक्ष्यहरूमा उल्लेखित लक्ष्य र नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा गरिएका प्रतिबद्धताहरू हासिल गर्न क्षेत्रगत विकास योजना (ई. २०१६-२०३०) तर्जुमा भएको छ। क्षेत्रगत विकास योजना खानेपानी, सरसफाइ स्वच्छताका क्षेत्रमा निम्नानुसार अवधि र लक्ष्यहरू लिईएको छ।

- तत्कालीन चरण (ई. २०१६- २०२०): सबैको आधारभूत “वाश” सेवाहरूमा पहुँच सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम २५%/उच्च १५%) जनसंख्या
- मध्यकालीन चरण (ई. २०२१- २०२५): सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम ४०%/उच्च ३०%) जनसंख्या, कार्यदक्षता र दिगोपनमा सुधार
- दिर्घकालीन चरण (ई. २०२६- २०३०): सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम ५०%/उच्च ५०%) जनसंख्या, प्रभाव लेखाजोखा

१.१.४ अन्तरक्षेत्रीय सवालहरू

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

जलउपयोग गुरुयोजना स्थानीय समुदायको सहभागितामा निर्माण हुने हुँदा पानीसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने लिङ्ग, वर्ग र समुदायको आवश्यकता र चाहनामा आधारित हुने गर्दछ। नेपाल सरकारले वि.सं. २०८४ सम्ममा सबै नेपाली जनतालाई आधारभूत खानेपानी र सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउने राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्ने तर्फ अग्रसर रहेको छ। त्यसका लागि पानी वितरण र उपभोग प्रक्रियालाई न्यायोचित र समावेशी बनाउन जलउपयोग गुरुयोजना ले सहयोग पुर्याउँदछ। पानीको घरायसी प्रयोगका लागि महिलाहरू पानीसँग बढी संलग्न हुने हुँदा स्रोत पहिचान, स्रोत छनौट देखि योजना तर्जुमाका चरणहरूमा जलउपयोग गुरु योजनाले महिलाहरूको उल्लेख्य सहभागिता गराउने गर्दछ। त्यस्तै अपांगता भएका व्यक्तिहरूको खानेपानी र सरसफाइ जस्ता आधारभूत सेवाहरूमा पहुँच बढाउन तथा अपांगतामैत्री अवधारणाको विकासका लागि उनीहरूको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका हरेक

चरणमा सहभागिता सुनिश्चित गर्दछ। हाम्रो देशको परिवेशमा जलस्रोतको पहुँच र नियन्त्रणमा लैङ्गिकताका आधारमा छाउपडी र जातीय भेदभावबाट प्रायः महिला, बालीका र सीमान्तकृत समूहका सदस्यहरू बढी प्रभावित भएको देखिन्छ। पानीको स्रोतको संरक्षण, पिउने पानी घर नजिक उपलब्ध हुँदा र निर्णय गर्ने तहमा महिला तथा सीमान्तकृत समूहको सहभागिताले उनीहरूको समयको बचत, लैङ्गिक हिंसाको जोखिम, शोषण र नकारात्मक परिणामहरू कम गर्न मद्दत गर्दछ साथै समुदायको जीविकोपार्जन प्रत्यक्ष रूपमा पानीसँग जोडिएको हुने हुँदा त्यस्ता विपन्न वर्गहरूको सहभागिता जस्ता लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरूलाई जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण र तत् पश्चातका कार्यान्वयन प्रकृत्यामा समेटेको हुन्छ।

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन

जलवायु परिवर्तनले गर्दा नेपालमा तापक्रममा वृद्धि तथा वर्षातको ढाँचा थप अनियमित र अप्रत्यासित हुदा प्राकृतिक स्रोतहरूको प्रयोग तथा पहुँचमा विवादहरू उत्पन्न हुने गरेका छन् र यो बढ्दो क्रममा देखिन्छ। नेपालको कर्णाली नदी बेसिनमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव अत्यधिक देखिएको छ¹। बाढी, खडेरी, तातो/शितलहर र आगजनी जस्ता चरम मौसमी र जलवायु सम्बन्धी प्रकोपहरूले यहाँका प्राकृतिक स्रोतहरूमा उल्लेखनीय रूपमा असर गर्ने र यसबाट पालिकामा बसोबास गर्ने समुदायहरूको स्वास्थ्य तथा जीविकोपार्जनका अवसरहरूमा प्रतिकूल प्रभाव देखिन्छ। हालैका वर्षहरूमा विनाशकारी बाढीका कारण पानीका पूर्वाधारहरूमा थप संकट उत्पन्न गरेको छ भने खेतीयोग्य भूमिहरू कटानमा परि नष्ट भएका छन् र महामारीको प्रकोप देखिएका छन्। जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न प्राकृतिक प्रकोपहरू मुख्यतः बाढी, पहिरो, खडेरी तथा लु (heat waves) जस्ता प्रकोपहरूले खानेपानी तथा सिंचाइका लागि प्रयोग भएका भूमिगत पानीका स्रोतहरूको सतह घट्दै जाने, पानीको गुणस्तरमा हास आउने गरेको हुँदा त्यसले एकातिर समुदायका खानेपानीको गुणस्तर जोखिम रहेको र जीविकोपार्जनका लागि प्रयोगमा रहेका बोरिंगहरू सुख्खा समयमा पानी तान्न नसक्ने भइरहेको छ भने अर्कोतिर खानेपानी, सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापनका लागि निर्मित संरचनाहरूको दिगोपना र सुचारुपनामा असर पुऱ्याईरहेको छ भने समुदायमा पानीजन्य रोगहरूमा वृद्धि भइरहेको छ। जलवायु परिवर्तन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि यस नगरपालिकाले “विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना” तयार गर्ने क्रममा रहेको छ।

जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न जोखिमहरू तथा विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाका प्राथमिकताहरू कार्यन्वयन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरणका लागि जलउपयोग गुरुयोजनाले समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गरि जलवायु परिवर्तन अनुकूलित र विपदहरू आइपर्दा पनि क्षति कम हुने हिसाबले गरिने योजना तर्जुमालाई महत्व दिएको छ।

१.२ जलउपयोग गुरुयोजनाका उद्देश्य र क्षेत्र

१.२.१ जलउपयोग गुरुयोजनाका उद्देश्यहरू

जलउपयोग गुरुयोजनाको उद्देश्य स्थानीय स्तरमा जलस्रोतको प्रभावकारी, समानुपातिक, पारदर्शी र दक्ष रूपले पानीको बहु-उपयोग गर्न एकीकृत योजनाको विकास गर्नु हो। यस योजनाले स्थानीय सरकार र मातहतका जलाधार क्षेत्रहरू भित्रका कुनै निश्चित समुदाय वा समुदायहरू बीचमा जलस्रोतको सही

¹ जानकी गाउँपालिकाको विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

उपयोग, समानुपातिक वितरण तथा बाँडफाँड मार्फत दिगो रुपमा सबै प्रकारका आवश्यकताहरू पुरा गर्न सुनिश्चितता प्रदान गर्दछ।

जलउपयोग गुरुयोजनाका विशिष्ट उद्देश्यहरू यसप्रकार छन्;

- सम्बन्धित भूगोल भित्रको जलस्रोतसँग सम्बन्धित सूचना तथा सुविधाहरू पहिचान गर्ने।
- पानीका उपलब्ध सबै स्रोतहरूको विश्लेषण गरी स्रोतहरूको समतामूलक विवेकपूर्ण ,प्रयोग र दिगोपनाको सुनिश्चितता गर्नका साथै साथै योजना प्रति अपनत्वको भावनाको विकास गरी निर्मित संरचनाहरूलाई दीर्घकालीनबनाउन मद्दत गर्ने।
- जलस्रोतहरूको बहुउपयोग गर्नको लागि अल्पकालिन, मध्यकालिन र दीर्घकालीनयोजना तर्जुमा गरि यस क्षेत्रमा दीर्घकालीनलगानी प्राप्त गर्ने।
- वातावरणीय दिगोपनाको साथै जल सम्बन्धित भौतिक पुर्वाधारहरू र तिनको दिगो व्यवस्थापनको लागि संस्थागत र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।
- जलस्रोत क्षेत्रको लगानी नीति तथा दुरदृष्टी निर्माण गरी लक्ष्य हासिल गर्न आन्तरिक तथा बाह्य श्रोत तथा सरोकारवाला पहिचान गर्ने।
- नगरपालिका स्तरका जलस्रोत र यससँग सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण गर्न ,सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्द्धन आदिमा सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्ने।
- जलस्रोत, सरसफाइ र स्वच्छताको क्षेत्रमा पारदर्शीता, सहभागिता र जवाफदेहिताको अभ्यासको माध्यमबाट सुशासन प्रबर्धन गर्ने।
- जलाधार तथा उपजलाधार क्षेत्र भित्र पर्ने पानीका स्रोतहरूको संरक्षणमा बढावा दिँदै पानीको पुनर्भरण, पुनर्धारण र पुनर्उपयोग तथा वातावरणीय स्वच्छताका पक्षहरूमा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास तथा सचेतिकरण गर्ने।
- जलस्रोत, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी सेवाहरूको उपयोगबाट प्राप्त हुने लाभहरूमा समतामूलक पहुँचका साथै जलस्रोतको न्यायोचित बाँडफाँड सुनिश्चित गर्ने।
- पानीसँग सम्बन्धित योजना तर्जुमा, क्षमता विकास र कार्यान्वयनका हरेक पक्षमा महिला तथा अन्य सीमान्तकृत समूहहरूको समतामूलक सामाजिक तथा आर्थिक विकासलाई प्रवर्धन गर्ने।

१.२.२ जलउपयोग गुरुयोजनाले समेटने क्षेत्रहरू

कुनै निश्चित क्षेत्र भित्र अवस्थित पानीका स्रोतहरू (पृथ्वीको सतहमाथी वा सतहका वा सतह भित्रका) को व्यवस्थापन- गरी दिगो उपयोग गर्न गुरुयोजनाले समेट्ने क्षेत्रहरूलाई जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सीका माध्यमबाट ब्याख्या गर्ने गरिन्छ।

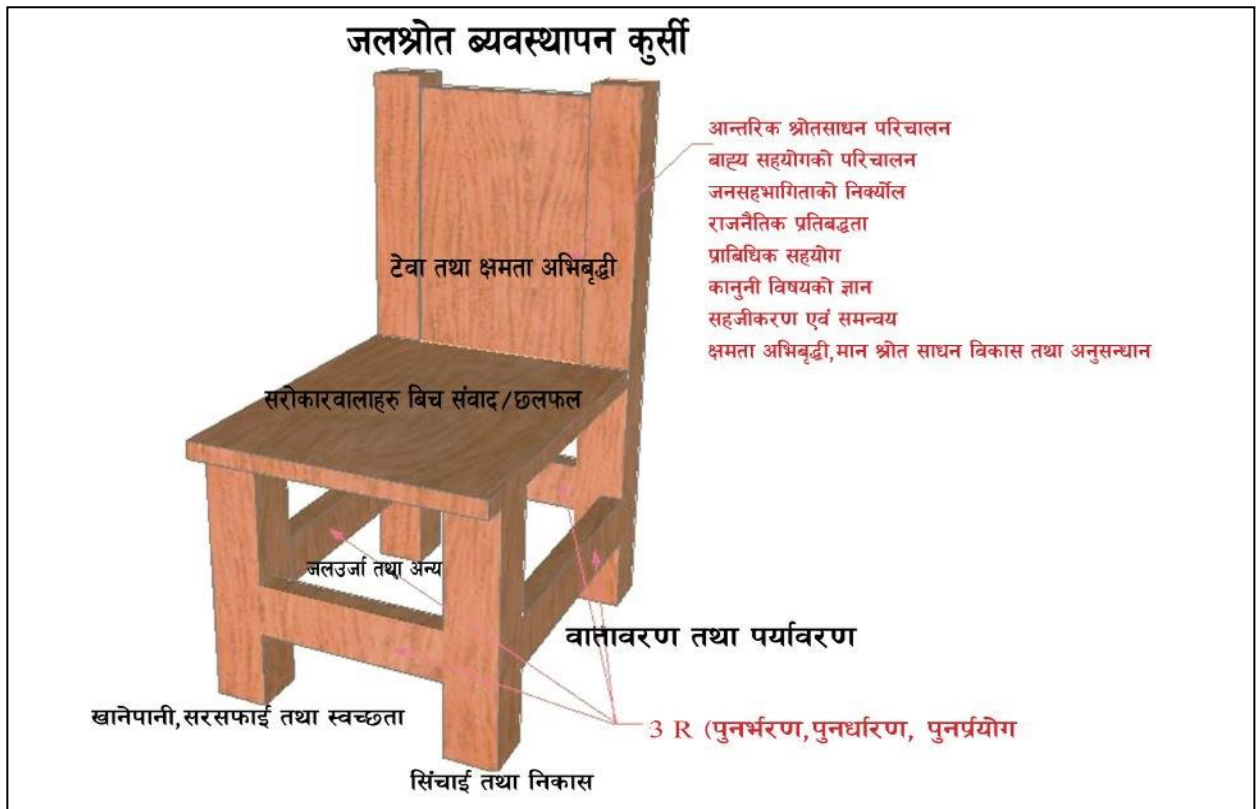
जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सी :- जलउपयोग गुरुयोजनालाई विद्यमान कानुनी प्रावधानहरू अनुसार निर्माण गर्न तथा गुरुयोजना तयारीलाई सहज बनाउनुका साथै योजना निर्माण प्रकृतिलाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्नका लागि जलउपयोग व्यवस्थापन कुर्सीको अवधारणालाई अवलम्बन गरिएको छ । यो अवधारणा सरोकारवालाहरूको बुझाईमा एकरूपता ल्याउन निकै प्रभावशाली औजारका रुपमा रहेको छ । जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सीले आँल्याएका र गुरुयोजनाले समेट्ने ४ (चार) वटा क्षेत्रहरूको चर्चा तल गरिएको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाइ:- खानेपानीका योजनाहरू (नयाँ, मर्मत, पुर्ननिर्माण, सेवा विस्तार र सतह, भुमिगत, वर्षातको पानी आदि),स्रोत सुधार तथा संरक्षण, स्वच्छता, सरसफाइ र चर्पी निर्माण, व्यक्तिगत, घरेलु तथा वातावरणीय सरसफाइ, खुला दिसामुक्त तथा पूर्ण सरसफाइ योजना र योजनाहरूको सञ्चालन तथा मर्मत सम्भार रणनीति आदि ।

सिंचाइ तथा निकास:- परम्परागत कुलो सिंचाइ योजना र लघु तथा आधुनिक पोखरी सिंचाइ योजनाहरू र ढल निकास। परम्परागत सिंचाइ (कुलो, नहर) प्रणाली हालको सिंचाइ प्रणालीहरूको मर्मत सम्भार तथा पुनःनिर्माण आदि। आधुनिक सिंचाइ (फोहरा सिंचाइ, थोपा सिंचाइ, पोखरी) करेसाबारीको लागि लघु सिंचाइ, खेर जाने पानीको उचित निकास तथा करेसावारी व्यवस्थापनमा प्रयोग आदि।

वातावरण तथा पर्यावरण:- स्रोत सुधार तथा संरक्षण, स्रोतहरूको पुनर्भरण, पुनर्धारण र पुनर्प्रयोग क्रियाकलापहरू, वर्षातको पानी सङ्कलन, विभिन्न पोखरीहरू निर्माण तथा (मनोरञ्जनात्मक र धार्मिक, माछापोखरी, आहाल), वन व्यवस्थापन, चरन क्षेत्रहरूको व्यवस्थित विकास, पाखो तथा गह्रा सुधार, नदी नियन्त्रण, पहिरो नियन्त्रण, वातावरणीय सरसफाइ आदि।

जलशक्ति र अन्य:- परम्परागत तथा सुधारिएको पानीघट्ट, साना जलविद्युत उत्पादन आदि। पानीमिल, सुधारिएको घट्ट, घरेलु उद्योगका लागि पानी, लघु जलविद्युत योजना, माछा पोखरी, जनावरका लागि पानी, धार्मिक प्रयोजनका एवं जलक्रिडास्थलका लागि पानी, उन्नत स्तरको जीविकोपार्जन लघुवित्त विकास (सामुदायीक संस्था र सहकारी आदि)

चित्र- १ : जलउपयोग गुरुयोजना तथा जलश्रोत व्यवस्थापन कुर्सी
माथि उल्लेखित मुख्य क्षेत्र बाहेक पनि गुरुयोजनाको समग्र निर्माण चरणले तपसिलका विषयवस्तु समेटेको हुन्छ।

- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि पानीका स्रोतहरूको पुनर्भरण, पुनर्धारण र पुनर्प्रयोग।
- सरोकारवालाहरूको छलफलको थलो: जलस्रोतहरूको समष्टिगत प्रयोगमा उत्पन्न हुन सक्ने विवाद न्यूनीकरण, जलाधार क्षेत्रहरू विचको पारस्परिक सम्बन्ध, पानीको उपयोगितामा पानीका उपयोगका क्षेत्रहरूको प्राथमिकता आदि।

- टेवा तथा क्षमता अभिवृद्धि: स्थानीय तह, समुदायहरूको आन्तरिक तथा बाह्य स्रोत साधनको परिचालन, जनसहभागिताका पक्षहरू, राजनैतिक क्षेत्रको प्रतिवद्धता, कानुनी विषयहरूको सचेतिकरण, स्थानीय स्रोत साधनहरूको समग्र विश्लेषण र स्थानीय समुदायहरूको क्षमता विकास आदि।
- समग्रमा स्थानीय सरकारहरूले आफ्नो योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र मुल्याङ्कन गर्दा साथै स्रोत साधन जुटाउन र सरोकारवालाहरूलाई छलफल र लगानीको वातावरण बनाउन जलस्रोत
-
-
- व्यवस्थापन कुर्सीलाई सहज औजारको रूपमा प्रयोग गर्न सक्दछन्।

१.३ जल उपयोग गुरुयोजना निर्माणमा अपनाइएका पद्धतिहरू

१.३.१ स्थानीय तहका विद्यमान रणनीतिक योजनाहरूको समिक्षा

यस नगरपालिकाले जलस्रोत, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रका क्षेत्रगत ऐन तथा नीतिहरू निर्माण गरेको देखिँदैन। यस नगरपालिकाको विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको तथ्याङ्क विद्युतिय प्रणाली अनुसार NAWASH मा इन्भेन्ट्री समेत नभएकोले जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको आवधिमा यस नगरपालिकाको खानेपानी योजनाहरूको इन्भेन्ट्री गर्नुका साथै सबै बस्तीहरूको सहभागितामा गुरुयोजनाका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरि DAI Collect र NAWASH MIS मा विद्युतिय प्रविष्टि तथा भण्डारण गरिएको छ। यस नगरपालिकाले तपशिलका ऐन, नीति, कार्यविधिहरू तथा योजनाहरू निर्माण गरेको देखिन्छ र एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धि थप ऐन, नीति कार्यविधिहरू बनाउन पर्ने देखिन्छ।

तालिका १: नगरपालिकाले तयार गरेका विभिन्न ऐन, नीतिनियम, योजना तथा कार्यविधिहरू

लम्कीचुहा नगरपालिकाले निर्माण गरेका ऐन/नीति, कार्यविधि तथा योजनाहरू	कार्यान्वयनको अवस्था
लम्कीचुहा नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण २०७६	कार्यान्वयनमा रहेको
सार्वजनिक खर्चलाई मितव्ययी तथा प्रभाबकारी बनाउने सम्बन्धी मापदण्ड, २०७८	कार्यान्वयनमा रहेको
सहुलियत कर्जाका लागि ब्याज अनुदान कार्यक्रम कार्यविधि २०७८	कार्यान्वयनमा रहेको
लम्कीचुहा नगरपालिकाको विनियोजन विधेयक, २०७८	कार्यान्वयनमा रहेको
लम्कीचुहा नगरपालिकाको आर्थिक विधेयक, २०७८	कार्यान्वयनमा रहेको
नगरसभा संचालन राजपत्र २०७५	कार्यान्वयनमा रहेको
टोल विकास कार्यविधि	कार्यान्वयनमा रहेको
शिक्षा नीति	कार्यान्वयनमा रहेको
रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजना सन् २०११-२०२३	कार्यान्वयनमा रहेको

स्रोत : लम्कीचुहा नगरपालिकाको वेबसाइट

माथि उल्लेख गरिए अनुसारका केहि ऐन, कार्यविधि तथा योजनाहरूको निर्माण गरिएको भएतापनि त्यसको पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको देखिँदैन। साथै खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनका लागि प्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउने नीति तथा रणनीतिहरू जस्तै: जलस्रोत नियमावली, खानेपानी तथा सरसफाइ रणनीति/पूर्ण सरसफाइ रणनीतिहरू बनेको देखिँदैन। त्यसैले पनि अब निर्माण हुने खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना र यस जलउपयोग गुरुयोजना नगरपालिकाको लागि क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गर्न कोशेढुंगा साबित हुने अपेक्षा गरिएको छ।

१.३.२ रणनीतिक योजनाहरूको एकीकरण

यस नगर पालिकामा जलस्रोत सम्बन्धि ऐन नीति तथा रणनीतिहरू तयार नभएकोले जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय ऐन, नीति, तथा रणनीतिको आधारमा कार्य गरिएको छ। नगरपालिकाको बृहत सिंचाइ आयोजना, निर्माणाधीन WASH योजना, नगर पार्श्वचित्र, विभिन्न विषयगत शाखाका तथ्याङ्कहरूका साथै सरोकारवाला निकायहरूको तथ्याङ्कहरू समेतलाई समायोजन गरी गुरुयोजनाको अन्तिम प्रारूप तयार गरिएको छ। जलउपयोग गुरुयोजना तयार गर्दा नगरपालिकामा उपलब्ध तथ्याङ्कहरूका अतिरिक्त आवश्यक अन्य तथ्याङ्कहरू सामाजिक तथा प्राविधिक सर्वेक्षण, सर्वेक्षणका क्रममा गरिएका भेला, अन्तर्क्रिया, लक्षित समुह/समुदाय भेटघाटमा आधारित भई प्रचलित ऐन कानूनहरूलाई समेत ध्यानमा राख्दै योजनाहरू तर्जुमा गरिएका छन्।

१.३.३ जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रकृया र चरणहरू

जलउपयोग गुरुयोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन नगरपालिकास्तरमा गरिएका श्रृंखलावद्ध क्रियाकलापहरूको नतिजा हो। गुरुयोजना तयारीमा गरिएका क्रियाकलापहरूमा नगरपालिकाकामा तर्जुमा गरिएका क्षेत्रगत रणनीति तथा योजनाहरू अध्ययन, नगरपालिकाको वस्तुस्थिति अवलोकन, समुदाय स्तरमा गरिएका सर्वेक्षण, अन्तर्क्रिया, जनचेतना तथा क्षमता विकास निश्चित समुदाय तथा जानिफकार भेटघाट, संस्थागत क्षमता विकासका कार्यहरू तथा तथ्याङ्क प्रमाणीकरण तथा योजना तर्जुमा गोष्ठीहरू पर्दछन्। गुरुयोजना तयारी कार्यलाई एकरूप बनाउन तथा यस कार्यमा समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्न चरणवद्ध कार्यपद्धति निर्माण गरि कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ। यस प्रक्रियामा निम्न अनुसारका पाँचवटा चरण अन्तर्गत चित्र-२ अनुसार १३ वटा खुड्किलामा आधारित रही जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्य सम्पादन गरिएको थियो।

जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका चरणहरू

चित्र-२ : जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका चरणहरू

तयारी तथा पुर्व योजना तर्जुमा चरण

जलउपयोग गुरुयोजनाको प्रारम्भिक चरण भित्र स्थानीय तह (नगरपालिका र वडा) को आवश्यकता, उत्सुकता, लगानी प्रतिबद्धता आदिमा आधारित भई नगरपालिका छनौट गर्ने लगायत सेवा प्रदायक संस्था र व्यक्तिहरू छनौट तथा तालिम लगायतका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएका थिए।

तयारी चरणमा युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजनाले NWASH र जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण (DAI Collect KoBo) सम्बन्धि ४ दिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम आयोजना गरेको थियो। उक्त प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिममा साझेदार संस्थाबाट गुरुयोजना निर्माण लक्ष्य राखिएका कैलालीका ३ वटा स्थानीय तहहरूका लागि ४ जना विज्ञहरू सहभागी भएका थिए। त्यसैगरि साझेदार संस्थाको आयोजना तथा साझेदार संस्था र युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजनाका प्रशिक्षकहरूको सहजीकरणमा टिकापुरमा आयोजना गरेको ३ दिने तथ्याङ्क सङ्कलक तालिममा लक्षित ३ वटा पालिकाहरूका लागि ४९ जना तथ्याङ्क सङ्कलकहरूले तालिम सम्पन्न गरेका थिए। उक्त तालिमहरूका सहभागीहरूको विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ ।

तालिका २: प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम र तथ्याङ्क संकलक तालिमको सहभागिता विवरण

जम्मा सहभागी	लिंग अनुसार			जातजाती अनुसार सहभागी विवरण					
	महिला	पुरुष	अन्य	ब्राम्हण/ठकुरी/क्षेत्री/सन्यासी	दलित	जनजाती	नेवार	मुस्लिम	अन्य
प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम									
४	१	३	०	३	०	१	०	०	०
तथ्याङ्क सङ्कलनकर्ता (गणक) तालिम									
४९	२१		०	२८	२	१८	१	०	०

क्षमता विकास चरण

जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका सम्पूर्ण कार्यहरूको अगुवाई तथा नेतृत्व नगरपालिकाबाट गर्नुपर्ने भएकाले यस चरणमा जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्ने कार्यहरू गरिएका थिए। जस अन्तर्गत नगरपालिका स्तरमा जलउपयोग गुरुयोजना सम्बन्धी परामर्श गोष्ठी तथा अभिमुखिकरण, १० वटै वडाहरूमा वडास्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया सम्बन्धी परामर्श बैठक र अभिमुखिकरण गोष्ठी, वडा तहमा दलित, महिला तथा पछाडि रहेका सामाजिक वर्गहरूको लागि आत्मविश्वास अभिवृद्धि तालिम, वडा स्तरीय गुरुयोजना तथ्याङ्क सङ्कलनमा समन्वय र सहयोग गर्न स्वयम् सेवी सहजकर्ता छनौट, विभिन्न प्राविधिक समितिहरू गठन तथा अभिमुखिकरण बैठक र अन्तरक्रिया आदि क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएका थिए। यो चरणमा अध्ययन चरणमा सम्पादन गरिने क्रियाकलापहरू सम्बन्धी विस्तृत कार्ययोजना समेत तयार गरिएको थियो।

लम्कीचुहा नगरपालिकामा जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा विभिन्न क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएका छन् । तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि परिचालन हुने गणकहरूका लागि NWASH तथा DAI Collect KoBo एप्लिकेशन प्रयोग सम्बन्धि तालिम, वडा तथा नगरपालिकास्तरमा जनप्रतिनिधिहरू/स्थानीय बुद्धिजिबि, समाजसेवी, नगरपालिका स्तरमा क्रियाशील राजनीतिक दलका

प्रतिनिधिहरू सहितको उपस्थितिमा क्षमता विकासका विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएका थिए। जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया, जलस्रोतको न्यायीक बाँडफाँट, जलस्रोतजलस्रोत सम्बन्धि विद्यमान कानूनहरूको जानकारीका साथै जलस्रोतहरूमा समान अधिकार सम्बन्धमा महिला तथा पछाडि रहेका वर्गका प्रतिनिधिहरूसँग छलफल तथा उनिहरूलाई सहभागितात्मक तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रमाणीकरणमा सहभागी गराई योजना तर्जुमा गर्दा सक्रिय सहभागिता तथा गुरु योजनाको कार्यान्वयनका लागि आत्मविश्वास अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन गरिएको थियो। जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका क्रममा लम्कीचुहा नगरपालिकामा सञ्चालन गरिएका क्षमता विकास सम्बन्धि क्रियाकलापहरूका सहभागीहरूको लैङ्गिक र जातीय विवरण तपशिलका तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३: नगरपालिका स्तरीय अभिमुखीकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी विवरण

नगरपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				
गोष्ठी आयोजना भएको स्थान	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्रि/ठकुरी/सन्यासी	दलित	जनजाति	मुस्लिम	जम्मा
पालिका केन्द्र	२०८०।०३।२३	४७	१५	६२	५०	६	६	०	६२

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना २०८०, क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू

तालिका ४: वडा स्तरीय अभिमुखीकरण तथा परामर्श गोष्ठी विवरण

जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				
गोष्ठी आयोजना भएको वडा नं.	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्रि/ठकुरी/सन्यासी	दलित	जनजाति	नेवार	जम्मा
लम्कीचुहा- १	२०८०।०१।२०	१९	९	२८	२४	२	२	०	२८
लम्कीचुहा २	२०८०।०१।१९	२०	२	२२	२१	०	१	०	२२
लम्कीचुहा ३	२०८०।०१।१८	२३	३	२६	१७	२	७	०	२६
लम्कीचुहा ४	२०८०।०१।१९	१७	५	२२	१७	०	५	०	२२
लम्कीचुहा ५	२०८०।०१।२३	८	७	१५	६	६	३	०	१५
लम्कीचुहा ६	२०८०।०१।२१	१९	१४	३३	१९	३	१०	१	३३
लम्कीचुहा ७	२०८०।०१।२०	१५	१३	२८	१३	२	१३	०	२८
लम्कीचुहा ८	२०८०।०१।२१	१४	६	२०	१४	२	४	०	२०
लम्कीचुहा ९	२०८०।०१।२२	१५	३	१८	६	१	११	०	१८
लम्कीचुहा १०	२०८०।०१।२२	२०	२	२२	११	१	१०	०	२२

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू, २०८०

तालिका ५: वडा स्तरीय महिला/दलित तथा सीमान्तकृत समुहको लागि आत्माविश्वास तालिम विवरण

जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				जम्मा
गोष्ठी आयोजना भएको वडा नं.	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्रि/ ठकुरी/सन्यासी	दलित	जन जाति	मुस्लिम	
लम्कीचुहा १	२०८०।०१।२४ र २५	१	१८	१९	१४	३	२	०	१९
लम्कीचुहा २	२०८०।०१।२९ र ३०	१८	२३	४१	२७	३	११	०	४१
लम्कीचुहा ३	२०८०।०१।२७ र २८	२	२७	२९	५	९	१५	०	२९
लम्कीचुहा ४	२०८०।०२।०१ र ०२	६	२४	३०	१६	१	१३	०	३०
लम्कीचुहा ५	२०८०।०२।११ र १२	३	३५	३८	२०	१४	४	०	३८
लम्कीचुहा ६	२०८०।०२।०३ र ०४	४	२१	२५	१२	५	८	०	२५
लम्कीचुहा ७	२०८०।०२।१० र ११	३	२९	३२	१४	४	१४	०	३२
लम्कीचुहा ८	२०८०।०२।१२ र १३	३	२५	२८	७	३	१८	०	२८
लम्कीचुहा ९	२०८०।०२।०९ र १०	४	३८	४२	१२	१	२८	१	४२
लम्कीचुहा १०	२०८०।०२।१४ र १५	१४	१८	३२	१२	१	१९	०	३२

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू, २०८०

तालिका ६: वडा स्तरीय क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठी विवरण

जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				
गोष्ठी आयोजना भएको वडा नं.	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्रि/ ठकुरी/सन्यासी	दलित	जन जाति	मुस्लिम	जम्मा
लम्कीचुहा- १	२०८०/०२/२९	२६	३०	५६	४६	६	४	०	५६
लम्कीचुहा २	२०८०/०२/३०	२०	२५	४५	२५	२	१८	०	४५
लम्कीचुहा ३	२०८०/०२/२८	२५	११	३६	२३	५	८	०	३६
लम्कीचुहा ४	२०८०/०२/३०	१९	१९	३८	२८	०	१०	०	३८
लम्कीचुहा ५	२०८०/०२/३२	१५	२३	३८	२०	१५	३	०	३८
लम्कीचुहा ६	२०८०/०२/३२	१७	१५	३२	२०	३	९	०	३२
लम्कीचुहा ७	२०८०/०२/३१	२३	१४	३७	१३	२	२२	०	३७
लम्कीचुहा ८	२०८०/०२/२९	१६	१७	३३	१४	६	१३	०	३३

लम्कीचुहा ९	२०८०/०२/३१	२९	१७	४६	१८	३	२५	०	४६
लम्कीचुहा १०	२०८०/०२/२८	२३	१२	३५	१२	१	२२	०	३५

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू, २०८०

सूचना सङ्कलन/अध्ययन चरण

यस चरणमा क्षमता विकास चरणमा तयार गरिएको कार्ययोजनामा आधारित भई वडा स्तरीय भेला र बैठकहरूका माध्यमबाट उप-जलाधार क्षेत्रहरूमा सामाजिक स्रोत नक्शांकनको कार्य गर्नुका साथै जलउपयोगका क्षेत्रगत योजनाहरूको विद्यमान अवस्था पहिचान गर्नका लागि सघन रूपले सामाजिक र प्राविधिक अध्ययन गर्ने जस्ता कार्य सम्पादन गरिएका थिए। उक्त कार्यहरूको लागि वडा स्तरीय गोष्ठीहरूबाट पहिचान भएका तथ्याङ्कहरूको स्थलगत अध्ययन गर्नका लागि प्रत्येक वडाहरूमा ३ देखि ४ दिन सम्म सामाजिक र प्राविधिक क्षेत्रका कर्मचारीहरूको छुट्टाछुट्टै टोली तयार गरी उक्त क्षेत्रका लागि समन्वय गर्न तोकिएका स्थानीय स्वयम् सेवीहरूको सहयोगमा विद्यमान तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यहरू सम्पन्न गरिएका थिए। यस कार्यमा उप-जलाधार क्षेत्र भित्रका सम्पूर्ण टोल तथा वस्तीहरूको घरधुरि सहितको तथ्याङ्क, विद्यमान खानेपानी तथा सरसफाइको तथ्याङ्क, निर्माण सम्पन्न एवं चालु अवस्थामा रहेका जलस्रोतसँग सम्बन्धित सबै क्षेत्रका योजनाहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन एवं सञ्चालन अवस्था विश्लेषण गरि निश्चित ढाँचाका फारमहरूमा भरी हरेक क्षेत्रको अवस्था विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको थियो। यो चरणमा आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाले तोकेको सम्पर्क व्यक्ति, नगरपालिका भित्र कार्यरत जलस्रोत सम्बद्ध क्रियाशिल शाखाहरूको समन्वय र स्थानीय तथ्याङ्क सङ्कलकहरू परिचालन गरी तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरिएको थियो। वडा भित्रका सम्पूर्ण उप-जलाधार क्षेत्रहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन, गोष्ठीहरूमा छलफल तथा प्रमाणीकरण, र अवस्था विश्लेषण तथा योजना तर्जुमाका लागि तयारी यसै चरणमा गरिएको थियो।

लम्कीचुहा नगरपालिकामा जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा १० वटै वडाका १०४ वटै वस्तिहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा महिला तथा पछाडि रहेका वर्गहरू र बडघरहरूको उपस्थितिमा सहभागितात्मक सामाजिक अध्ययन तथा स्रोत नक्शांकन विधि प्रयोग गरि तथ्याङ्कहरूको खाका प्रमुख पहिचान गरिएको थियो। पहिचान भएका टोलहरूको विस्तृत विवरण स्थलगत भ्रमण गरि बडघरहरूको सहयोग तथा स्थानीय तथ्याङ्क जानकारहरूसँगको छलफलबाट संकलित तथ्याङ्क/सुचनाहरूको प्रविष्टि N-WASH/DAI Collect KoBo मा गरिएको थियो। संकलित तथ्याङ्कहरूको विवरण संलग्न अनुसूचीहरूमा उल्लेख गरिएको छ।

योजना तर्जुमा चरण

यस चरणमा उप-जलाधार क्षेत्रहरूको विद्यमान संकलित तथ्याङ्कहरूको आधारमा सबै क्षेत्रको हालको अवस्था विश्लेषण गरी उप-जलाधार क्षेत्रस्तरबाट जलस्रोतसँग सम्बन्धित सबै (खानेपानी, सरसफाइ, उर्जा, वातावरण र पर्यावरण, संस्थागत विकास, स्थानीय मानव संसाधन विकास) क्षेत्रको आवश्यकता पहिचान गरी सबै क्षेत्रका क्षेत्रगत योजनाहरू तर्जुमा गरी वडाका जनप्रतिनिधीहरूको नेतृत्वमा योजनाहरूको वडास्तरीय अन्तिम प्राथमिकीकरण गरिएको थियो। मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजार (CBRT) को आधारमा खानेपानीका योजनाहरूको प्राथमिकीकरण, समुदायको विद्यमान अवस्था, कठिनता विश्लेषण, वास्तविक माग र प्राविधिक परामर्शलाई समेत आधार गरिएको थियो भने अन्य योजनाहरूको हकमा बढी क्षेत्रफल, जनसंख्या लाभान्वित हुने, प्रतिव्यक्ति लागत कम हुने, बिगत ५ वर्षमा कुनै पनि निकायबाट बजेट बिनियोजन नभएको तथा व्यवस्थापकीय क्षमता राम्रो भएका र आयआर्जनमा सहयोग

पुग्ने जस्ता मापदण्डहरू माथी नगरपालिकाका जनप्रतिनिधी र सरोकारवालाहरूले व्यापक छलफल सहित अनुमोदन गरि सोको आधारमा योजनाहरू छनौट गरिएका थिए।

वडामा योजना तर्जुमा गर्दा योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई वडाले कार्यान्वयन गर्ने तथा बाह्य सहयोग र आन्तरिक स्रोत परिचालन गरि कार्यान्वयन गरिने गरि छुट्टयाएर नगरपालिका स्तरको गुरुयोजनामा समावेश गरिएका छन्। संकलित तथ्याङ्कहरू माथि छलफल तथा प्रमाणीकरण र परिमार्जन वडा स्तरीय क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठीमा समेत भै सकेको कारणले गर्दा वडा स्तरको योजना तर्जुमा गोष्ठीका कार्यहरू २ दिनमा सम्पन्न गर्न सम्भव भएको थियो । वडा स्तरबाट तर्जुमा गरिएका योजनाहरूलाई अन्तिम रूप दिई जलउपयोग गुरुयोजनामा समावेश गर्नको लागि नगरपालिका स्तरमा २ दिने जलउपयोग गुरुयोजना लगानी नीति तथा योजना तर्जुमा गोष्ठी आयोजना गरी सहभागितात्मक ढंगबाट सबै योजनाहरूको प्रस्तुतिकरण, आवश्यक छलफल एवं समायोजन तथा प्राथमिकिकरण गरी नगरपालिका तथा अन्य सरोकारवाला सहयोगी संघ/संस्थाहरूबाट योजनाहरूको कार्यान्वयन, परिचालन एवं प्राथमिकता क्रमको अनुसरण गर्न प्रतिबद्धता सहित अनुमोदन गर्ने कार्य गरिएको थियो।

लम्कीचुहा नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा मिति २०८० असार १३ गते देखि शुरुवात गरि २०८० असार २१ गते सम्म वडास्तरिय तथ्याङ्क अन्तिम प्रमाणीकरण र योजना तर्जुमा गोष्ठी (२/२ दिन प्रत्येक वडामा) सम्पन्न भएको थियो भने नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी मिति २०८० असार २२ र २३ गते सञ्चालन गरिएको थियो ।

वडा स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठीमा वडा अध्यक्ष सहित वडा स्तरीय कार्यपालिका सदस्यहरू, स्थानीय प्रमुख राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, बडघरहरू, र वडा कार्यालयका कर्मचारीहरूको उपस्थिति रहेको थियो भने नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठीमा नगरपालिका प्रमुख, उप-प्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, नगर कार्यपालिकाका सम्पूर्ण सदस्यहरू, राजनितिक दलका प्रतिनिधिहरू, विद्यालयका प्रतिनिधिहरू, सामाजिक विकास शाखा, योजना शाखा लगायत सरोकारवालाहरूको उपस्थिति रहेको थियो। वडा स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी र नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागीहरूको लैङ्गिक र जातीगत विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ ।

तालिका ७: वडा स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीका सभागीहरूको विवरण

जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				
गोष्ठी आयोजना भएको वडा नं.	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्रि/ठकुरी/सन्यासी	दलित	जनजाति	मुस्लिम	जम्मा
लम्कीचुहा- १	२०८० असार १३ र १४ गते	१४	२०	३४	२६	५	३	०	३४
लम्कीचुहा २	२०८० असार १९ र २० गते	२५	१६	४१	२९	३	९	०	४१
लम्कीचुहा ३	२०८० असार १४ र १५ गते	२३	९	३२	१७	६	९	०	३२
लम्कीचुहा ४	२०८० असार १५ र १६ गते	१९	१६	३५	२८	२	५	०	३५
लम्कीचुहा ५	२०८० असार १५ र १६ गते	१८	१८	३६	१८	९	९	०	३६

लम्कीचुहा ६	२०८० असार १३ र १४ गते	२३	१३	३६	२५	५	६	०	३६
लम्कीचुहा ७	२०८० असार १७ र १८ गते	१८	१६	३४	१५	२	१७	०	३४
लम्कीचुहा ८	२०८० असार २० र २१ गते	२०	१७	३७	१९	५	१३	०	३७
लम्कीचुहा ९	२०८० असार १७ र १८ गते	२३	१६	३९	२१	१	१७	०	३९
लम्कीचुहा १०	२०८० असार १२ र १३ गते	२२	१४	३६	२०	२	१४	०	३६

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना २०८०, वडा तथा नगरपालिका स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी

तालिका ८: नगरपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गोष्ठीको विवरण

नगरपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				
गोष्ठी आयोजना भएको स्थान	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्रि/ठकुरी/सन्यासी	दलित	जनजाति	मुस्लिम	जम्मा
पालिका केन्द्र	असार २२ र २३, २०८०	४७	१५	६२	५०	६	६	०	६२

कार्यान्वयन चरण

यो जलउपयोग गुरुयोजनाको अन्तिम चरण हो । गुरुयोजनाको यो चरणमा सम्पूर्ण योजनाहरूको कार्यान्वयन, उपलब्धिहरूको मापन एवं समिक्षा जस्ता कार्यहरू सम्पादन गरिन्छन्। यस चरणमा जलउपयोग गुरुयोजनाको प्राथमिकता क्रममा रहेका योजनाहरूको अनुसरण, कार्यान्वयन, स्रोत परिचालन, अनुगमन मुल्यांकन एवं सम्पर्क समन्वयका गतिविधिहरू सञ्चालन गरी जलउपयोग गुरुयोजनाको उपलब्धि हासिल गरिनुको साथै समय सापेक्ष नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयन स्थितिको समिक्षा गरी आवश्यकता अनुसार गुरुयोजना अद्यावधिक गरिन्छ।

लम्कीचुहा नगरपालिकाको हाल निर्माणको क्रममा रहेको जलउपयोग गुरुयोजनामा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा व्यापक छलफल गरि तोकिएका प्राथमिकताक्रम अनुसार क्षेत्रगत योजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने र योजनाहरू कार्यान्वयनका लागि कार्यपालिका, स्थानीय प्रमुख राजनितिक दलहरू, र सरोकारवाला निकायहरूसँग छलफल गरि सहमत भएका छन् । लम्कीचुहा नगरपालिकाले योजनाहरूको प्राथमिकरण सीबिआरटी आधारमा गर्दा साच्चिकै सेवाबाट बन्चित रहेका वर्ग समुदायहरू समेटिएको धारणा सहभागीहरूको रहेको थियो ।

अध्याय-२: नगरपालिकाको पार्श्वचित्र

२.१. नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय ^२

नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत कैलाली जिल्लामा पर्ने लम्कीचुहा नगरपालिका नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०७३ साल फाल्गुन २७ गतेको निर्णयानुसार गठन भएको स्थानीय तहहरू मध्येको एक हो। लम्कीचुहा नगरपालिका २०७१ वैशाख २५ गते घोषणा गरिएको हो भने २०७३ फागुन २२ गतेदेखि तत्कालीन प्रतापपुर गा. वि. स. का सबै वडाहरू यस नगरपालिकामा मिसाएर १० वडामा विभाजन गरिएको हो। तपशिल अनुसारका साबिकका वडाहरूको समायोजन गरि यस नगरपालिकाको वडाहरूको निर्माण गरिएको छ ।

तालिका ९: साबिकका वडाहरूको समायोजन गरि यस नगरपालिकाका वडाहरूको निर्माण विवरण:

साबिकका गा.वि.स. तथा नगरपालिकाहरू हालको वडाहरूमा समायोजन विवरण:			
क्रम संख्या	साबिक गाविस तथा नगरपालिका	साबिक वडा नम्बर	हालको वडा नम्बर
१	लम्कीचुहा नगरपालिका	२	१
२	लम्कीचुहा नगरपालिका	५	२
३	लम्कीचुहा नगरपालिका	१	३
४	लम्कीचुहा नगरपालिका	६ ७ र ८	४
५	लम्कीचुहा नगरपालिका	३ र ४	५
६	लम्कीचुहा नगरपालिका	९, १० र ११	६
७	प्रतापपुर गाविस	१, ३, ५ र ७	७
८	लम्कीचुहा नगरपालिका	१२ र १३	८
९	प्रतापपुर गाविस	२, ४, ६, ८ र ९	९
१०	लम्कीचुहा नगरपालिका	१४ र १५	१०

यस लम्कीचुहा नगरपालिकाका वडाहरूको निर्माण गर्दा देहाय अनुसारका प्रमुख गाउँ बस्तीहरू समावेश गरिएको छ ।

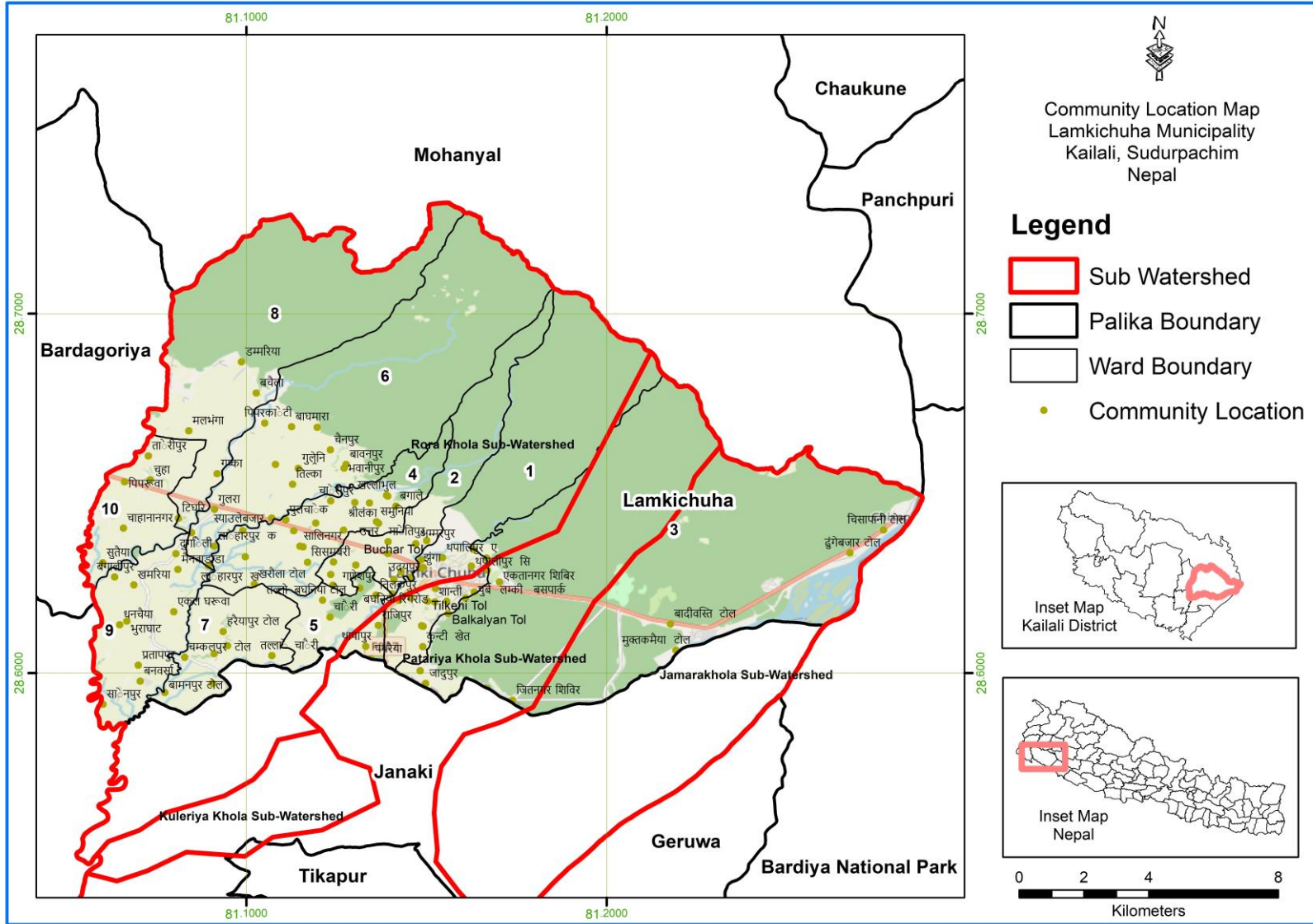
तालिका १०: नगरपालिकाका वडाहरू निर्माण गर्दा समावेश गरिएका प्रमुख गाउँ तथा बस्तीहरूको विवरण:

वडा नं.	प्रमुख बस्तीहरू
१	कुन्तिखेत, भुरुवा, लम्कि, झुङ्गा चोक, थकालिपूर
२	बगनिया, बगौरा, गनेशपूर, मोतिपूर चोक, भल्का बजार, अम्बरपूर
३	व्यवस्थिनगर, बलचौर, दुदेझारि, गोरङ्गे, उल्टे, ढकाने, खरेपानि, चिसापानि बजार, मेलडाँडा
४	खरौला, एकल घरुवा, बास् कोटिया, नुहारिपूर, बालिया, छोटि बालिया, पुरानो कौवापूर, गिदेनिया,

^२ स्रोत: लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

	चोरिपूर
५	थापापूर, चौरि, राजिपूर, तिलकपूर
६	झुडिया, लोहरपूर, स्याउले बजार, गुलरा, टिल्का, बाहुनपूर, गुलारेनि, पिपरकोटि, टिल्खा, बागमारा, चैनपूर, भवानिपूर
७	हरदिहानि, छङ्गवानि, एकल बरुवा, हरैयापूर, खरौला
८	गप्का, पानिमिसिन, मुर्गिया, मालभङ्गा, बचैला, डमरिया
९	सोनपूर, वनवर्षा, प्रतापपूर, धानचैया, मैनाडाँडा, खमरिया, बङ्गालिपूर, खमौरा, दुरगौलि
१०	तिग्री, सुतैया, चुहा, पिप्रहवा, तोरीपुर

जलउपयोग गुरुयोजना २०८० को तथ्याङ्क अनुसार लम्कीचुहा नगरपालिकाको कूल घरधुरि संख्या २३६६५ र जनसंख्या १०५५५० रहेको छ। ऐतिहासिक काल देखि नै थारु समुदायको वस्ती रहेको यस नगरपालिकामा हाल थारु र पहाडी समुदायको मिश्रित बसोबास रहेको छ । यस नगरपालिकामा मुख्य गरि थारु, ब्राह्मण, क्षेत्री, ठकुरी, जनजाती, दलित लगायत समुदायहरूको बसोबास रहेको छ। लम्कीचुहा नगरपालिकामा विशेष खालका प्राकृतिक तथा सास्कृतिक सम्पदाहरू रहेका छन्। यस नगरपालिकामा प्राकृतिक सम्पदाका रुपमा नदी तथा खोला, उपोष्ण क्षेत्रीय जंगल, उर्बर भूमि र भूमिगत जलस्रोत, ताल तथा सिमसार क्षेत्रहरू रहेका छन्। यस नगरपालिकाको पूर्वी सिमानामा कर्णाली नदि, र नगरपालिका क्षेत्र भित्र बग्ने पथरैया नदी, चरैला नदि, चोरी खोला, रोरा खोला, खारेपानी खोला आदि रहेका छन्। यहाँ बसोबास गर्ने समुदायहरूले मुख्य रुपमा मनाउने चाडपर्वहरूमा हरितालिका तिज, विजयादशमी, तिहार (डेवारी), क्रिसमस डे, माघी, चैते दशैं, होली, बकर इद, कृष्ण जन्माष्टमी, अतवारी, अनत्तर, इद उल फितर, नागपंचमी (गुरिया), कठरिया होली पर्व, आदि रहेका छन्। यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र थारु र नेपाली भाषा नै प्रमुख मातृभाषाको रूपमा रहेका छन्। थारु भाषालाई मातृभाषाका रुपमा बोल्ने जनसंख्या २२.९१%, अछामी भाषालाई मातृभाषाका रुपमा लिने २७.९६%, र नेपाली मातृभाषा रहेको ३५.०३% जनसंख्या रहेको छ। यस नगरपालिकाका अधिकांश मानिसहरू हिन्दुधर्म (९७.०१%) मान्दछन् भने इसाई २.१९%, र बाँकि अन्य जनसंख्या रहेको देखिन्छ। यस नगरपालिका भित्रका मुख्य धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलमा कालिका मन्दिर, शिव मन्दिर, बल्चौर कैलाश धाम, त्रिनेश्वर मन्दिर, त्रिपुरा सुन्दरी देवी मन्दिर, चिसापानी कर्णाली पुल, कर्णाली नदि र नदि तटीय सिमसार क्षेत्रहरू, चुरे संरक्षण क्षेत्र, आदि रहेका छन् । प्रमुख भेषभुषामा थारु समुदायको भेषभुषा र पहाडी समुदायको भेषभुषा मिश्रित रुपमा रहेको छ। यस नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्रहरूमा चिसापानी बजार, लम्की बजार, मोतिपुर बजार, भल्का बजार, बलिया बजार, गुलरा बजार, चुहा बजार आदि रहेका छन्।

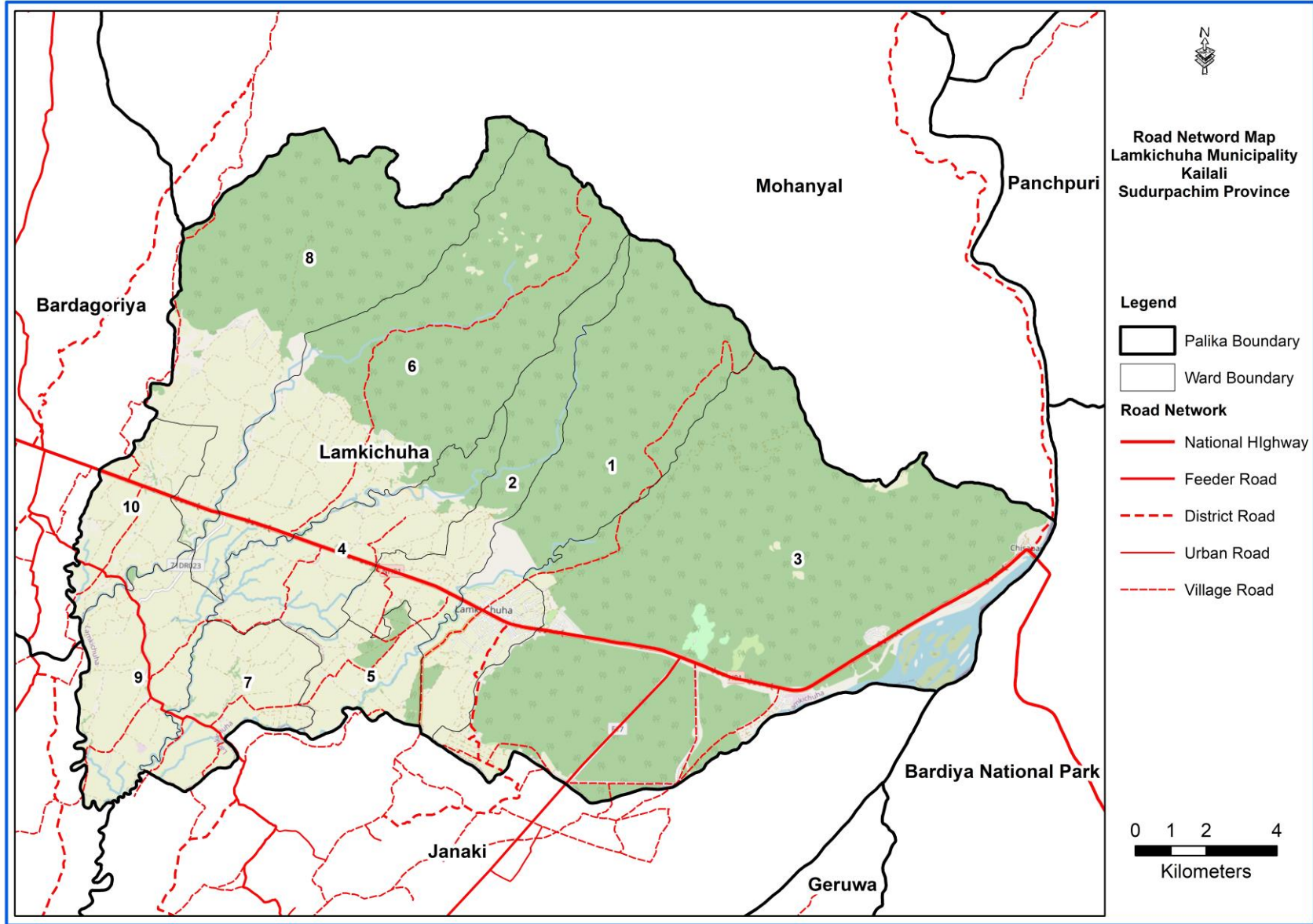

चित्र-३: लम्कीचुहा नगरपालिकामा वडा र बस्तीहरू सम्मको पहुच नक्सा

२.२. भौगोलिक अवस्थिति र पहुँच^३

यो नगरपालिका कैलाली जिल्लाको सदरमुकाम धनगढीबाट ७२ कि.मि. सडक दुरीमा पश्चिम दिशामा अवस्थित छ। भौगोलिक अवस्थिति अनुसार यस नगरपालिका क्षेत्र $२८^{\circ} ३५' ३.३३''$ उत्तर देखि $२८^{\circ} ४३' ५१.०२''$ उत्तर सम्म उत्तरी अक्षांश र $८१^{\circ} ३' १२.२४''$ पूर्व देखि $८१^{\circ} १७' १५.४७''$ पूर्व सम्म फैलिएको छ। नगरपालिकाको पूर्वमा कर्णाली नदि रहेको छ र नदि पारी बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज रहेको छ, दक्षिणमा जानकी गाउँपालिका, पश्चिममा बर्दगोरीया गाउँपालिका र उत्तरमा मोहन्याल गाउँपालिका रहेको छ। यस नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६ अनुसार नगरपालिका क्षेत्र भित्र जम्मा २३३ किलोमिटर मोटर सडक निर्माण भएका छन् र करिब ८९.६% घरधुरिहरूमा मोटर सडकको पहुँच पुगेको छ। सडकको पहुँचको अवस्था हेर्दा कच्ची बाटोको पहुँच रहेको घरपरिवार संख्या १२.४३%, ग्राभेल बाटोको पहुँच रहेको घरपरिवार संख्या ६८.२२%, कालोपत्रे पक्की सडक ७.८८% र सडक नभएको अर्थात् गोरेटो बाटो भएको १०.४% रहेको देखिन्छ।

^३ स्रोत: लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

चित्र-४: लम्कीचुहा नगरपालिकामा सडक संजाल नक्सा

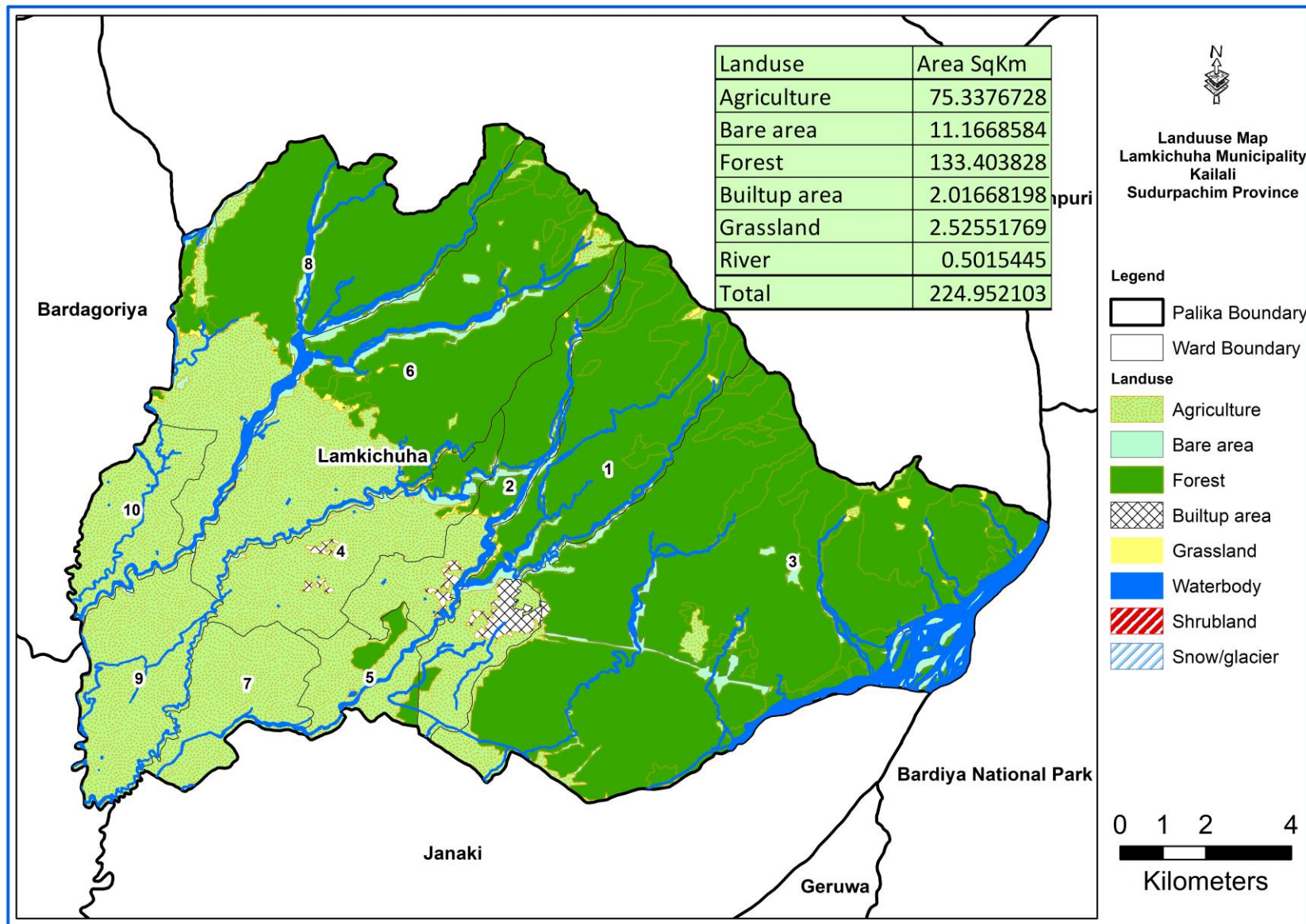
२.३. भौगोलिक स्वरूप तथा भू-उपयोग स्थिति

सुदुरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत कैलाली जिल्लाको लम्कीचुहा नगरपालिका चुरे पहाड, भावर क्षेत्र र केहि भाग तराई क्षेत्रमा पर्दछ। यस क्षेत्रमा धरातलीय स्वरूपका हिसाबले अधिकांश भुभाग वन जंगल, राजमार्ग क्षेत्रको बजार, खेतीयोग्य जमिन, खोला र सिमसार क्षेत्रले ओगटेको छ। यस नगरपालिकाको भूगोल समुन्द्र सतहदेखि करीव १२३ मिटर देखि १५३७ मिटर सम्मको उचाइमा रहेको छ। पहाडी क्षेत्र चुरे संरक्षण क्षेत्रमा पर्ने भएकोले बस्ती हरू कम रहेका छन् भने नगरपालिकाका मुख्य बस्ती तथा बजार केन्द्रहरू चुरे भावर क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ। नगरपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था विश्लेषण तलको तालिका-११ र चित्र-५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ११: नगरपालिकाको भू-उपयोग विवरण

क्र.सं.	जमिनको प्रकार	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	प्रतिशत
१	खेती गरिएको जमिन	६०.२४	२६.८०%
२	वन जंगल	१३८.८५	६१.८०%
३	जल क्षेत्र (ताल, पोखरी, खोला र अन्य जल क्षेत्र)	१४.२२	६.३०%
४	अन्य बाँझो जमिन, बलौटे जमिन, संरचना आदि	११.२८	१३.१६%
	जम्मा	२२४.५९	१००.००%

स्रोत: लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

चित्र-५: लम्कीचुहा नगरपालिकाको भू-उपयोग नक्सा

२.४. प्रमुख जलाधार तथा उप-जलाधार क्षेत्रहरूको विवरण

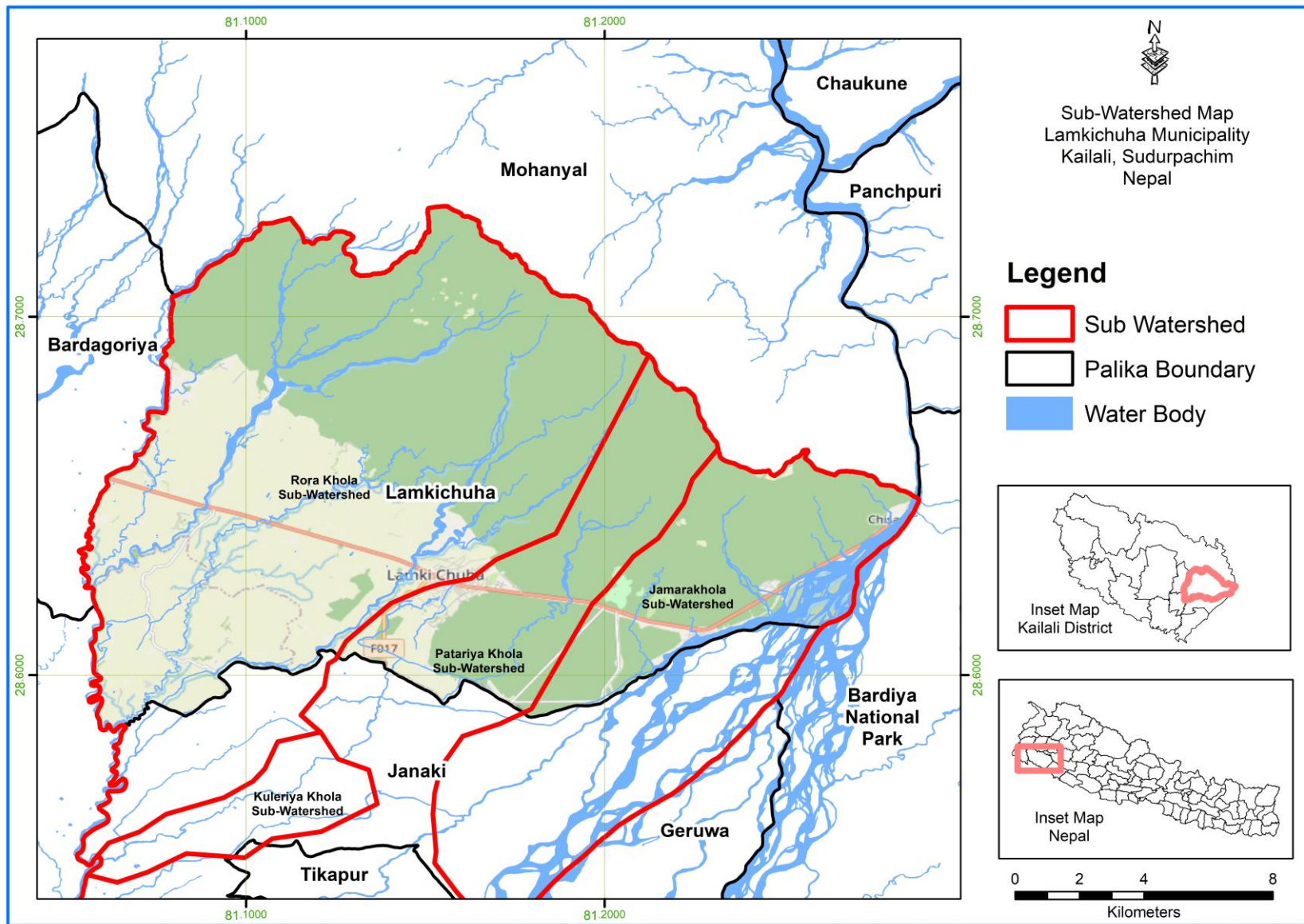
लम्कीचुहा नगरपालिका तल्लो कर्णाली जलाधार क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ। कर्णाली नदि यस नगरपालिकाको पूर्वी सिमानाबाट बगेको छ। नगरपालिका क्षेत्र भित्र बग्ने पथरैया नदी, चरैला नदि, रोरा खोला, चोरी खोला, खानेपानी खोला आदि रहेका छन्। यस नगरपालिकामा मट्गौरा ताल, शंकर ताल र बड्का फँटवा ताल, इतिहिनीया ताल तथा सिमसार क्षेत्रहरू रहेका छन्। यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका नदि, खोला, ताल तथा सिमसारको पानी बगेर नेपाल – भारत सिमाना क्षेत्रमा गएर मोहना नदि हुँदै कर्णाली नदीमा मिसिन जान्छ। यस नगरपालिकाको भूगोलबाट बग्ने नदि तथा खोलाहरूको पानी ढलान जलाधार अनुसार यस नगरपालिकालाई तपशिल अनुसारका ५ वटा उप-जलाधार क्षेत्रहरूमा विभाजन गरि जल उपयोग सम्बन्धि तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ।

वार्षिक रूपमा औषत १७५७ मिलिमिटर वर्षा हुने यस नगरपालिका क्षेत्रमा न्यूनतम ५ डिग्री सेल्सियस र अधिकतम ४२ डिग्री सेल्सियस तापक्रम हुने गर्दछ। जैविक विविधताका दृष्टिले बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको भौगोलिक सीमासँग जोडिएको र कर्णाली भंगालो नदि किनार रहेको यस नगरपालिका क्षेत्रमा जलहाँस, वन कुखुरा, लाटोकोसेरो, हुचिल, ढुकुर, गिद्ध, न्याउली, बाँज, कोइली, भंगेरा, मयुर, ढकचिल्वा, गोबर गिद्ध, हाँरिल, सुगा, मैना, खेहा, पितरुङ्ग, चहरमुन, मुनिया, देँगरजुवा, सेमदरङ्गी, नमगोड् डी, भुँईचेष्टा, बटै, तितिरिया, पल्लैया, ख्योरा, छुरिया गन्डाली, धनसुहिया, कोकुम्मा जस्ता चराहरू पाइने गर्दछ। जंगली जनावरहरूमा स्याल, फ्याउरो, बाँदर, बंदेल, निलगाई, हात्ती, जरायो, हरिण, बाघ, न्याउरी लगायतका जनावर पाइन्छ भने प्रमुख वनस्पतिका रूपमा साल, सिसौ, खयर, सिमल, आँप, सगुन, जामुन, बबुल, लिष्टिस, कुसुम रहेका छन्।

तालिका १२: नगरपालिकामा उप-जलाधार क्षेत्रहरू

क्र.सं.	उप-जलाधार क्षेत्र	उप-जलाधारमा पर्ने वडा नं. हरू
१	खारेपानी खोला	३
२	रोरा खोला	१,२,५
३	चोरी खोला	४,६,७
४	चरैला नदि	६,१०
५	पथरैया नदि	८,९,१०

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना सर्वेक्षण २०८०

चित्र- ६ : लम्कीचुहा नगरपालिकाको उप-जलाधार नक्सा

२.५ नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विवरण

२.५.१ नगरपालिकाको घरधुरि तथा जनसंख्या विवरण

यस नगरपालिकामा जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण अवधिमा सङ्कलन गरिएका तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकामा जम्मा १०४ वटा मुख्य टोल बस्तीहरू रहेका छन्। सामाजिक सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार नगरपालिकाको कूल घरधुरि संख्या २३६६५ रहेको छ भने कुल जनसंख्या १०५५५० रहेको छ। जसमध्ये कुल जनसंख्यामा महिला जनसंख्या ५३.४% र पुरुष जनसंख्या ४६.६% रहेको छ। वडागत रुपमा जनसंख्या र घरधुरिको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ भने विस्तृत विवरण अनुसूची-१ मा दिइएको छ।

तालिका १३: वडागत रुपमा बस्ती, घरधुरि र जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	मुख्य टोल संख्या	गुरुयोजनाको लागि सर्वेक्षण २०८०				राष्ट्रिय जनगणना २०७८			
		घरधुरि संख्या	जनसंख्या			घरधुरि संख्या	जनसंख्या		
			पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
१	२१	६०११	१४३०४	१२५०६	२६८१०	४४०२	९२३३	१०१०१	१९३३४
२	१३	२३३०	५५४४	४८४९	१०३९३	२०५१	४१०८	४७३९	८८४७
३	६	२०४६	४८६७	४२५८	९१२५	१५७९	३१३४	३४८२	६६१६
४	१८	२५७९	६१३८	५३६५	११५०३	२७३०	५६४६	६५१९	१२१६५
५	५	१४०५	३३४२	२९२४	६२६६	१३४९	२६२६	३१८१	५८०७
६	१४	२६९०	६४०२	५५९६	११९९८	२३७५	५०५२	५८९३	१०९४५
७	७	१७१२	४०७५	३५६०	७६३५	१५४६	३३१३	३६८२	६९९५
८	४	१५५९	३७१०	३२४४	६९५४	१४६३	३०५४	३७०३	६७५७
९	१०	१९७६	४७०३	४१११	८८१४	१७७७	३५२६	४१७४	७७००
१०	६	१३५७	३२२९	२८२३	६०५२	११४०	२७४९	३०५६	५८०५
जम्मा	१०४	२३६६५	५६३१४	४९२३६	१०५५५०	२०४१२	४२४४१	४८५३०	९०९७१

२.५.२ जातियता

यस नगरपालिकामा सामाजिक सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार जनजाती जनसंख्या ३२.८%, ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी/सन्यासीहरूको जनसंख्या ४७.३%, दलित जनसंख्या १९.६%, मुसलमान जनसंख्या ०.२% रहेको छ। वडा अनुसार जातिगत घरधुरि विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ भने विस्तृत विवरण अनुसूची-१, SA-१ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १४: वडा अनुसार जातिगत घरधुरिको विवरण

वडा नं.	टोल संख्या	जातियता अनुसार घरधुरि संख्या विवरण						जम्मा
		दलित	जनजाती	नेवार	मुस्लिम	बाह्रमण/क्षेत्री/सन्यासी	अन्य	
१	२१	१०८१	८९६	०	२५	४००९	०	६०११
२	१३	४०२	९००	०	०	१०२८	०	२३३०
३	६	७०८	६९०	०	५	६४३	०	२०४६
४	१८	३७६	६७९	०	०	१५२४	०	२५७९
५	५	४८१	३६०	०	०	५६४	०	१४०५

६	१४	७०८	६८२	०	०	१३००	०	२६९०
७	७	१४५	१०११	०	९	५४७	०	१७१२
८	४	२८८	६०२	०	०	६६९	०	१५५९
९	१०	३४३	११७०	०	८	४५५	०	१९७६
१०	६	१००	७८३	०	१२	४६२	०	१३५७
जम्मा	१०४	४६३२	७७७३	०	५९	११२०१	०	२३६६५
प्रतिशत (%)		१९.६	३२.८	०.०	०.२	४७.३	०.०	१००.०

स्रोत: जलउपयोग गुरुरोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

२.५.३. साक्षरता विवरण

लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६ अनुसार यस नगरपालिकाको कूल साक्षरता दर ७५.९६% रहेको छ, जसमध्ये पुरुष साक्षरता दर ८३.७४% रहेको छ भने महिला साक्षरता दर ६९.२९% रहेको छ। वडागत रुपमा साक्षरता दर हेर्दा तालिका-१५ अनुसार रहेको देखिन्छ।

तालिका १५: वडागत रुपमा साक्षरता विवरण

वडा नं.	साक्षर जनसंख्या (साक्षरता विवरण)				कैफियत
	पुरुष		महिला		
	संख्या	प्रतिशत (%)	संख्या	प्रतिशत (%)	
१	९९३३	६९.२९%	१०६४६	८३.७४%	
२	३८५०	६९.२९%	४१२७	८३.७४%	
३	३३८१	६९.२९%	३६२३	८३.७४%	
४	४२६२	६९.२९%	४५६८	८३.७४%	
५	२३२२	६९.२९%	२४८९	८३.७४%	
६	४४४६	६९.२९%	४७६४	८३.७४%	
७	२८२९	६९.२९%	३०३२	८३.७४%	
८	२५७६	६९.२९%	२७६१	८३.७४%	
९	३२६६	६९.२९%	३४९९	८३.७४%	
१०	२२४३	६९.२९%	२४०३	८३.७४%	
जम्मा :	३९१०८	६९.२९%	४१९१२	८३.७४%	

स्रोत : लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

२.५.४. व्यवसाय

यस नगरपालिकाका बासिन्दाहरूले जीविकोपार्जनका लागि विभिन्न पेशा व्यवसायहरूमा संलग्न हुँदै आईरहेका छन्। तर पनि यहाँका बासिन्दाहरूको मुख्य पेशा कृषि रहेको छ। पेशागत जनसंख्याको करिब ८३.१% कृषि पेशामा संलग्न रहेको देखिन्छ भने साना तथा मझौला खालका उद्यम व्यापार व्यवसायहरूमा १६.९% रहेको देखिन्छ। वडागत रुपमा विभिन्न पेशा व्यवसायमा संलग्न मानिसहरूको विवरण निम्न तालिका-१६ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६: वडा अनुसार विभिन्न पेशा/व्यवसायमा संलग्न जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	व्यवसाय सम्बन्धि विवरण												
	तरकारी खेती	अन्नवारी विउ उत्पादन	च्याउ खेती	बाख्रा पालन	कुखुरा पालन	दुग्ध उत्पादन	माहुरी पालन	फल फुल खेती	एग्रो भेट	विजुली पसल	आरन	खुद्रा विक्रेता	होटल व्यवसाय
१	६५	४५	१३	८९	२७	१२	६	०	९	२४	६	१५०	१९
२	६०	०	५०	५	१०	१२	१	१	५	७	२	१५	१०
३	३०	०	३	२५	९	०	०	०	२	२	०	४००	१००
४	१०	०	१५	५०	१०	३०	३	०	३	५	७	३५	२३
५	४०	५	३०	४	१५	३	०	३	०	३	४	२००	१०
६	१५०	०	०	२०००	११	४०	१	२	४	२	७	३६	७
७	३००	०	४०	१५०	८००	७००	०	३	५	६	९	१०५	११०
८	५०	०	६	६५	२३	०	५	०	२	२	०	३५	९
९	१७५	०	०	९२९	४९०	९३४	०	५	५	७	२	६५	२
१०	४७	०	२	२१	७	१००	०	४	३	२	१	५०	१५
जम्मा	९२७	५०	१५९	३३३८	१४०२	१८३१	१६	१८	३८	६०	३८	१०९१	३०५

स्रोत : लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

२.५.५. कृषि र जीविकोपार्जन

लम्कीचुहा नगरपालिकाका मुख्य कृषि खाद्यबालीहरूमा धान, गहुँ, मकै, दलहन, तेलहन आदि प्रमुख रूपमा रहेका छन्। कृषि उत्पादनका लागि उपयुक्त हावापानी र उर्बरमाटो रहेको भएतापनि न्युन स्तरको सिंचाइ सुविधा रहेको र कृषक परिवारको सिमित जमिन रहेको आदि कारणले कृषि पेशामा निर्भर घरपरिवारलाई पनि आफ्नै उत्पादनबाट वर्षभरिका लागि खाद्यान्न नपुग्ने गरेको देखिएको छ। लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६ को घरधुरि सर्भेक्षण तथ्याङ्क अनुसार आफ्नै उत्पादनबाट ९-१२ महिना खान पुग्ने घरधुरि २२.५% रहेका छन् भने ६-९ महिनासम्म खान पुग्ने घरधुरिहरू ७.२% र ६ महिना भन्दा कम खान पुग्ने घरधुरिहरू ७०.३% रहेको देखिन्छ। वडागत अनुसार खाद्यान्न पहुँचको अवस्था निम्न तालिका न. १७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १७: वडागत रूपमा खाद्यान्न पहुँचको अवस्था विवरण

वडा नं.	खाद्यान्न पहुँचको अवस्था (घरधुरि -आफ्नै उत्पादन बाट)		
	६ महिना भन्दा कम पुग्ने	६-९ महिना सम्म पुग्ने	९-१२ महिना सम्म पुग्ने
१	५२९०	१८०	५४१
२	१८६४	१६३	२८०
३	१७३९	१०२	२०५
४	१७२८	१८१	६७१
५	१०४०	१५२	२२५
६	१४५३	२६९	९६८
७	९९१	१७१	५४८
८	८४२	१५६	५७७

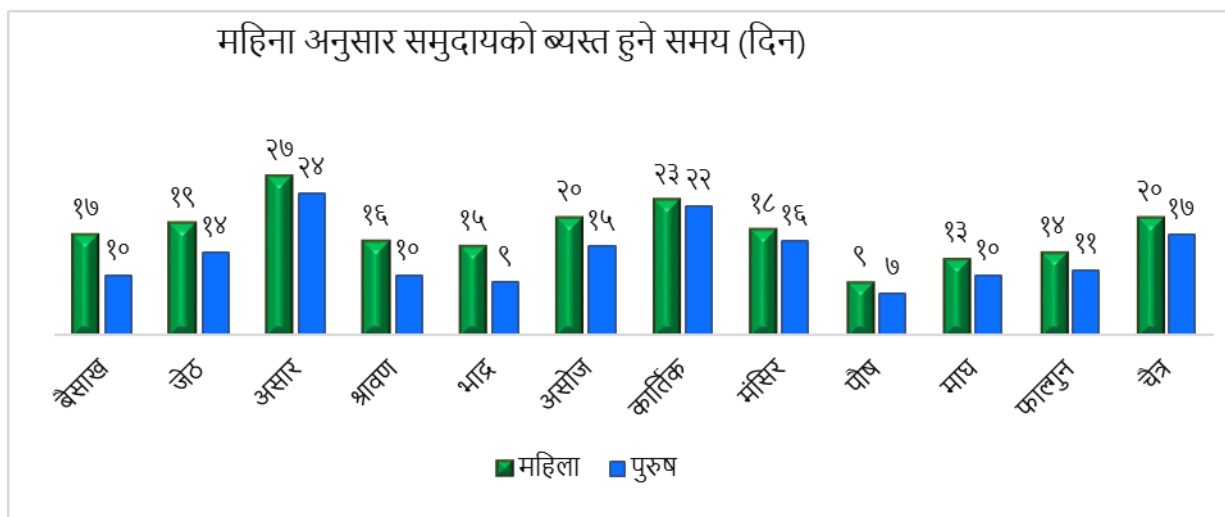
९	९६८	२१७	८००
१०	७३३	१०९	५०२
जम्मा	१६६४८	१७००	५३१७
प्रतिशत	७०.३०%	७.२०%	२२.५०%

स्रोत : लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

२.५.६. मौसमी पात्रो तथा कार्यबोझ

भविष्यमा निर्माण गरिने योजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा समुदायको नियमित पेशा व्यवसाय लगायतका नियमित कार्यहरूमा असर नहोस् भन्ने उद्देश्यले समुदायको मौसमी पात्रो पत्ता लगाउनु आवश्यक हुन्छ। यस नगरपालिकामा भविष्यमा निर्माण गरिने योजना तथा कार्यक्रमहरू आगामी दिनहरूमा समुदायमा आधारित विकासका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न समुदायका मानिसहरूको कार्य ब्यस्तताको समय जान्न जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका क्रममा मौसमी पात्रो तयार गरिएको हो। यस नगरपालिकामा समेत समुदायका बहुसंख्यक मानिसहरू स्थानीय कृषि तथा मजदुरी जस्ता क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरी जीविकोपार्जन गर्ने भएकाले समुदायको फुर्सदलाई मध्यनजर गरी विकासका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ।

यस नगरपालिकाको तयार पारिएका वडागत तथ्याङ्कहरूलाई विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाका मानिसहरू चैत महिनामा गहुँबाली तथा दलहन बाली भित्र्याउने कार्यमा व्यस्त हुने गरेको देखिन्छ भने आषाढ महिनामा धान रोपाइँ र कार्तिक महिनामा धान काट्ने कार्यमा व्यस्त हुन्छन भने बैशाख जेष्ठ, पौष, माघ, फागुन महिनामा मात्रै केहि फुर्सदिलो हुने तथ्याङ्कले देखाएको छ। महिलाहरु सबै महिना पुरुष भन्दा बढी व्यस्त रहने गरेको देखिन्छ। तथापी पुरुषहरु केहि महिना फुर्सदिलो रहने र सो अवधिमा पुरुष मानिसहरू दैनिक ज्याला मजदुरीका लागि जिल्ला भित्रै, जिल्ला बाहिर वा छिमेकी मुलुक भारतमा समेत जाने गरेको जलउपयोग गुरुयोजनाको सर्वेक्षणका क्रममा गरिएका समुदाय भेटघाटको छलफलबाट जानकारी प्राप्त भएको छ। समुदायका महिला र पुरुषको प्रत्येक महिना ब्यस्त हुने समयको विश्लेषण ग्राफ-१ मा गरिएको छ।

ग्राफ १: मौसमी व्यस्तता पात्रो

२.५.७ नगरपालिकामा उपलब्ध मानव संशाधनको विश्लेषण

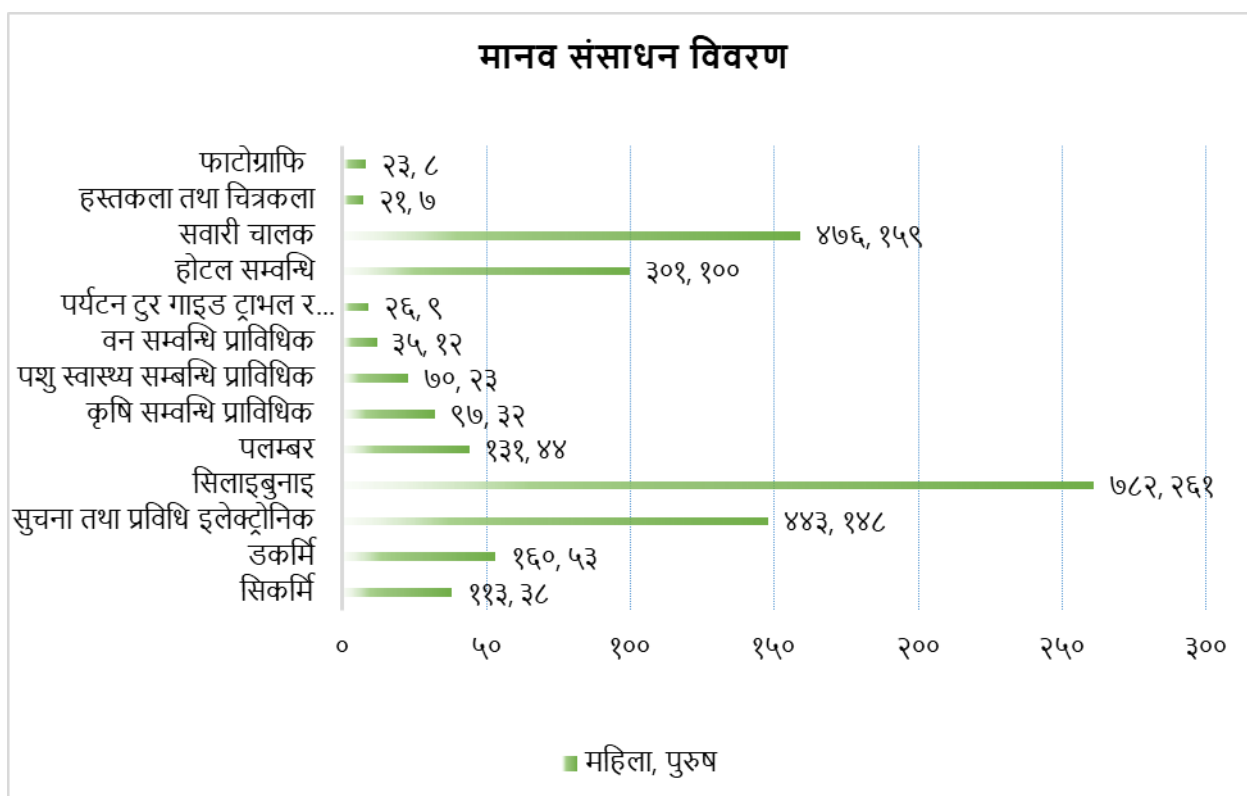
कुनै पनि विकास निर्माणका क्रियाकलापहरूलाई गुणस्तरीय र दिगो रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय स्तरमा सिप भएका दक्ष मानव संशाधन हुन अति आवश्यक छ। योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको खाका तयार गर्दा

कुनै पनि भूगोलमा दक्ष मानव मानव संसाधन के कति छ, कुन कुन दक्षता र सिपहरू छ भनि पत्ता लगाउनु जरुरी हुने गर्दछ। नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६ को तथ्याङ्क अनुसार, नगरपालिकामा कुल ३५७२ जना विभिन्न दक्षता र सीप भएका मानव संसाधन उपलब्ध छन् जसमध्ये सबैभन्दा बढी सिलाइबुनाइ १०४३ जना, सवारी चालक ६३५ जना, सुचना तथा प्रविधि इलेक्ट्रोनिक टेक्सिसियन ५९१ जना, होटल सम्बन्धि ४०१, डकर्मी २१३, प्लम्बर १७५, सिकर्मी १२९ जना र अन्य दक्ष मानव संसाधन रहेका देखिन्छन् । प्रोफाइलको तथ्याङ्क अनुसार उपलब्ध मानव संसाधनको विवरण तलको तालिका-१८ र ग्राफ-२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १८: वडागत रुपमा उप/उपलब्ध स्थानीय दक्ष मानव संसाधनको विवरण

दक्ष मानव संसाधन विवरण				
मानव संसाधन	महिला	पुरुष	अन्य	जम्मा
सिलाइबुनाइ	२६१	७८२	०	१०४३
सवारी चालक	१५९	४७६	०	६३५
सुचना तथा प्रविधि इलेक्ट्रोनिक टेक्सिसियन	१४८	४४३	०	५९१
होटल सम्बन्धि	१००	३०१	०	४०१
डकर्मी	५३	१६०	०	२१३
प्लम्बर	४४	१३१	०	१७५
सिकर्मी	३८	११३	०	१५१
कृषि सम्बन्धि प्राविधिक	३२	९७	०	१२९
पशु स्वास्थ्य सम्बन्धि प्राविधिक	२३	७०	०	९३
वन सम्बन्धि प्राविधिक	१२	३५	०	४७
पर्यटन टुर गाइड ट्राभल र सत्कार	९	२६	०	३५
फोटोग्राफि	८	२३	०	३१
हस्तकला तथा चित्रकला	७	२१	०	२८
जम्मा	८९४	२६७८	०	३५७२

स्रोत : लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

ग्राफ २ : नगरपालिकामा मानव संसाधनहरूको विवरण

२.५.८ स्थानीय निर्माण सामग्रीहरूको उपलब्धता

लम्कीचुहा नगरपालिकामा स्थानीय निर्माण सामग्री तथा प्राकृतिक कच्चा पदार्थहरूको स्रोत तथा खानीहरू रहेका छन्। ढुङ्गा, बालुवा, काठ, गिट्टी जस्ता प्राकृतिक स्रोतबाट उपलब्ध हुने स्थानीय निर्माण सामग्रीहरू नगरपालिका क्षेत्र भित्र नै पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध रहेका छन्। यस नगरपालिकामा ढुङ्गा, गिट्टी र काठ स्थानीय वडा स्तरमा नै उपलब्ध छन् भने बालुवाको लागि मुख्य रूपमा कर्णाली नदिबाट ढुवानी गर्नु पर्ने हुन्छ तथापी पथरैया नदि, चरैला नदि र रोरा खोलामा मौसम अनुसार उपलब्ध हुन सक्दछ। क्रसर उद्योगहरू वडा नं. ३ चिसापानीमा रहेका छन् जहाँबाट गिट्टी, बालुवा ढुंगा खरिद गर्न सकिन्छ। काठको लागि नगरपालिका भरिमा १८ वटा सामुदायीक वनहरू रहेका छन्। वडा अनुसार स्थानीय निर्माण सामग्री उपलब्धता सम्बन्धि थप विस्तृत विवरण तलको तालिका-१९ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १९: स्थानीय सामग्रीहरूको उपलब्धता

वडा नं.	स्थान/दुरी	ढुंगा	गिट्टी	बालुवा	काठ/अन्य
१	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र रोरा	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	२	२	१३	३
२	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	३	३	१५	४
३	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	३	३	५	३
४	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र चरैला	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	४	४	१५	३

५	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र रोरा	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	४	८	१५	३
६	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र चरैला	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	४	४	१७	३
७	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र चरैला	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	८	८	१७	४
८	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र चरैला	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	५	५	१७	३
९	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र पथरैया	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	८	८	१८	३
१०	पाइने स्थान	स्थानीय स्तरमा	स्थानीय स्तरमा	कर्णाली नदी र पथरैया	स्थानीय स्तरमा
	दुरी (कि.मि.)	८	८	२०	३

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

२.६ सेवाकेन्द्रहरू सम्बन्धि विवरण

यस नगरपालिकामा स्थानीय सेवा केन्द्रको रूपमा हरेक वडामा आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरू रहेका छन्। लम्कीचुहा नगरपालिकामा जम्मा ४६ वटा सामुदायीक विद्यालयहरू र ४४ वटा संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन्। त्यसैगरी नगरपालिकामा १० वटा स्वास्थ्य सेवा संस्थाहरू रहेका छन्। हाल स्थानीय तहको संरचना निर्माण भएपछि हरेक वडा क्षेत्रमा वडा कार्यालयहरू स्थापित भएका छन्। सेवा केन्द्रहरू सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका-२० र अनुसूची नं.१, SA-५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २०: नगरपालिकामा रहेका सेवाकेन्द्रहरूको विवरण

क्र.स.	सेवा केन्द्रको नाम	संख्या	कार्यालय स्थित वडा र स्थान	कैफियत
१	सामुदायीक विद्यालय (बाल शिक्षा, आधारभूत, माध्यमिक)	४६	हरेक वडामा बाल शिक्षा, आधारभूत, र माध्यमिक विद्यालयहरू रहेका छन्	
२	संस्थागत विद्यालय (बाल शिक्षा, आधारभूत, माध्यमिक)	४४	हरेक वडामा बाल शिक्षा, आधारभूत, र माध्यमिक विद्यालयहरू रहेका छन्	
३	स्वास्थ्य सेवा संस्था	१०	हरेक वडामा स्वास्थ्य सेवा संस्था रहेको छ।	
४	वडा कार्यालय	९	हरेक वडामा वडा कार्यालय रहेको छ।	
५	गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय	१	वडा नं. १ को दुर्गौली बजारमा रहेको छ।	
६	कृषि सेवा केन्द्र	१	भल्का बजार	
७	पशु सेवा केन्द्र	१	भल्का बजार	

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

२.७. विकास साझेदारहरू, गैह्र सरकारी संस्थाहरू, समुदायमा आधारित संस्थाहरू तथा सहकारी सम्बन्धि विवरण

यस लम्कीचुहा नगरपालिकामा सरकारी निकायहरू बाहेक अन्य दातृ निकाय/विकास साझेदारहरूले पनि विभिन्न क्षेत्रमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आईरहेका छन्। बिशेषगरि कृषि उत्पादन/बजारीकरण, स्वास्थ्य, प्राथमिक उपचार, शिक्षा, लक्षित वर्ग, खानेपानी, सरसफाइ, विपद जोखिम न्यूनीकरण लगायत सामाजिक/आर्थिक विकासका क्रियाकलापहरू, आदिमा सघाउ पुर्याउँदै आईरहेका छन्। नगरपालिकामा कार्यरत मुख्य विकास साझेदार तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरूको विवरण निम्न तालिका-२१ मा प्रस्तुत गरिएको छ भने विस्तृत विवरण अनुसूची-१ को SA-४ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २१: मुख्य विकास साझेदार तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	बिकास साझेदार/गैह्र सरकारी संस्थाको नाम	कार्यक्रमको क्षेत्र
१	नेपाल राष्ट्रिय समाज कल्याण कोष (NNSWA), धनगढी	एचआइभि एड्स
२	न्यू लाइट पोली क्लिनिक, लम्कीचुहा	परिवार नियोजन
३	राम्रो छिमेकी, लम्कीचुहा	पोषण सामग्री सहयोग
४	मेरी स्टोप्स, लम्कीचुहा	परिवार नियोजन
५	सेभ द चिल्ड्रेन लम्कीचुहा	मलेरिया
६	लिटल स्टार, लम्कीचुहा	सामान्य स्वास्थ्य सेवा
७	CYMMIT, धनगढी	मकै उत्पादन
८	लम्की जेसिस, लम्कीचुहा-१	प्रकोप प्रतिकार्य
९	दलित महिला अधिकार मंच, धनगढी	दलित र महिलाको क्षमता विकास
१०	प्राकृतिक स्रोत द्वन्द्व रूपान्तरण केन्द्र नेपाल (NRCTCN)	प्राकृतिक संसाधन, द्वन्द्व रूपान्तरण
११	तयार नेपाल, लम्कीचुहा	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन
१२	युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजना	खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता, सुसाशन तथा जलाधार संरक्षण
१३	बेस नेपाल, लम्कीचुहा	खाद्य सुरक्षा परियोजना
१४	बाल कल्याण संघ, लम्कीचुहा	बाल साझेदारी परियोजना
१५	जेष्ठ नागरिक समाज	जेष्ठ नागरिकको क्षेत्रमा
१६	अपाङ्गता चेतना समाज, लम्कीचुहा	विशेष क्षमता भएका नागरिकको क्षेत्रमा
१७	दीप ज्योति एकल महिला समुह, लम्कीचुहा १०	एकल महिलाको क्षमता विकास क्षेत्रमा
१८	दलित महिला अधिकार फारम (DWRP)	दलित महिलाको क्षमता विकास
१९	नगरपालिका बाल सञ्जाल, लम्कीचुहा	बालबालिकाको क्षेत्रमा
२०	पञ्चकोशी युवा क्लब, लम्कीचुहा १	युवाहरूको क्षेत्रमा
२१	लम्की लायन्स क्लब, लम्कीचुहा	प्रकोप प्रतिकार्य
२२	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, उपशाखा बलिया	विपद पूर्व तयारी, प्रतिकार्य, जनचेतना
२३	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, उपशाखा प्रतापपुर	विपद पूर्व तयारी, प्रतिकार्य, जनचेतना
२४	लम्की चेम्बर अफ कमर्स	ब्यापार तथा उद्योग व्यवसायी सम्बन्धि वकालत, तालिम, समन्वय
२५	सामुदायीक वन उपभोक्ता महासंघ नेपाल (FECOFUN)	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको क्षेत्रमा
२६	एस नेपाल	स्वास्थ्य, निशुल्क खोप, सचेतना, तालिम

२७	महिला विकास मञ्च	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा
२८	गुड नेइबर इन्टरनेशनल नेपाल	शिक्षा क्षेत्रमा
२९	SEEWSE लम्कीचुहा	सामुदायीक विकासको क्षेत्रमा
३०	बलचौर वन तथा वातावरण अनुसन्धान विकास केन्द्र (BAFER) नेपाल	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनको क्षेत्रमा

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

माथिको तालिका-१७ मा उल्लेख गरिएका विकास साझेदारहरू तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरू बाहेक नगरपालिकास्तरमा विभिन्न सामुदायीक संस्थाहरू, सामुदायीक वन उपभोक्ता समूहहरू, कृषि समुहहरू/आमा समुहहरू सञ्चालनमा रहेका भएका छन् र प्रदेश सरकार एवं संघिय सरकारसंग नगरपालिकाको सहकार्य भएका छन् । ती समुदायमा आधारित संस्थाहरूले कुनै न कुनै रूपमा समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापहरूमा सहयोग पुर्याउँदै आईरहेका छन् । यसका साथै समुदाय स्तरमा बित्तिय सेवा प्रदान गर्न ५८ वटा सहकारी संस्था गठन भई समुदायस्तरमा बचत तथा ऋण लगायत लघु उद्यम मार्फत आर्थिक गतिविधिहरूलाई चलायमान बनाउन सहयोग पुर्याउँदै आईरहेको छ । यस नगरपालिकामा स्थापना भै हाल सञ्चालन रहेका सहकारी संस्थाको वडागत विवरण तलको तालिका-२२ अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ भने विस्तृत विवरण अनुसूची-१ को SA-३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २२: वडा अनुसार सहकारी संस्थाहरूको विवरण

वडा नं.	जम्मा सहकारी संख्या	सहकारीको किसिम अनुसार संख्या			शेयर सदस्य संख्या				जम्मा शेयर पुँजी (रु)
		कृषि/बचत ऋण	बहु-उद्देश्य	पेशागत/अन्य	महिला	पुरुष	अन्य	जम्मा	
१	१६	१३	३		९९४४	८७२५	०	१८६६९	२२३९२२९१४
२	६	२	४		४५३५	८७२	०	५४०७	१७६३०७००
३	२	२	०		३९१	४५०	०	८४१	२२६७०००
४	८	१	७		९०४	१४०६	०	२३१०	१२१०३००
५	३	३	०		२९७	६८३	०	९८०	१००२५००
६	५	४	१		१९७	८३९	०	१०३६	९०३०००
७	५	०	५		२९४	१००१	०	१२९५	१३६१५०
८	१	१	०		१५०	१००	०	२५०	०
९	७	४	३		३८६४	२०५९	०	५९२३	२३४०३४००
१०	५	१	४		२३१	१००४	०	१२३५	५६१८६००
जम्मा	५८	३१	२७	०	२०८०७	१७१३९	०	३७९४६	२७६०९४५६४

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

अध्याय-३: विद्यमान जलस्रोतहरूको अवस्था र प्रयोग

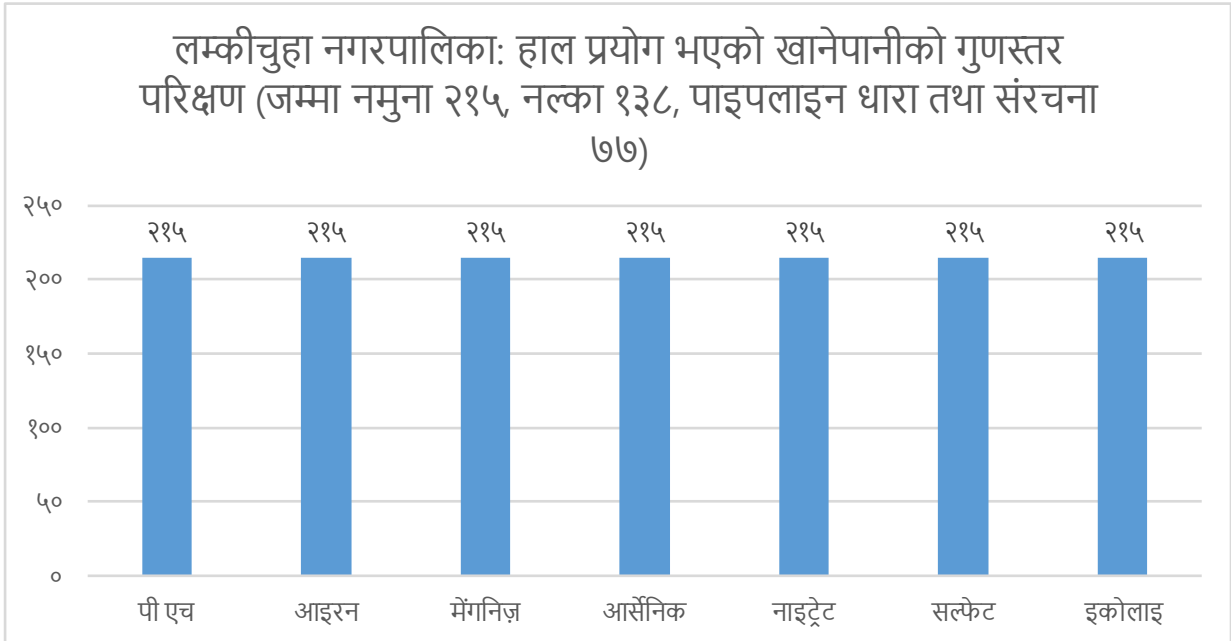
३.१. नगरपालिकामा उपलब्ध जलस्रोतहरूको विवरण

लम्कीचुहा नगरपालिका समथर क्षेत्रमा अवस्थित रहेको र सतहका स्रोतहरू योजनामा प्रयोग नहुने भएकोले स्रोतहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छैन । यस नगरपालिका सहित, टिकापुर नगरपालिका र जानकी गाउँपालिका क्षेत्रका सबै खेतियोग्य जमिनहरूमा सिंचाइ सेवा पुऱ्याउने गरि कर्णाली नदीको पानी उपयोग गर्ने र यस सिंचाइ योजनाबाट ४.७१ मेगावाट विद्युत समेत उत्पादन गरि राष्ट्रिय ग्रिड लाइनमा बेच्ने लक्ष्य समेत रहेको छ । खानेपानीको लागी यस नगरपालिकामा डीपवेल पाइपलाइन योजनाले भूमिगत जलस्रोत उपयोग हुने गरेको छ । यसका अतिरिक्त निजि, सामुदायीक, र संस्थागत नल्काहरूबाट भूमिगत स्रोतको पानी खानेपानीमा प्रयोग भएको छ । यस नगरपालिकाको भूमिगत जलस्रोतको तथ्याङ्क उपलब्ध छैन ।

३.२. नगरपालिकामा उपलब्ध जलस्रोतहरूको विश्लेषण

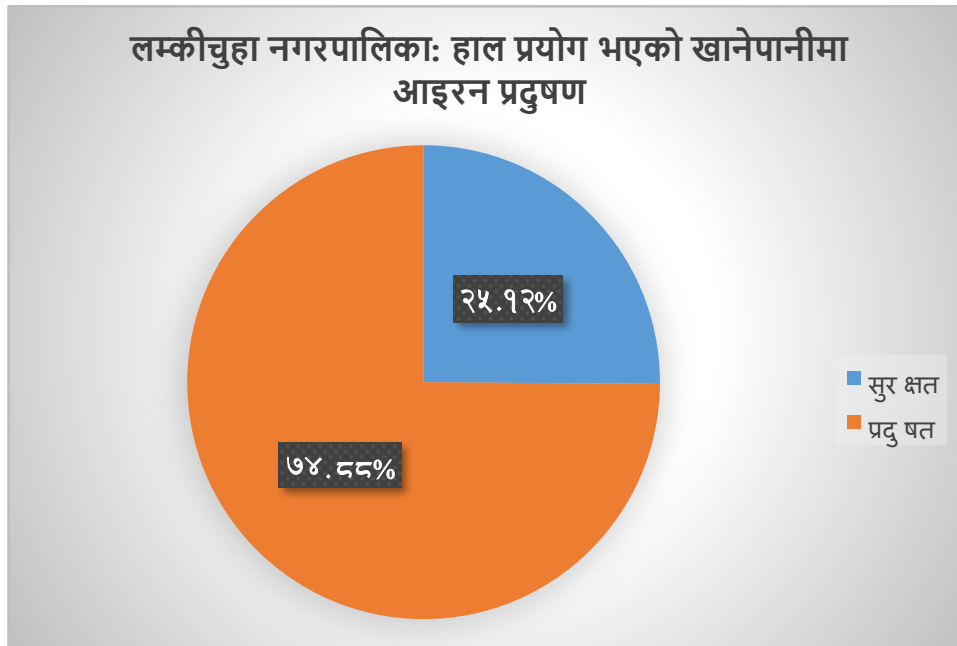
३.२.१. स्रोतहरूको गुणस्तरको आधारमा विश्लेषण

जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रिया अन्तर्गत पाइपलाइन योजनाका धारा र नल्काको पानीको खानेपानी गुणस्तर परिक्षणका लागी नमुना सङ्कलन गरि परिक्षण गरिएको थियो । लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्र भित्र पानीको गुणस्तर मापनका लागी २१५ वटा नमुना संकलन र परिक्षण गरिएको थियो नमुनाहरू संकलन गर्दा पाइपलाइन धारा र नल्काहरूको छनौट गरि खानेपानी परिक्षण गरिएको थियो । खानेपानी गुणस्तर परिक्षण अन्तर्गत ७ वटा गुणस्तर पारामितिहरू परोक्षण गरिएको थियो: पीएच, आइरन, मेंगनिज, सल्फेट, नाइट्रेट, आर्सेनिक, र इकोलाई । पानी परिक्षणका पारामितिहरू मध्ये पीएच स्थलगत परिक्षण गरिएको थियो भने ईकोलाई पालिका स्तरमा फिल्ड प्रयोगशाला स्थापना गरि वागटेक फिल्डकिट प्रयोग गरि परिक्षण गरिएको थियो र रासायनिक परिक्षणको लागि प्रिजर्भेटिभ प्रयोग गरि काठमाडौँ ढुवानी गरेर काठमाडौँको स्थाई प्रयोगशालामा आफा विधि अनुसार खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा विश्लेषण गरिएको थियो । यो नमुना संकलन तथा परिक्षण सन् २०२३ मे र जुन महिनामा गरिएको थियो । यस नमुना परिक्षणको नतिजाको विश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकाको खानेपानी गुणस्तरको अवस्था निम्न अनुसारको देखिएको छ ।

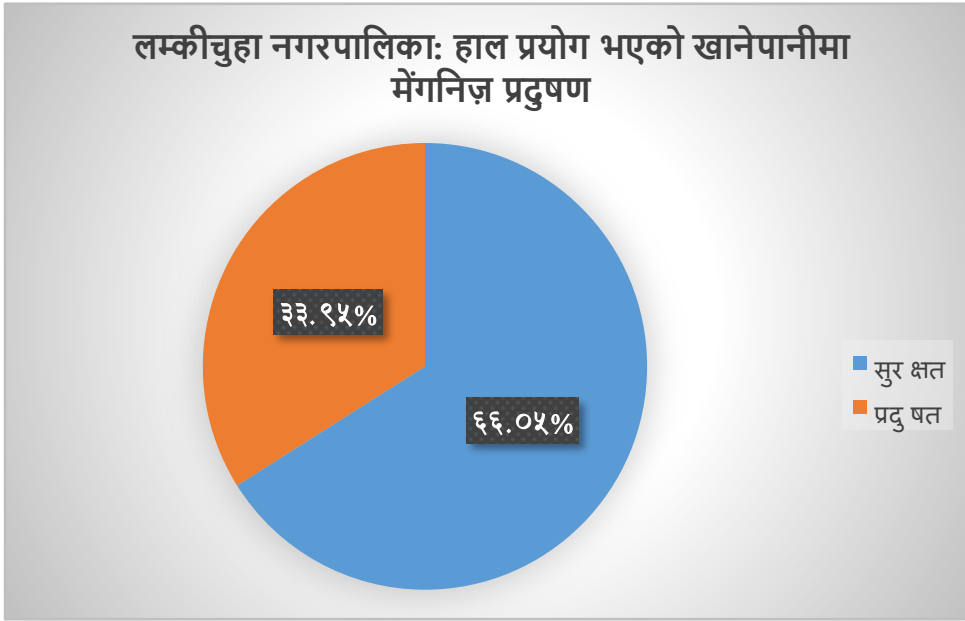
ग्राफ ३: लम्कीचुहा नगरपालिकामा खानेपानी गुणस्तर परिक्षणका लागि नमुना संकलन र परिक्षण गरिएको पाइप लाइनधारा र नल्काहरूको संख्या

आइरन प्रदुषण: लम्कीचुहा नगरपालिकामा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानीका नल्काहरू र पाइपलाइन धारा तथा संरचनाहरू मध्ये ७४.८८% मा आइरन सघननको मात्रा नेपाल गुणस्तर मापदण्ड सिमा भन्दा माथि रहेको पाइएको छ अर्थात् खानेपानी प्रयोजनका लागि अयोग्य देखिएको छ ।

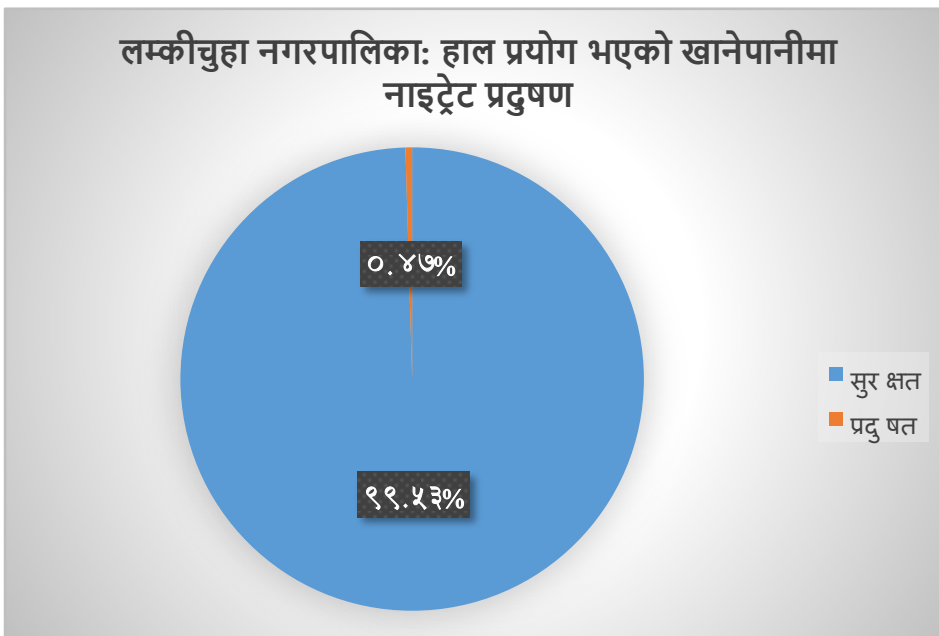
ग्राफ ४: लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा आइरन प्रदुषण अवस्था

मेंगनिज प्रदुषण: लम्कीचुहा नगरपालिकामा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानीका नल्काहरू र पाइपलाइन धारा तथा संरचनाहरू मध्ये ३३.९५% मा मेंगनिज सघननको मात्रा नेपाल गुणस्तर मापदण्ड सिमा भन्दा माथि रहेको पाइएको छ अर्थात् खानेपानी प्रयोजनका लागि अयोग्य देखिएको छ ।

ग्राफ ५: लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा मँगनिज प्रदुषण अवस्था

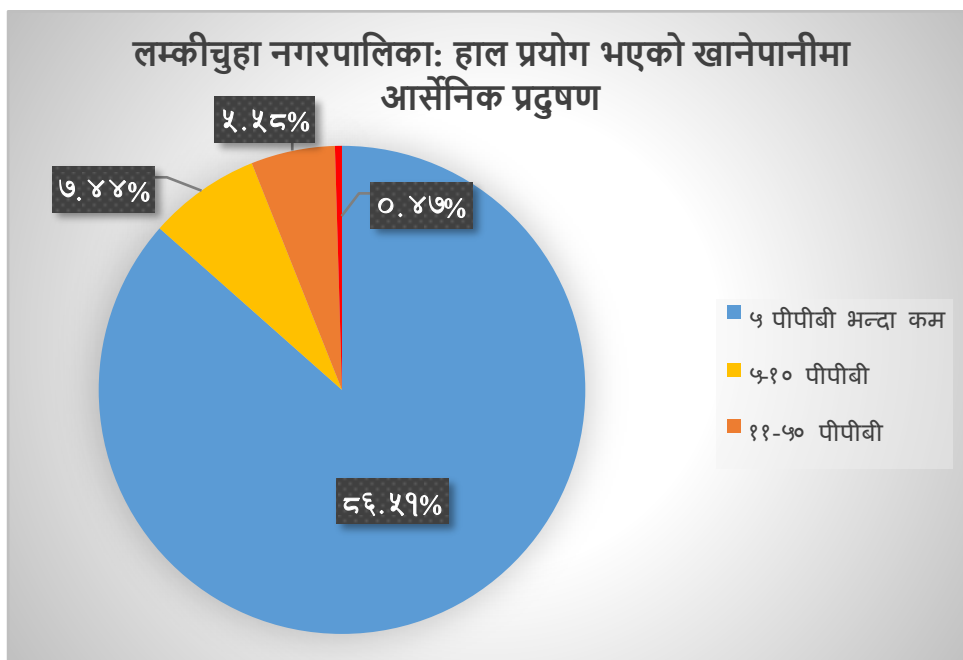
नाइट्रेट प्रदुषण: लम्कीचुहा नगरपालिकामा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानीका नल्काहरू र पाइपलाइन धारा तथा संरचनाहरू मध्ये ०.४७% मा नाइट्रेट सघननको मात्रा नेपाल गुणस्तर मापदण्ड सिमा भन्दा माथि रहेको पाइएको छ अर्थात् पिउनका लागि असुरक्षित देखिएको छ ।

ग्राफ ६: लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा नाइट्रेट प्रदुषण अवस्था

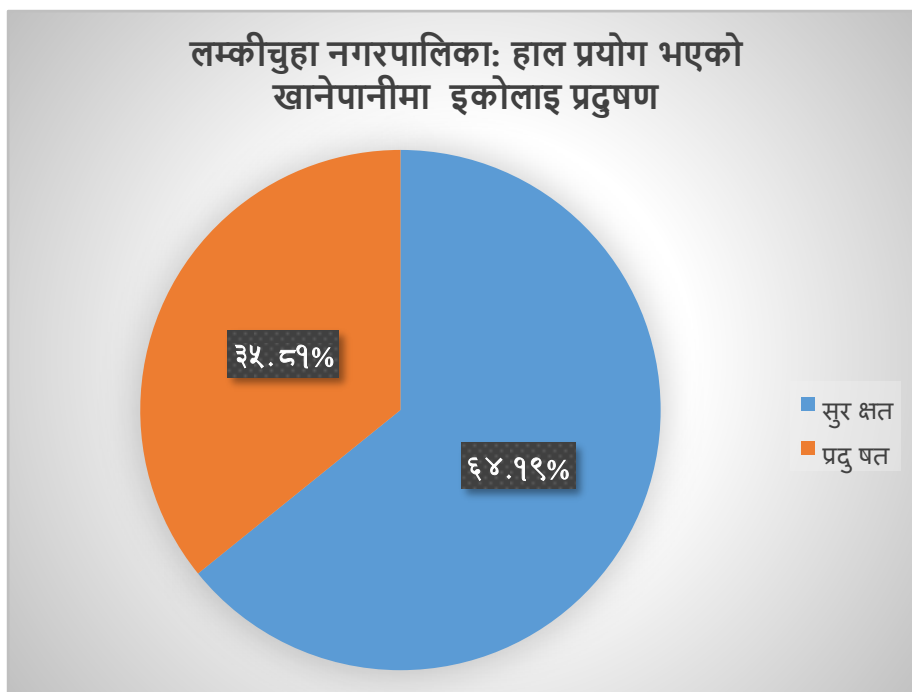
आर्सेनिक प्रदुषण: लम्कीचुहा नगरपालिकाको हाल खानेपानी प्रयोजनमा रहेका नल्का र पाइपलाइन धारा तथा संरचनाहरूको नमुना छनौट गरि गुणस्तर परिक्षण गर्दा ६.०५% (५.५८%+०.४७%) मा आर्सेनिक प्रदुषणको मात्रा विश्व स्वास्थ्य संगठनको गुणस्तर मापदण्ड सिमा (१० पीपीबी) भन्दा माथि रहेको पाइएको छ साथै ७.४४% मा आर्सेनिक प्रदुषणको मात्रा ५-१० पीपीबी देखिएको छ । त्यसैगरी ०.४७% खानेपानीमा आर्सेनिक प्रदुषण सघनन नेपाल गुणस्तर मापदण्ड सिमा (५० पीपीबी) भन्दा माथि रहेको पाइएको छ अर्थात् स्वास्थ्यका लागि असुरक्षित देखिएको छ । थोरै नमुनामा देखिएतापनि आर्सेनिक

प्रदुषणले स्वास्थ्यमा गम्भीर प्रतिकूल असर गर्ने भएको कारणले खानेपानीमा आर्सेनिक सघननको मात्रा वार्षिक रुपमा नियमित अनुगमन गर्न आवश्यक देखिएको छ ।

ग्राफ ७: लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी स्रोतमा आर्सेनिक प्रदुषण अवस्था

इकोलाई प्रदुषण: लम्कीचुहा नगरपालिकामा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानीका नल्काहरू, पाइपलाइन धारा तथा संरचनाहरू मध्ये ३५.८१%मा इकोलाई प्रदुषणको मात्रा नेपाल गुणस्तर मापदण्ड सिमा भन्दा माथि रहेको पाइएको छ अर्थात् पिउनका लागि असुरक्षित देखिएको छ ।

ग्राफ ८: लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा हाल प्रयोगमा रहेका खानेपानी पाइपलाइन धारा र नल्कामा ईकोलाई प्रदुषण अवस्था

लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा भूमिगत स्रोतको पानीमा आइरन, मँगनिज, नाइट्रेट प्रदुषण रहेको, खानेपानी नल्का र पाइपलाइन धारामा जैविक प्रदुषण रहेको र खानेपानीमा आर्सेनिक प्रदुषणको समेत अनुगमन गर्नुपर्ने अवस्था रहेकोले खानेपानी योजनाहरूले प्रशोधन प्रणाली जडान गरि प्रशोधन गरेर

नियमित गुणस्तर परीक्षण गरि सुरक्षित खानेपानी वितरण गर्नुपर्ने अनिवार्यता देखिएको छ । नल्काको पानीलाई घरधुरीस्तरमा प्रशोधन सुनिश्चित गर्न सहज नदेखिएकोले पाइपलाइन खानेपानी प्रणालीबाट केन्द्रीय स्तरमा प्रशोधन गरि सुरक्षित खानेपानी पाइपलाइन मार्फत वितरण गर्नु नै उपयुक्त खानेपानी सेवाको विकल्प देखिन्छ ।

३.३. विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण

यस नगरपालिकामा विद्यमान जम्मा ९ वटा खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाहरूले पाइपलाइन प्रणाली मार्फत खानेपानी योजनाहरूको सञ्चालन व्यवस्थापन गरिरहेका छन् जसबाट ८२५८ घरधुरिहरूलाई खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको छ । जलउपयोग गुरुयोजनाको सर्वेक्षणका क्रममा गरिएका अन्तरक्रिया र वस्तुस्थिति विश्लेषणका साथै N-WASH को उपलब्ध तथ्याङ्कबाट उक्त ब्यबस्थित विद्यमान पाइप लाइन योजनाहरूबाट ५८% घरधुरिहरूले धारामा सन्तोषजनक स्तरको सेवा पाएका छन् भने ४२% ले न्यून स्तर को सेवा पाएको देखिन्छ ।

हाल खानेपानी प्रयोजनमा नल्का प्रयोग गर्ने गरेका अर्थात् असुरक्षित खानेपानी प्रयोग गरिरहेका टोल बस्तीहरूका लागि लम्कीचुहा नगरपालिकाको वडा नं. १,५,६,७,८,१० मा हाल जम्मा ७ वटा डीपवेल एलिभेटेड टंकी पाइपलाइन प्रणालीका योजनाहरू निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् जसबाट जम्मा १००३९ घरधुरिहरूले निजी धारा मार्फत सुरक्षित खानेपानी सेवाको लाभ लिन सक्नेछन् । निर्माणाधीन खानेपानी योजनाहरूको अवस्था सम्बन्धि विस्तृत विवरण अनुसूची-३ को TA-२ निर्माणाधीन योजनाहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची-६ को OS-१ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २३: विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण

वडा नं.	सेवा क्षेत्रका लाभान्वित घरधुरि	प्रयोग गरिएका स्रोत			संचालन अवस्था			निर्माणाधीन योजना	
		व्यवस्थित योजना	अव्यवस्थित योजना	असुरक्षित स्रोत	व्यवस्थित	सन्तोषजनक	अव्यवस्थित	संख्या	सेवा क्षेत्रका घरधुरि संख्या
१	३६०७	३६०७	०	०		३६०७		१	२८२६
२	९१८	९१८	०	०		९१८			
३	९०९	९०९	०	०			९०९		
४	१८९०	१८९०	०	०		२८७	१६०३		
५	५	५	०	०		५		१	८७५
६	५१६	५१६	०	०			५१६	१	२१७४
७	०	०	०	०				२	१७१२
८	०	०	०	०				१	१५५९
९	४१३	४१३	०	०			४१३		
१०	०	०	०	०				१	८९३
जम्मा	८२५८	८२५८	०	०	०	४८१७	३४४१	७	१००३९
%		१००%	०%	०%	०%	५८%	४२%		

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

३.३.१. विद्यमान योजनाहरू र सेवा क्षेत्र

यस नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रियामा गरिएको वडा स्तरको सामाजिक नक्सांकन, NWASH मा उपलब्ध तथ्याङ्क, खानेपानी समितिसँगको छलफल, अवलोकन र तथ्याङ्क प्रमाणीकरण कार्याशालाहरूमा आएको जानकारीका आधारमा तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाको कूल २३६६५ घरधुरिहरू मध्ये करिब ३५% (८२५८) घरधुरिहरूलाई मात्र विद्यमान ९ वटा पाइपलाइन खानेपानी योजनाहरूबाट निजी वा सामुदायीक धारा मार्फत सुबिधा पुगेको स्थिति रहेको छ ।

खानेपानी योजनाको वितरण पाइपलाइन पूर्णरूपमा विस्तार भएका टोलहरूमा पनि सबै घरधुरिहरूले निजी धारा जडान गरेको अवस्था छैन । प्रायजसो सबै घरमा निजी नल्काबाट खानेपानी उपलब्ध रहेको, नल्का र धाराको पानी परिक्षण नभएको, र खानेपानीको गुणस्तर परिक्षणको नतिजा अवस्था विश्लेषण सहितका चेतना अभिवृद्धि मुलक क्रियाकलापहरू खानेपानी समितिले हाल सम्म सञ्चालन गर्न नसकेको आदि कारणहरूले गर्दा धारा जडान नगरेको हुन सक्दछ ।

विद्यमान खानेपानी योजनाहरूबाट लाभान्वित घरधुरि तथा जनसंख्याको विस्तृत विवरण अनुसूची-३ को TA-२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

३.३.२. विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालनको अवस्था

यस नगरपालिकामा रहेका ९ वटै विद्यमान खानेपानी योजनाहरूमा उपभोक्ता समितिहरू योजनाको सञ्चालन व्यवस्थापनको जिम्मेवारीमा रहेका छन् । डिपवेल खानेपानी योजनाहरूले कर्मचारीहरू नियुक्त गरेर खानेपानी सञ्चालन व्यवस्थापनको विधि अनुसार सञ्चालन गर्न शुरु गरेको देखिन्छ र उपभोक्ता समितिका कार्यकारी सदस्यहरूले समेत स्वयम् सेवकको रूपमा मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापनका कार्यहरू गरि खानेपानी योजना सञ्चालन व्यवस्थापन गरेको देखिन्छ । निजी धारा वितरण गरेका योजनाहरूमा खानेपानी महशुल उठाउने गरेको देखिन्छ । विद्यमान डिपवेल योजनाहरूमा प्रशोधन प्रणाली जडान गर्नुपर्ने र उक्त योजनाहरूबाट नजिकका केहि नयाँ टोलहरूमा नयाँ पाइपलाइन विस्तार गर्नुपर्ने देखिन्छ । ग्राभिटी प्रणालीका २ वटा योजनाहरूबाट हाल सिमित संख्यामा सामुदायीक धारा मार्फत खानेपानी सेवा दिने गरेकोले उक्त योजनाहरूको पुनर्निर्माण गरि डिपवेल स्रोतको पानीबाट निजी धारा वितरण गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै यी सबै योजनाहरूले सुरक्षित गुणस्तरको परिक्षण गरिएको खानेपानी घर-घरको धारामा २४ सै घण्टा उपलब्ध हुने गरि सेवा दिने र पाइपलाइन विस्तार भएका टोलहरूमा हाल नल्काको पानी खाने गरेका सबै घरधुरिहरूमा निजी धारा जडान गरि सुरक्षित पानी पिउनको लागि सचेतना कार्यक्रम गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

विद्यमान खानेपानी योजनाहरूबाट लाभान्वित टोल बस्ती, घरधुरि तथा जनसंख्याको विस्तृत विवरण र योजना सञ्चालन व्यवस्थापन सम्बन्धि तथ्याङ्क अनुसूची-३ TA-२ र अनुसूची-४ SA-७ मा उल्लेख गरिएको छ । उक्त विद्यमान योजनाहरूको थप विस्तृत विवरण NWASH Dashboard मा उपलब्ध रहेको छ ।

३.३.३. विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको सुविधास्तरको अवस्था विश्लेषण

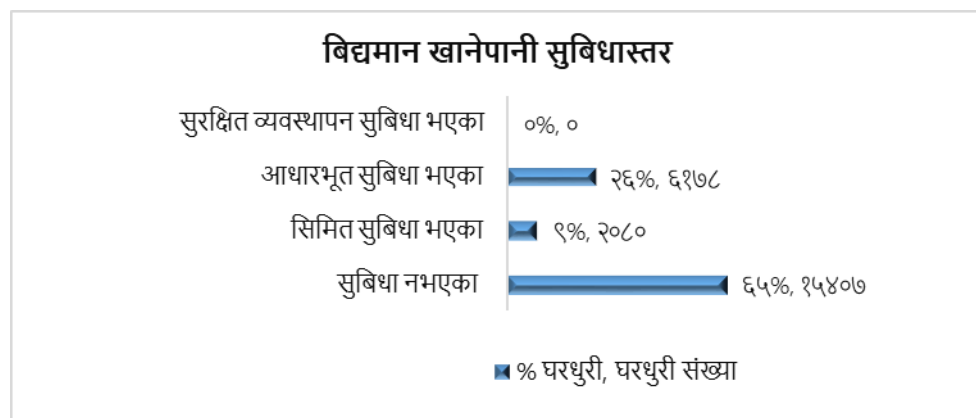
लम्कीचुहा नगरपालिकाका कूल २३६६५ घरधुरिहरूको विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको सुविधास्तरको विश्लेषण गर्दा करिब २६.११% घरधुरिहरूमा मात्रै आधारभूत स्तरको सुविधा पुगेको देखिन्छ भने ८.७९% घरधुरिहरूमा सिमित स्तरको खानेपानी सुविधा र ६५.१% घरधुरिहरूमा पाइपलाइन खानेपानी सेवा नै नभएको देखिन्छ अर्थात् मापदण्ड अनुसारको निर्माण नभएको तथा पानी सुरक्षा योजना लागु नभएको नल्काको पानी खानेपानी प्रयोजनमा प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । नगरपालिकामा खानेपानीको

सुविधास्तरको सारांश विश्लेषण चित्र- ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ भने वडागत सुविधास्तर (घरधुरि) विवरण तालिका-२४ र ग्राफ-९ मा दिइएको छ ।

तालिका २४: वडागत रूपमा खानेपानीको सुविधास्तर विवरण

वडा नं.	जम्मा घरधुरि संख्या	सुविधा स्तर वर्गीकरण (घरधुरि संख्या)			
		सुबिधा नभएका घरधुरि संख्या	सिमित सुबिधा भएका	आधारभूत सुबिधा भएका	सुरक्षित व्यवस्थापन सुबिधा भएका
१	६०११	२४०४		३६०७	०
२	२३३०	१४१२		९१८	०
३	२०४६	११३७	९०९		०
४	२५७९	६८९	६५५	१२३५	०
५	१४०५	१४००		५	०
६	२६९०	२१७४	५१६	०	०
७	१७१२	१७१२			०
८	१५५९	१५५९			०
९	१९७६	१५६३		४१३	०
१०	१३५७	१३५७			०
जम्मा :	२३६६५	१५४०७	२०८०	६१७८	०
प्रतिशत		६५.१०%	८.७९%	२६.११%	०.००%

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

ग्राफ ९: लम्कीचुहा नगरपालिकाको बिद्यमान खानेपानी सेवास्तर अवस्था

३.३.४. निर्माणाधीन योजनाहरू र लक्षित सेवाक्षेत्र विवरण

NWASH प्लान तथा जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा सङ्कलन गरिएका तथ्याङ्कहरू हेर्दा यस लम्कीचुहा नगरपालिकामा ७ वटा निर्माणाधीन खानेपानी योजनाहरू रहेका छन् । निर्माणाधीन योजनाबाट करिब १००३९ घरधुरिहरूमा व्यवस्थित खानेपानी सेवा उपलब्ध हुने देखिन्छ । यस नगरपालिकाका निर्माणाधीन डीपवेल पाइपलाइन खानेपानी योजनाहरूमा प्रशोधन प्रणाली थप गर्न सकेमा उक्त निर्माणाधीन खानेपानी योजनाहरूबाट उपभोक्ताहरूलाई मध्यम सुविधा स्तरको खानेपानी सेवा उपलब्ध हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

वडागत रूपमा निर्माणाधीन खानेपानी योजनाहरूको संख्या, लाभान्वित हुने घरधुरि र जनसंख्या विवरण अनुसूची- ६ को OT-१ मा दिइएको छ ।

३.४. विद्यमान सरसफाइ अभ्यासको अवस्था विश्लेषण

३.४.१. बस्तीहरूको खुला दिसामुक्त क्षेत्र तथा पूर्ण सरसफाइ स्थिति

लम्कीचुहा नगरपालिका अन्तर्गतका साबिकका गा.वि.सहरू खुल्ला दिसामुक्त घोषणा भइसकेको भएतापनि अझै सम्म सबै घरधुरिहरूमा सुरक्षित शौचालय नरहेको स्थिति देखिन्छ । नगरपालिकाको NWASH २०७९ को तथ्याङ्क अनुसार १३% घरधुरिहरूमा शौचालय नभएको देखिन्छ भने १२% मा असुरक्षित चर्पी रहेको देखिन्छ ।

यस क्षेत्रमा अस्थायी शौचालय निर्माण पश्चात स्थाई बनाउने प्रतिबद्धता सहित खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भएको देखिन्छ । खुला दिसामुक्त अभियानको सफलता पश्चात पूर्ण सरसफाइको अभियान सञ्चालनको निरन्तरता हुन नसकेको कारणले यस नगरपालिकामा अझै पनि अस्थायी चर्पीहरूलाई सुरक्षित शौचालयमा स्तर उन्नति गर्ने कार्य नभएको देखिन्छ । आगामी दिनहरूमा नगरपालिकामा पूर्ण सरसफाइ अन्तर्गत सुरक्षित चर्पी निर्माण समेत सुनिश्चित गर्नको लागि सामाजिक परिचालन गतिविधिहरूलाई अति उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ। बुँदागत रूपमा घरायसी सरसफाइको अवस्था तालिका-२६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २५: वडागत घरायसी सरसफाइको अवस्था विवरण

वडा नं.	जम्मा घरधुरि	नमुना तथ्यांक		हाल प्रयोग भएका चर्पीको प्रकार (घरधुरि संख्या)								
		नमुना घरधुरि	नमुना घरधुरि %	सुरक्षित व्यवस्थापन भएका चर्पी (घरधुरि संख्या)					असुरक्षित चर्पी (घरधुरि संख्या)			
				मल चर्पी	पानी खन्याएर फलस	फलस	जम्मा	जम्मा %	खाल्टे चर्पी	चर्पी नभएका	जम्मा	जम्मा %
१	६०११	५६६	९%	१३	३५७	११४	४८४	८६%	६३	१९	८२	१४%
२	२३३०	१८०	८%	८	१३०	३५	१७३	९६%	१	६	७	४%
३	२०४६	२४५	१२%	७	१०५	५५	१६७	६८%	५१	२७	७८	३२%
४	२५७९	२२५	९%	२१	९२	१३	१२६	५६%	४९	५०	९९	४४%
५	१४०५	१५४	११%	८	११७	२	१२७	८२%	२	२५	२७	१८%
६	२६९०	३१५	१२%	२९	२५४	३	२८६	९१%	१	२८	२९	९%
७	१७१२	१८६	११%	३५	११४	३	१५२	८२%	४	३०	३४	१८%
८	१५५९	१८२	१२%	३५	१०५		१४०	७७%	१३	२९	४२	२३%
९	१९७६	२६३	१३%	९३	४	१	९८	३७%	९७	६८	१६५	६३%
१०	१३५७	१५८	१२%	४४	४८		९२	५८%	२२	४४	६६	४२%
जम्मा	२३६६५	२४७४	१०%	२९३	१३२६	२२६	१८४५	७५%	३००	३२६	६२९	२५%
%				१२%	५४%	९%	७५%		१२%	१३%	२५%	

स्रोत: NWASH सर्वेक्षण २०८०, नमुना घरधुरि सर्भेक्षण तथ्याङ्क

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार लम्कीचुहा नगरपालिकामा ७% घरधुरिमा हाल चर्पी नभएको देखिन्छ भने ३४% घरधुरिमा असुरक्षित खाल्टे चर्पी प्रयोग भएको वा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । अर्थात् ५९% घरधुरिले मात्र हाल सुरक्षित शौचालय प्रयोग गरेको स्थिति छ ।

तालिका २६: वडागत घरायसी सरसफाइको अवस्था विवरण

वडा नं.	घरधुरि	हाल प्रयोग भएका चर्पीको प्रकार (घरधुरि संख्या)								
		सुरक्षित व्यवस्थापन भएका चर्पी				असुरक्षित चर्पी				
		प्लस चर्पी (सार्वजनिक ढलमा जोडेको)	प्लस चर्पी (सेप्टिक टंकीमा जोडेको)	जम्मा	जम्मा %	खाल्टे चर्पी	सार्वजनिक चर्पी	चर्पी नभएका	जम्मा	जम्मा %
१	४४०२	३९	३२१४	३२५३	७४%	१०३४	६१	५४	११४९	२६%
२	२०५१	१९	१४२४	१४४३	७०%	५५९	३	४६	६०८	३०%
३	१५७९	२६	९८९	१०१५	६४%	३७३	५	१८६	५६४	३६%
४	२७३०	१२३	७५७	८८०	३२%	१६९३	२	१५५	१८५०	६८%
५	१३४९	३	७९५	७९८	५९%	४९९	५	४७	५५१	४१%
६	२३७५	२५	१३३४	१३५९	५७%	७४४	४४	२२८	१०१६	४३%
७	१५४६	४१	७९९	८४०	५४%	४८५	३४	१८७	७०६	४६%
८	१४६३	९	७०८	७१७	४९%	६४५	४	९७	७४६	५१%
९	१७७७	१२	११३१	११४३	६४%	३५०	१४	२७०	६३४	३६%
१०	११४०	१	५८५	५८६	५१%	४२५	२५	१०४	५५४	४९%
जम्मा	२०,४१२	२९८	११,७३६	१२,०३४	५९%	६,८०७	१९७	१,३७४	८,३७८	४१%
जम्मा %		१%	५७%	५९%		३३%	१%	७%	४१%	

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

३.४.२. विद्यालय तथा सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाइ अवस्था

सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवहार प्रवर्द्धनका लागि विद्यालय तथा संस्थागत सरसफाइ र स्वच्छता कायम हुन अति आवश्यक छ । बालबालिकाहरूको व्यक्तिगत सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवहार परिवर्तन विद्यालयबाट नै हुने हुँदा विद्यालयहरू परिवर्तनका लागि बाहक हुन्। यस नगरपालिकामा जम्मा ९५ वटा सामुदायीक र संस्थागत विद्यालयहरू छन जसमध्ये पाइपलाइन खानेपानी धारा जडान भएका ५१ वटा (५४%), शौचालयको व्यवस्था भएका ९३ (९८%) वटै, साबुनपानीले हात धुने व्यवस्था ७८ (८२%), ठोस फोहोर सङ्कलन तथा व्यवस्थापन भएका ४८ (५१%) र दुइ खाल्टे सेप्टिक टंकी भएका ५ (५%) रहेको देखिन्छ। खानेपानी र शौचालयको सुविधा निर्माण भएतापनि विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा धारासंख्या र शौचालय संख्या नेपाल सरकारको मापदण्ड अनुसारको संख्यामा निर्माण नभएको देखिन्छ साथै पर्याप्त क्षमताको खानेपानीको संकलन टंकी, खानेपानी प्रशोधन प्रणाली, अपांगता मैत्री शौचालय सुविधाहरू निर्माण नभएको देखिन्छ । विद्यालयहरूले ठोस फोहोरको व्यवस्थापन विद्यालय परिसर भित्र नै गरेको देखिन्छ तथापी प्लास्टिकजन्य ठोस पदार्थको सुरक्षित व्यवस्थापन गर्न नसकेको देखिन्छ ।

नगरपालिका र वडा कार्यालयहरूमा समेत २ खाल्टे सेप्टिक टंकी सहितको प्रणाली निर्माण गरिएको पाईएन जसले गर्दा दिसाजन्य फोहोरको व्यवस्थापन सुरक्षित हुन नसकेको देखिन्छ । शौचालयको व्यवस्था, साबुनपानीले हात धुने व्यवस्था, ठोस फोहोरको व्यवस्थापन व्यवस्थापन भने सबै १० वटै वडा

कार्यालयहरू र नगरपालिका कार्यालयमा भएको देखिन्छ । विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, नगरपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयहरूमा हाल रहेको खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी सुविधा अवस्था विवरण तालिका-२७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २७: विद्यालय तथा संस्थागत खानेपानी र सरसफाइको अवस्था

संस्थाको किसिम	वडा	संस्थाको जम्मा संख्या	खानेपानीको व्यवस्था भएका संख्या	शौचालयको व्यवस्था भएका	साबुन पानीले हात धुने व्यवस्था भएका	व्यवस्थित ठोस फोहोर व्यवस्थापन भएका	दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन भएका
विद्यालय	१	२४	२३	२४	२२	१७	
विद्यालय	२	१५	१३	१५	१५	६	१
विद्यालय	३	३	२	३	२	२	
विद्यालय	४	८	७	८	५	१	
विद्यालय	५	७	१	७	७	३	१
विद्यालय	६	१०	१	१०	८	७	
विद्यालय	७	६		५	२	१	२
विद्यालय	८	७		७	७	५	
विद्यालय	९	९	४	८	४	३	१
विद्यालय	१०	६		६	६	३	
जम्मा		९५	५१	९३	७८	४८	५
		प्रतिशत	५४%	९८%	८२%	५१%	५%
वडा तथा नगरपालिका कार्यालयको सरसफाइ अवस्था							
वडा कार्यालय		१०	१०	१०	१०	१०	०
नगरपालिका		१	१	१	१	१	०
स्वास्थ्य संस्था		१०	१०	१०	१०	१०	०

स्रोत: NWASH सर्वेक्षण, २०७९

लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका १० वटा सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा संस्थाहरूमा खानेपानी र सरसफाइको सुविधा रहेको भएतापनि स्वास्थ्य सेवा संस्थाहरूले गर्नु पर्ने नेपाल सरकारको मापदण्ड अनुसारको सुरक्षित मेडिकल फोहोरको व्यवस्थापन सुविधा भने नरहेको देखिन्छ । साथै दुइ खाल्टे सेप्टिक टंकी निर्माण नभएकोले सेप्टिक टंकी भरिएपछि दिसाजन्य लेदोको सुरक्षित व्यवस्थापन सुविधा कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा रहेको देखिएन ।

३.४.३. वातावरणीय सरसफाइको अवस्था

जलउपयोग गुरुयोजनाको सर्वेक्षणका क्रमका गरिएको छलफल अन्तर्क्रियाका आधारमा लम्कीचुहा नगरपालिकाको वातावरणीय सरसफाइको अवस्था हेर्दा नगरपालिकामा बढ्दै गईरहेको जनसंख्याको चाप, शहर उन्मुख रहेका वडा केन्द्रहरू, पुर्व पश्चिम राजमार्ग, चिसापानी र लम्की-टिकापुर सडक वरिपरी विकास हुदै गएको बजार विस्तारले सार्वजनिक स्थलहरूमा ठोस तथा तरल फोहोर पदार्थहरू थुप्रिने क्रम बढ्दै गईरहेको छ । यी समस्याहरूको समाधानका लागि सार्वजनिक स्थानहरूमा नयाँ शौचालयहरूको निर्माण र विद्यमान सार्वजनिक शौचालयहरूको उचित व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

त्यसैगरि ठोस फोहरको सुरक्षित व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाले बढ्दै गइरहेका बजार क्षेत्रहरूमा ठोस फोहर सङ्कलन, ढुवानीको व्यवस्थापन गर्नुका साथै फोहरहरूको घरधुरिबाट सङ्कलनकै समयमा वर्गिकरण हुनेगरी प्रयोग नै घटाउने (Reduce), पुनःप्रयोग (Reuse) र पुनःचक्रण (Recycle) को लागि कार्यविधि तयार गरि प्राथमिकताका साथ लागु गर्नुपर्ने देखिन्छ।

३.४.४. दिसाजन्य लेदो, ठोस फोहर तथा फोहरपानी व्यवस्थापनको विद्यमान अवस्था

ठोस फोहर व्यवस्थापनकासाथै दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापननगरपालिका भित्र ठुलो समस्याको रूपमा हाललाई नदेखिएको भएतापनि घरधुरिहरूमा शौचालयका खाडलहरू भरिँदा त्यसलाई सफा गर्ने र दिसाजन्य लेदोको सुरक्षित ढुवानी तथा प्रशोधन व्यवस्थापन गरि सुरक्षित रूपमा वातावरणमा विसर्जन कार्य ठुलै समस्याको रूपमा देखिँदै आएको छ। NWASH सर्वेक्षण को तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा घरायसीस्तरका करिब ३०% घरायसी चर्पीको खाडल २ वर्ष भित्रै भरिन्छ भन्ने देखिन्छ, ६०% घरधुरिको चर्पीको खाडल २-४ वर्ष भित्र भरिन्छ भने बाँकि १०% घरधुरिको चर्पीको खाडल ४-६ वर्ष भित्र भरिन्छ भन्ने देखिन्छ। ती भरिएका खाडलहरूको दिसाजन्य लेदोको सङ्कलन, ढुवानी र व्यवस्थापनको राम्रो प्रबन्ध नभएको कारणले गर्दा घरपरिवार आफैले वा सरसफाइ सेवा प्रदान गर्ने मानिसलाई लगाएर बिना मसिनको सहायताले व्यक्तिगत असुरक्षित र वातावरणमा फेरी खुला दिसाजन्य प्रदुषण फैलिने गरी सेप्टिक टंकी खाली गरेर खोला खोल्सी खेतमा दिसाजन्य लेदो फाल्ने गरेको देखिन्छ। करिब ८५% घरधुरिहरूले आफैले सेप्टिक टंकी खाली गर्ने कार्य गर्ने गरेको र १५% घरधुरिहरूले सरसफाइ सेवा प्रदान गर्ने मानिसलाई कामको ठेक्का दिने गरेको देखिन्छ। यसरी सेप्टिक टंकी सफा गर्ने कार्य मान्छे द्वारा, मेसिन वा अन्य सुरक्षित साधनको प्रयोग नगरिकनै गर्ने गरेको देखिएको छ। निस्कने दिसाजन्य लेदो पनि असुरक्षित तरिकाले खेतबारी वा खोलानालामा फाल्ने गरेको देखिन्छ। त्यसैले दिसाजन्य लेदो यसरी विस्थापन गर्दा त्यसले वातावरणीय स्वच्छतामा हानी पुर्याउनुका साथै मानव स्वास्थ्यमा समेत प्रतिकूल असर पर्ने तथा विभिन्न महामारीहरूको प्रकोप बढ्ने जोखिम रहेको हुँदा व्यवस्थापनका लागि पहल गर्ने बारेमा वडा तथा नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठीमा भएको छलफलबाट समेत देखिएको छ।

सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनका लागी आनीबानी तथा व्यवहार परिवर्तन

गुरुयोजना निर्माणका क्रममा संकलित तथ्याङ्क, वडा स्तरीय र नगरपालिका स्तरीय गोष्ठीहरूमा भएको विश्लेषण तथा छलफल, समुदाय भेटघाट र अन्तरक्रियाहरूको आधारमा व्यक्ति, घरपरिवार, टोल, समुदायको व्यवहार परिवर्तन गरि सुरक्षित सरसफाइ तथा वातावरणीय स्वच्छता र पानीको बहु-उत्पादनशील उपयोग प्रवर्धनका लागि नगरपालिकाले तपशिलका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ।

- १) पानीको उत्पादनशिल प्रयोग
- २) स्रोत संरक्षण, भू-जल भण्डारण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन
- ३) खानेपानीको शुद्धता तथा सरसफाइ र स्वच्छता
- ४) वातावरणीय स्वच्छता
- ५) पानीको पहुँच र बहुउपयोगमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण

तालिका २८: गतिविधि तथा सुझावहरू

क्र. स.	व्यवहार परिवर्तन केन्द्रित क्षेत्र	लक्षित वर्ग	जिम्मेवारी	सरोकारवाला निकाय	सञ्चार माध्यम
१	खानेपानी शुद्धिकरण	घरपरिवार, विद्यालय तथा सार्वजनिक निकाय	नगरपालिका, खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति तथा सार्वजनिक निकाय, समुदाय	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, स्वास्थ्य स्वयंसेविका, स्वयंसेवक तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायीक परिचालन, प्रदर्शनी, सडक नाटक तथा विभिन्न सूचनामुलक सामग्री
२	वास (सरसफाइ र स्वच्छता)	घरपरिवार, विद्यालय तथा सार्वजनिक निकाय	नगरपालिका, खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति, स्वास्थ्य संस्था तथा सार्वजनिक निकाय	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, स्वास्थ्य स्वयंसेविका, स्वयंसेवक तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायीक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरू तथा बैठकहरूमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरू
३	पानीका स्रोत संरक्षण	घरपरिवार, विद्यालय र खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति	खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति, समुदाय तथा नगरपालिका	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, कृषि समूह (साना किसान) तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायीक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरू तथा बैठकहरूमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरू
४	पानीको उत्पादनशिल तथा बहु प्रयोग	घरपरिवार, समुदाय, साना किसान	खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति, नगरपालिका, कृषक समूह तथा विकास साझेदारहरू	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, कृषि समूह (साना किसान) तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायीक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरू तथा बैठकहरूमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरू

५	वातावरणीय स्वच्छता	घरपरिवार तथा समुदाय	विद्यालय, समुदाय, नगरपालिका तथा सार्वजनिक निकाय	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, गाउँप्रहरी कृषि समूह (साना किसान तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था, सुरक्षा निकाय	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायीक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरू तथा बैठकहरूमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरू
६	जलवायु अनुकूलन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण	घरपरिवार, साना किसान, समुदाय	नगरपालिका, बिद्यालय, कृषि समूह, खानेपानी तथा सरसफाइ उपभाक्ता समिति	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, गाउँप्रहरी कृषि समूह (साना किसान तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था, सुरक्षा निकाय	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायीक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरू तथा बैठकहरूमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरू, जोखिम पूर्व सूचना प्रणाली

३.५. विद्यमान सिंचाइ योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण

३.५.१. विद्यमान सिंचाइ योजनाहरू र सेवाक्षेत्र

यस नगरपालिकाको कूल भु-भाग २२४.५९ वर्ग कि.मि. अर्थात् २२४५९ हेक्टर रहेको छ। उक्त भु-भाग मध्ये खेतीयोग्य जमिनको भु-भाग करिब ६०२४ हेक्टर (२७%) रहेको छ^४ । यस पालिकामा हाल ३५५ वटा विद्यमान डिप बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरू रहेका छन् । विद्यमान सिंचाइका योजनाहरूबाट ८१५ हेक्टर खेति गरिएको जमिन अर्थात् कूल खेतीयोग्य भू-भाग मध्ये करिब १४% जमिन सिंचित भइरहेको छ ।

यस नगरपालिकामा राष्ट्रिय गौरवको सिंचाइ योजना रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजना निर्माणाधीन रहेको छ जसले कर्णाली नदीको पानीबाट लम्कीचुहा नगरपालिका, लम्कीचुहा नगरपालिका, र टिकापुर नगरपालिकाका सबै जसो सिंचाइ योग्य जमिनहरूमा (६००० हेक्टर) सिंचाइ सेवा पुऱ्याउने लक्ष्य राखेको छ^५ । यस पालिकामा रहेका विद्यमान र निर्माणाधीन सिंचाइ योजनाहरूको सारांश विवरण तलको तालिका-२९

मा दिएकोछ भने विद्यमान योजनाहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची-५ SA-९ मा र निर्माणाधीन योजनाहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची-६ OS-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

^४ स्रोत: लम्कीचुहा नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७६

^५ स्रोत: रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजनाको वेबसाइट

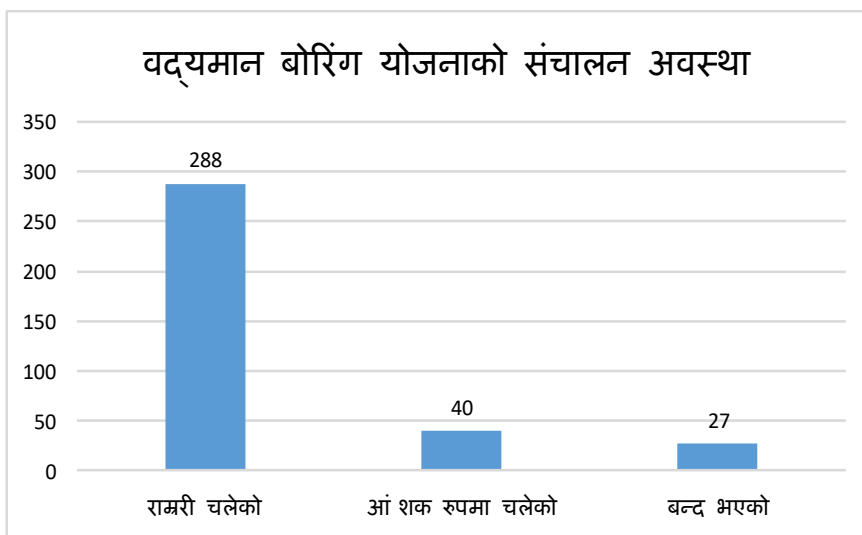
तालिका २९: वडागत रूपमा सिंचाइ योजना र सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टरमा)

वडा नं.	विद्यमान सिंचाइ योजनाहरूको विवरण				निर्माणाधीन सिंचाइ योजना				कैफियत
	कुलो सिंचाइ		लघु/अन्य सिंचाइ		कुलो सिंचाइ		लघु/अन्य सिंचाइ		
	संख्या	सेवा क्षेत्र (हेक्टर)	योजना संख्या	सेवा क्षेत्र (हेक्टर)	योजना संख्या	सेवा क्षेत्र (हेक्टर)	योजना संख्या	सेवा क्षेत्र (हेक्टर)	
१			२५	१००.७३					
२			१२	२६.९३					
३			१८	२६.२३					
४			२३	५२.५२					
५			४९	१०४.१८					
६			६३	२११.७४					
७			४०	८०.७४					
८			६१	१७०.५८					
९			६४	१३०.४४					
१०			०	०					
जम्मा	०	०	३५५	९०४.०९	०	०	०	०	

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, सामाजिक तथा प्राविधिक अध्ययन, २०८०

३.५.२ विद्यमान सिंचाइ योजनाहरूको सञ्चालनको अवस्था

लम्कीचुहा नगरपालिकामा रहेका ३५५ वटा विद्यमान बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरूको सञ्चालन तथा मर्मत सम्भारको अवस्थाको विश्लेषण गर्दा सबै योजनाहरूबाट आवश्यक समयमा मर्मत गरि सिंचाइ सुविधा लिने गरेको भएतापनि सर्वेक्षणको समयमा केहि योजनाहरू मर्मत गरेर मात्र सञ्चालन गर्न सकिने अवस्थामा रहेको देखिएको छ । विद्यमान योजनाहरूको सामाजिक तथा प्राविधिक सर्वेक्षण अनुसार जम्मा ३५५ वटा विद्यमान बोरिङ्ग योजनाहरू मध्ये २८८ वटा योजनाहरू राम्रो संग सञ्चालनमा रहेको, ४० वटा योजनाहरू आंशिक सञ्चालनमा रहेका, र २७ वटा योजनाहरू हाल सञ्चालन बन्द रहेको अवस्था छ ।

ग्राफ १०: विद्यमान सिंचाइ योजनाको सञ्चालन अवस्था

बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरू उपभोक्ता समुहले मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन गरेको देखिन्छ । यस प्रकारका योजनामा मुख्यतया पम्प मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थामा देखिएका छन् । बोरिङ्गको अति आवश्यकता भएको समयमा भने सबै बोरिङ्ग पम्पहरूको मर्मत गरि सञ्चालन गर्ने गरेको देखिन्छ । बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरूको संस्थागत सञ्चालन व्यवस्थापन भने हुन नसकेको देखिन्छ । विद्यमान बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरूको अवस्था सारांश ग्राफ-

१० मा प्रस्तुत गरिएको छ भने योजनाहरूको सञ्चालन तथा मर्मत सम्भारको अवस्था अनुसूची-५, TA-४ मा उल्लेख गरिएको छ।

३.६. निर्माणाधीन बहु-उपयोगी योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण

हाल निर्माणाधीन रहेको रानी जमरा कुलेरिया सिंचाइ योजनाले कर्णाली नदीको पानीबाट सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्ने र विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्य सहित बिगत १४ वर्ष देखि (आ.व. २०६६/६७ देखि) विश्वबैंकको सहयोगमा निर्माण कार्य भइरहेका छ । यस राष्ट्रिय गौरवको योजनाबाट लम्कीचुहा नगरपालिका, जानकी गाउँ पालिका र टिकापुर नगर पालिकाको समग्र सिंचित क्षेत्रफल सिंचित गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । यस आयोजनाबाट ४.७१ मेघावाट विद्युत समेत उत्पादन गर्ने लक्ष्य सहित निर्माण कार्य भैरहेको छ । यस आयोजनाबाट लम्कीचुहा नगरपालिकाको करिब ६००० हेक्टर खेति योग्य जमिनमा नहर/कुलो सिंचाइ सुविधा पुराउने लक्ष्य सहित हाल निर्माण कार्य भैरहेको छ^६ ।

३.७. विद्यमान जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षण योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण

यस नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षण सम्बन्धि ५० वटा योजनाहरू विद्यमान योजनाको रूपमा रहेका छन् । ती ५०वटा विद्यमान योजनाहरूबाट लम्कीचुहा नगरपालिकाका करिब १४००५ घरधुरिहरू लाभान्वित भइरहेका छन् । जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षणका जम्मा ५० योजनाहरू मध्ये वडा नं १ मा २ वटा, वडा नं २ मा ६ वटा, वडा नं ३ मा १ वटा, वडा नं ४ मा ८ वटा, वडा नं ५ मा ७ वटा, वडा नं ६ मा ४ वटा, वडा नं ७ मा ५ वटा, वडा नं ८ मा १५ वटा र वडा नं ९ मा २ वटा योजनाहरू रहेका छन् । यस पालिकामा रहेका विद्यमान जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षण सम्बन्धि योजनाहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची-५, SA-११ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

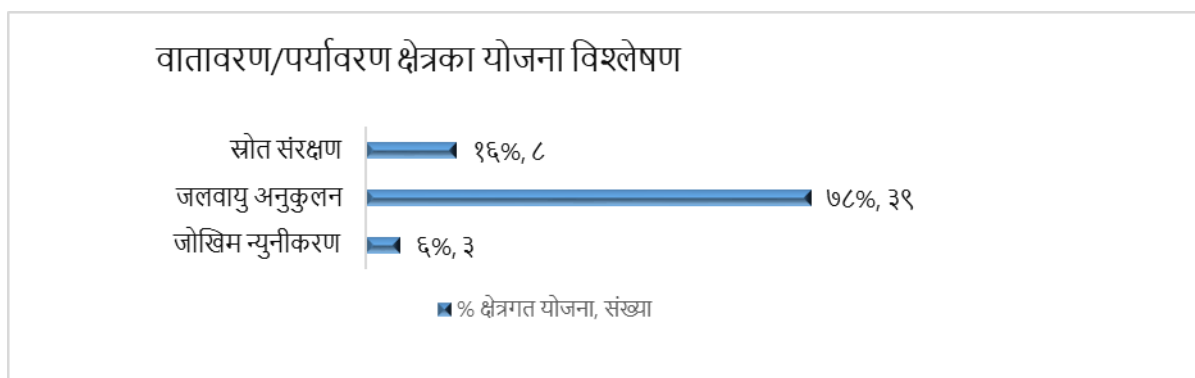
जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका लागि गरिएको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा अवस्था विश्लेषण अनुसार यस नगरपालिकामा हालसम्म वातावरण तथा पर्यावरण सम्बन्धी योजना तथा क्रियाकलापहरू पर्याप्त मात्रामा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन हुन नसकेको देखिन्छ । स्थानीय स्तरमा साधन स्रोतको कमी, संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको अधिकारका क्षेत्र तथा सम्बन्धित विकास सम्बन्धि कार्यालयहरूको ग्रामिण क्षेत्रमा गरिने विकास निर्माण कार्यहरूमा समन्वय अभाव जस्ता कारणले खासै उपलब्धि हासिल हुन नसकेको सरोकारवालाहरूको बुझाई रहेको छ। यसकारण आगामी दिनहरूमा क्षेत्रगत योजना निर्माण गर्दा वातावरण, पर्यावरण तथा जलवायु अनुकूलन सम्बन्धि कृयाकलापहरू अन्य आयोजनाहरूको अन्तर्निहित कृयाकलापको रूपमा समेत सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

यस बाहेक विश्वभरि भइरहेको प्राकृतिक स्रोतहरू माथिको अतिदोहन, बढ्दो प्रदुषण र जलवायुमा परिरहेको त्यसको प्रत्यक्ष असरले गर्दा अतिवृष्टि, अनावृष्टि र त्यसबाट सिर्जित प्राकृतिक प्रकोपहरूको संख्या नेपालमा पनि बढ्दो छ ।

^६ स्रोत: रानी जमरा कुलेरिया सिंचाइ योजना, टिकापुर, कैलालीको वेबसाइट
लिंक: <https://www.rjkip.gov.np/>

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७ अनुसार नेपालको अधिकतम तापक्रम प्रतिवर्ष सरदर ०.०६ डिग्री सेल्सियसका दरले वृद्धि भएको देखिन्छ । नेपालले विश्वको कूल हरित ग्याँसको करिब ०.०२५% मात्र उत्सर्जन गरेता पनि वायुमण्डलीय तापक्रम वृद्धिका कारण नेपाल अधिक रुपमा प्रभावित हुँदै गइरहेको छ। यस क्षेत्रमा वार्षिक वर्षा-चक्रमा हेरफेर, लामो समय सम्म खडेरी पर्ने, तथा तिब्र वर्षा हुने गरेको छ। पानी पर्ने समय, अवधि र तिब्रतामा परिवर्तन हुँदै गइरहेको छ।

कैलाली जिल्ला अन्तर्गत रहेको लम्कीचुहा नगरपालिकामा पनि पछिल्ला वर्षहरूमा बर्षातको समयमा छोटो समयमा तिब्र पानी पर्ने गरेको छ र त्यसले गर्दा नगरपालिका भित्र रहेका खोलाखोल्सीहरूमा पानीको बहाव बढ्दा बाढी आउने, नदी/खोलाबाट कटान हुने, र खेतियोग्य जमिन र बस्तीमा डुबान हुने जसको प्रत्यक्ष असर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, कृषि, उद्योग र जीविकोपार्जनमा परिरहेको छ । साथै लामो समय सम्म सुख्खा महिना हुने गरेकोले तापक्रम पहिले भन्दा बढेको र जमिन मुनिको पानीको सतह घट्दै गएको र जमिन मुनिको पानीको गुणस्तर समेत नराम्रो हुँदै गएको यस क्षेत्रको अनुभव रहेको छ ।

ग्राफ ११: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण योजनाहरू

३.७.१. विद्यमान योजनाहरू र सेवाक्षेत्र

लम्कीचुहा नगरपालिकामा विद्यमान जलवायु अनुकूलन/विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा वातावरण पर्यावरण संरक्षण सम्बन्धि ५० वटा योजनाहरू रहेका छन्। ती योजनाहरूलाई ३ वटा उप-क्षेत्रहरूमा विभाजन गरेर हेर्दा स्रोत संरक्षण तथा स्रोत व्यवस्थापन अन्तर्गत ८वटा, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धि ३९ वटा र जोखिम वायास्थापनमा ३ वटा योजनाहरू रहेका देखिन्छ ।

३.७.२. विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालनको अवस्था

यस नगरपालिकामा रहेका विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण सम्बन्धि जम्मा ५० वटा योजनाहरू मध्ये ४४% योजनाहरूको सञ्चालन अवस्था राम्रो रहेको छ, ४२% योजनाहरूको मध्यम र १४% योजनाहरूको न्यून स्तरको सञ्चालन अवस्थामा रहेको छ ।

तालिका ३०: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण योजनाहरूको सञ्चालन अवस्था

वडा नं.	सञ्चालन अवस्था (योजना संख्या)			
	राम्रो	मध्यम	न्यून	जम्मा
१		२		२
२	२	३	१	६
४		१		१
५	१	७		८

६	६	१		७
७	४			४
८	४	१		५
९	३	६	६	१५
१०	२			२
जम्मा	२२	२१	७	५०
%	४४%	४२%	१४%	

३.७.३. निर्माणाधीन योजनाहरू र लक्षित सेवाक्षेत्र

यस पालिकामा हाल निर्माणाधीन अवस्थाका वातावरण तथा पर्यावरण सुधार विषयगत आयोजनाहरू रहेका छैनन् । लम्कीचुहा नगरपालिकामा यस वर्ष वातावरण तथा पर्यावरण सुधार क्षेत्रमा लगानी गर्ने विकास साझेदारहरू कम रहेको बुझ्न सकिन्छ ।

३.८. विद्यमान जल उर्जा योजनाहरूको अवस्था विश्लेषण

यस नगरपालिकामा जलउर्जाको क्षेत्रमा विद्यमान योजनाहरू रहेका छैनन् । लम्कीचुहा नगरपालिका तराईको समथर भूभागमा अवस्थित रहेकोले यस क्षेत्रमा समुदायले उत्पादन/उपयोग गर्न सक्ने जलउर्जा सम्बन्धि योजनाहरूको सम्भावना कम रहेको हुनाले पनि जलउर्जा आयोजनाहरू नरहेको हुन सक्दछ । तथापी हाल सङ्घीय सरकार र विश्वबैंकको सहयोगमा हाल निर्माणाधीन रहेको राष्ट्रिय गौरवको योजना रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजनाले कर्णाली नदीको पानीबाट यस क्षेत्रका तिन वटा पालिकामा सिंचाइ सुविधा विस्तारका साथै ४.७१ मेघावाट विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्य सहित निर्माण कार्य भैरहेको छ । उत्पादित विद्युत उर्जा यस योजनाले राष्ट्रिय ग्रिड लाइनमा बिक्रि गर्नेछ^७ ।

३.९. जलस्रोतहरूको दिगो उपयोगका लागि संस्थागत/उपयोग सम्बन्धि संयन्त्र

लम्कीचुहा नगरपालिका कर्णाली नदीको किनारमा अवस्थित छ । कर्णाली नदि बाहेक यस नगरपालिकामा लम्कीचुहा नगरपालिकाको चुरे क्षेत्र देखि सतहमा बगेर आउने नदी, खोला र चुरे क्षेत्रबाट जमिनमा छिरेको वर्षातको पानीको भूमिगत जल प्रवाह नै लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रको वर्षभरिको लागि जल भण्डार हो । लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रमा कर्णाली नदि र स्थानीय उप-जलाधारहरू: पथरैया नदि, रोरा खोला, चरैला नदि, चोरी खोला, खारे पानी खोला र यीनका शाखा जलग्रहहरूबाट सिंचाइ र भूमिगत जलभण्डारको पुनर्भरणमा उपयोग भएको छ भने खानेपानीको लागि भूमिगत जलस्रोत नै उपयोग गर्ने गरिएको छ । रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजनाबाट कर्णाली नदीको पानी सञ्चालन पश्चात यस क्षेत्रका उप-जलाधारहरूमा पानीको बहाव बाह्र महिना राम्रो परिमाणमा हुने देखिन्छ । खानेपानी योजना (डिप बोरिङ्ग, नल्का) र परिपुरक सिंचाइको रूपमा बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजना समेतले भूमिगत जलस्रोत उपयोग गर्ने भएकोले लम्कीचुहा नगरपालिकाको चुरे क्षेत्रमा भूमिगत जल भण्डारलाई पुनर्भरण गर्ने योजनाहरू तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

^७ स्रोत: रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजना, टिकापुर, कैलालीको वेबसाइट
लिंक: <https://www.rjkip.gov.np/>

हाल नगरपालिकामा जलस्रोतहरूको दिगो उपयोगका लागि बिशेष कुनै ऐन, नीति तथा कार्ययोजना निर्माण गरेको नरहेता पनि जल उपयोग गुरुयोजना तयार भएको छ । उपभोक्ता समितिहरूको संस्थागत विकास र नियमनका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ बिधेयकको मसौदा तयार भएको छ । योजना तर्जुमा गोष्ठीमा भएको छलफल अनुसार जलस्रोतहरूको दिगो उपयोगका लागि खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समिति लगायत सम्पूर्ण उपभोक्ताहरूको अहम भूमिका रहने हुँदा उपभोक्ता समितिहरूलाई क्षमता विकास गर्न आवश्यक नीति तथा निर्देशिका निर्माण गरि त्यसको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसैगरि उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यविधि लगायत वातावरण तथा पर्यावरणको संरक्षण र व्यवस्थापनका लागि संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधिका निर्माण गरी जलस्रोतको एकीकृत व्यवस्थापनका लागि पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

त्यसैगरि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि नगरपालिका तथा वडास्तरका संयन्त्रहरू जस्तै; खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरूलाई सक्रिय बनाउने, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षणका लागि स्थानीय समुदायलाई नै सक्रिय बनाउने र उनीहरूको परम्परागत ज्ञान, सीप र दक्षता प्रयोग गरी पर्यावरणको संरक्षणका साथै समुदायको जल, जंगल र जमिनसंग सम्बन्धित क्रियाकलापहरूको माध्यमबाट जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने कार्यहरू अति आवश्यक देखिन्छन् ।

यसका साथै ताल तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षण, सिमसार क्षेत्र संरक्षण, र वन तथा वातावरणको अति दोहन रोक्न नगरपालिकाले नीति निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ । साथै वातावरण तथा पर्यावरणको संरक्षणका लागि भौतिक पुर्वाधारका कुनैपनि ठुला योजनाहरू निर्माण गर्नु भन्दा पहिले प्रारम्भिक वातावरणीय सर्वेक्षण र परीक्षण पर्ने व्यवस्था लागू गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

३.१०. जलस्रोतमा विवाद

जलस्रोतको उपभोग र स्वामित्वका सन्दर्भमा समुदायमा सामाजिक, राजनीतिक र आर्थिक लगायत विभिन्न सरोकार र चाहनाले पानी प्रयोग र बाँडफाँड सम्बन्धि विवादहरू हुने गरेका पाईन्छन्। नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा भएका छलफल, अवलोकन, बस्ती तथा वडा/नगरपालिका स्तरमा भएको अन्तरक्रियाको आधारमा प्रायः धेरैजसो सिंचाइ योजनाहरूका लागि नदी/खोलाको पानी प्रयोग हुने हुँदा खोलामा पानीको बहाव कम भएको महिनामा अन्तर-समुदाय वा अन्तर-पालिका स्तरमा पानीको विवादहरू रहेको पाईन्छ । सिंचाइ योजनाहरूले ठुला साइजका डीप बोरिङ्ग मार्फत पम्पबाट पानी तानेको समयमा पम्पको वरीपरि केहि किलोमीटर सम्म खानेपानीको नल्का (हेन्डपम्प) मा पानी सुक्न सक्दछ । यस्ता समस्या र भूमिगत जलस्रोतको उपयोगमा विवाद आउनु भन्दा पहिले नै लम्कीचुहा नगरपालिकामा सिंचाइको लागि ठुला साइजका बोरिङ्ग निर्माण गर्नको लागी नियमन गर्ने नीति बनाउनु आवश्यक देखिएको छ ।

अध्याय-४ : गुरुयोजना कार्यान्वयन रणनीति र परिकल्पना

४.१. नगरपालिकाको रणनीतिक प्राथमिकता

लम्कीचुहा नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण प्रक्रियामा स्थानीय जनप्रतिनिधीहरू लगायत विद्यमान सरोकारवालाहरूको व्यापक सहभागिता, सकृयता तथा चरणबद्ध कार्यतालिका अनुसार नगरपालिकाका बस्तीहरूको वास्तविक जलउपयोग अवस्था विश्लेषण, विद्यमान स्रोत साधनहरूको सम्भावना तथा वर्तमानको वास्तविक आवश्यकतामा आधारित भई दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने दिशामा यो गुरुयोजना निर्माण गरिएको छ । लम्कीचुहा नगरपालिकाले दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न आ.व. २०८०/८१ देखी २०८४/८५ सम्मका लागि पञ्चवर्षीय क्षेत्रगत आवधिक लक्ष्यहरू निर्धारण गरी उक्त लक्ष्यहरू हासिल गर्नको लागि योजना तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरेको छ । यस लम्कीचुहा नगरपालिकाले तपसिल बमोजिमका क्षेत्रगत लक्ष्यहरू र योजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू योजना तर्जुमा गोष्ठी मार्फत निर्धारण गरेको छ। खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, सिंचाइ, वातावरण तथा पर्यावरण, र अन्य जलउपयोग व्यवस्थापनका क्षेत्रमा दिगो विकास लक्ष्य (सन् २०३०) अनुसार नेपाल सरकारले लिएको लक्ष्य पुरा गर्न लम्कीचुहा नगरपालिकाले लक्ष्यहरू र प्राथमिकीकरणका रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछ ।

४.२. जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन

लम्कीचुहा नगरपालिकामा तल्लो कर्णाली जलाधारमा पर्दछ र कर्णाली नदिको दायाँ किनारमा अवस्थित रहेको छ । लम्कीचुहा नगरपालिकामा ५ वटा उप-जलाधार क्षेत्रहरू रहेका छन्: खरेपानी, पथरैया, चरैला, रोरा, र चोरी । यी उप जलाधार क्षेत्रका धेरैजसो शाखा खोलाहरू यसै नगरपालिकाको चुरे क्षेत्रबाट शुरु भएका छन् र मोहना नदि हुँदै कर्णाली नदीमा मिसिन्छन् । यी उप-जलाधार क्षेत्रमा सिमसार क्षेत्रहरू र वन क्षेत्र समेत रहेका छन् । लम्कीचुहा नगरपालिकाका यी उप-जलाधार क्षेत्रहरूमा खोला किनार वरिपरी खेतीयोग्य जमिन र बस्तीहरू विकास हुँदै आएका छन् । खोला वरिपरीका यीनै बस्तीहरू उक्त उप-जलाधारको संरक्षण गर्न र सन्तुलित जलउपयोग गर्नका लागि प्रथम जिम्मेवार र हकवाला हुन्छन् ।

लम्कीचुहा नगरपालिकाले उप-जलाधार क्षेत्रहरूमा एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका सिद्धान्तमा आधारित जलउपयोग गुरुयोजना लागु गरी समग्र पर्यावरणको दिगोपनमा सम्झौता नगरिकन समन्यायीक तवरले आर्थिक-सामाजिक लगायत जल, जमिन तथा सम्बद्ध स्रोत साधनहरूको समन्वयात्मक विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने नीति लिएको छ। एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका निम्न तीन मुख्य आयामहरूलाई आधार मानी यस नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गरेको छ ।

१. सामाजिक न्याय
२. आर्थिक प्रभावकारिता
३. पर्यावरणीय दिगोपना

एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन लागु गर्नको लागि लम्कीचुहा नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनालाई एक औजारको रूपमा अवलम्बन गरेको छ । एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका डब्लिन सिद्धान्तहरू तथा जलस्रोतको उपयोग एवम् जलस्रोतहरूको संरक्षणका लागि बनेका जलस्रोत सम्बन्धी नेपाल सरकारका ऐन, कानून, नीति एवम् योजनाहरूको परिपालना गर्दै लम्कीचुहा नगरपालिकाको जलउपयोग

गुरुयोजनाले यसका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न रणनीतिहरू कार्यान्वयन गर्ने नीति लिएको छ ।

- एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन विधि मार्फत योजना तर्जुमा
- योजना तर्जुमा, नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा सबैको सहभागिता
- स्थानीयस्तरमा क्षमता निर्माण
- आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा सबैका लागि खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवा
- पानीको बहुउपयोगिता, पानीको विवेकपूर्ण, सन्तुलित र उत्पादनशिल उपयोग
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि नीति निर्माण, सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास तथा कार्यान्वयन
- पानीको पुनर्भरण, पुनर्धारण र पुनर्प्रयोग सिद्धान्त, र समुदायको मौलिक ज्ञान सिपमा आधारित जलस्रोत संरक्षण

यस जलउपयोग गुरुयोजनामा एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन सिद्धान्तका आधारमा उप-जलाधार तथा वडा क्षेत्रबाट जलउपयोग तथा व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू तर्जुमा गरी नगरकार्यपालिकाबाट कार्यान्वयनका लागि प्राथमिकता अंक निर्धारण गरेको छ । एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका माध्यमले समग्र जलाधार क्षेत्रको समुचित र विवेकपूर्ण विकास गर्न, उप-जलाधार क्षेत्र भित्रका सम्पूर्ण प्राकृतिक स्रोतहरूलाई एकीकृत एवं दिगोरूपमा विकास तथा उपयोग गरी गरीबी न्यूनीकरण गर्न नगरपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमामा सरोकारवाला साझेदारहरू, समुदाय र जनप्रतिनिधीहरूले यसै जलउपयोग गुरुयोजनाको आधारमा जलस्रोत विषयगत योजना तथा नीति कार्यक्रमहरू बनाई वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने नीति लिने छ ।

४.३. एक जल नीति तथा अवधारणा

जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन अन्तर्गत स्रोतहरूको संरक्षण र व्यवस्थापन, जलाधार र समुदायमा पानीको विद्यमान अवस्था विचार गर्दै दिगो उपयोग नीति र पानीको उत्पादनशिल उपयोगमा एक जल अवधारणाले जोड दिन्छ। एक जल अवधारणाको अवलम्बनले समग्र प्रणालीगत दृष्टीकोणले उपयोग गरी पानीको आपूर्ति र सरसफाइको गुणस्तरिय सेवा, परिणाम र समतामुलक जलस्रोत व्यवस्थापन गरी पानीको दिगोपना हासिल गर्न मद्दत गर्दछ । एक जल अवधारणा अन्तर्गत निम्न कार्यहरू प्राथमिकताका साथ गरिन्छन् ।

- सुरक्षित रूपमा खानेपानीको व्यवस्थापन, बहु उपयोगी जल प्रणाली र खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरू मार्फत प्रभावकारि रूपमा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र व्यवस्थापन,
- दिसाजन्य लेदोको सुरक्षित ढंगले व्यवस्थित तथा दिगो व्यवस्थापन सेवा, त्यसको उपचारका लागि आवश्यक प्लान्ट र त्यसको पुनःउपयोगबाट आर्थिकोपार्जनको अवसरहरू प्रदान गर्ने,
- स्थानीय सरकार र समुदायका साझेदार सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास र जलस्रोतको न्यायोचित व्यवस्थापन गर्ने,
- पानीको दिगो सेवाका लागि राम्रोसंग संरक्षित र व्यवस्थित पानी प्रभावित क्षेत्रहरूमा पारिस्थितिकीय जल प्रभाव सुनिश्चित गर्ने।

एक जल नितिको नौलो अवधारणालाई आत्मसात गर्दै युएसएआइडि कर्णाली जल परियोजनाले जलाधार स्तरीय एक जल निर्देशक समितिको गठन गरेको छ। सो प्रक्रियामा जलाधार अन्तर्गत समाविष्ट सम्पूर्ण नगरपालिका र नगरपालिकाहरूबाट प्रमुख\अध्यक्ष ज्यू, उप-प्रमुख\उपाध्यक्ष ज्यू, वडा अध्यक्ष ज्यू तथा

प्रशासकिय प्रमुख ज्यूहरू र सरोकारवाला निकाय तथा सम्बद्ध कार्यालयहरूबाट प्रतिनिधि ज्यूहरूको उपस्थितिमा जलको उचित व्यवस्थापनका लागि एक जल नितिको आवश्यकता र जलाधार स्तरिय जल सम्बद्ध समस्याहरूको पहिचान, छलफल र निराकरणका लागि एक जल निर्देशक समितिको भूमिकाका बारेमा वृहत छलफल र सो अवधारणाको महत्वलाई आत्मसात गर्दै एक जल निर्देशक समिति गठन गरिएको छ। हाल यस समितिका संयोजकका रूपमा राजापुर नगरपालिकामा नगर प्रमुख रहनुभएको छ भने जाकि नगरपालिका सदस्य रहेको छ। एक जल निर्देशक समितिको नियमित छलफल र बैठकले जल समस्याका साँझा सवालहरू पहिचान गरि हलहरू सुझाव गर्ने, जलस्रोतको उपयोगमा हुन आउने विवाद किनारा लगाउने, साझेदारहरूको सहयोगमा योजना लागु गर्ने, आवश्यकता अनुसार नियम तर्जुमा गर्ने र अन्ततः समृद्ध र व्यवस्थित जलाधारको अवधारणालाई साकार तुल्याउने लक्ष्य हो। यस समितिले सुझाएका विषयवस्तुले एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन योजनामा महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने परिकल्पना पनि छ।

लम्कीचुहा नगरपालिकाले नगरपालिका स्तरको योजना तर्जुमा गोष्ठी मार्फत एक जल अवधारणाको सिद्धान्तलाई अवलम्बन गर्ने गरी एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन कार्यान्वयन गर्ने नीति लिने प्रतिवद्धता गरेको छ। यस नगरपालिकाले एक जल अवधारणामा तपशिलका कार्यगत सिद्धान्तहरूको कार्यान्वयन गरी एकीकृत एवम् समावेशी जलस्रोत व्यवस्थापन तथा पानीको दिगो बहुउपयोगको विकास गर्ने नीतिमा सरोकारवालाहरूले छलफल गरेका थिए।

- “सबै पानीको मूल्य हुन्छ” भन्ने सिद्धान्तलाई यस नगरपालिकाले अवलम्बन गर्नेछ।
- जलस्रोतको उत्पादनशील तथा बहुउपयोग गरी आर्थिक सम्पन्नता हासिल गर्ने सिद्धान्तलाई यस नगरपालिकाले अवलम्बन गर्नेछ।
- जलस्रोत संरक्षण तथा पानीको बहुउपयोग गर्नका लागि कार्यविधि बनाई व्यवस्थित प्रणाली कार्यान्वयन गर्नेछ।
- जलाधार र उपजलाधार क्षेत्रस्तरमा यस नगरपालिकाले जलस्रोत व्यवस्थापन र सहकार्य गर्नेछ। नगरपालिकाले आफ्नो भौगोलिक क्षेत्र भित्रका उपजलाधार क्षेत्रहरूमा जलस्रोत व्यवस्थापन गर्नेछ। साथै नगरपालिका भन्दा ठुलो भौगोलिक क्षेत्रमा फैलिएको जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनमा सहकार्य गर्नेछ।
- जलस्रोतको संरक्षण, उपयोग, र व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाले सरकारी निकाय, समुदाय, संस्था, र निजि क्षेत्रसंग साझेदारि तथा सहकार्य गर्नेछ।
- जलस्रोतको संरक्षण, उपयोग, र व्यवस्थापनमा सबैको सहभागिता हुनेछ र व्यवस्थापन संरचनाहरू समावेशी हुनेछ।
- जलस्रोतको उपयोग तथा व्यवस्थापन क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरूको साझा समस्या तथा चुनौतीहरूलाई यस नगरपालिकाले एक जल अवधारणा तथा यसको कार्यान्वयन मार्फत दिगो समाधान गर्नेछ।
- एक जल अवधारणाको कार्यान्वयन मार्फत यस नगरपालिकाका प्रत्येक व्यक्ति, समुदाय, प्रत्येक सरोकारवाला तथा प्रत्येक समुहको जलाधार वा उपजलाधार क्षेत्रमा दिगो पानीको भविष्य सुरक्षित गर्नमा भूमिका हुनेछ।

४.४. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण अवधारणा र एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन

समुदायको अवस्था विश्लेषण गर्दा पानीसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरूमा घरायसीस्तरमा महिलाहरू तथा जीविकोपार्जन वा उत्पादनशिल प्रयोगको हिसाबले समुदायका केहि निश्चित वर्ग, समुदायको पानीसँग बढी सरोकार हुने हुँदा जल उपयोग गुरुयोजनाको तयारी चरण देखि कार्यन्वयन तहसम्म महिला र त्यस्ता वर्गहरूको सहभागिता र नेतृत्व सुनिश्चित गरिन्छ । गुरुयोजनाले पानी र जलस्रोतको विनियोजन, सुशासन र वित्तका पक्षहरूमा पहुँचमा सबैभन्दा ठूलो असमानताहरू अनुभव गर्ने जनसंख्याको विशेष आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्दै उमेर, लिंग, धर्म, जाति, अपाङ्गता, भूगोलका आधारमा आउने अवरोधहरू र त्यसबाट आधारभूत सेवाहरूको पहुँचमा पर्ने असरलाई कम गर्ने र प्राथमिकता दिन सहयोग पुर्याउँदछ । यस जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयन प्रकृत्यामा पारदर्शीता, सहभागिता र जवाफदेहिताको अभ्यास मार्फत सुशासनको प्रवर्द्धन र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणको सुनिश्चितता गराउन तपसिलका नीति लिईने छ ।

- प्रत्येक वर्ष यस नगरपालिका लगायत अन्य कार्यरत संघ संस्थाहरूको जलस्रोत, सरसफाइ र स्वच्छता को क्षेत्रमा उपलब्ध बजेट समिक्षा गरी सो बारे सबै उपभोक्तालाई अग्रिम जानकारी गराइनेछ ।
- उपलब्ध बजेट तथा जलस्रोत, सरसफाइ र स्वच्छतासित सम्बन्धित अन्य सुचना तथा जानकारीमा सबै उपभोक्ताहरूको पहुँचका लागि आम संचार माध्यमको प्रयोग गरिनेछ ।
- यो जलउपयोग गुरुयोजना यस नगरपालिका भित्र जलस्रोत, सरसफाइ र स्वच्छताका क्षेत्रमा गरिने सम्पूर्ण लगानीहरूको प्रमुख आधारको रूपमा रहनेछ । उपलब्ध बजेट तथा स्रोत साधनले सम्भव भए सम्म परियोजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा जलउपयोग गुरुयोजनामा उल्लेखित प्राथमिकता अनुरूप नै गरिनेछ ।
- जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमाको चरणमा झैं यसको कार्यान्वयनमा समेत महिलाहरूको समान सहभागिता तथा दलित, जनजाती तथा पछाडि रहेका वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी सम्बन्धित उपभोक्ताहरूको सकृय सहभागिता रहनेछ । परियोजनाहरूको निर्माण, सञ्चालन तथा मर्मत सम्भार सम्बन्धित उपभोक्तहरूले गठन गरेको उपभोक्ता समितिको प्रत्यक्ष संलग्नतामा हुनेछ ।
- सबै उपभोक्ता समितिहरूमा सम्बन्धित क्षेत्रमा बसोवास गर्ने महिलाहरूको समान तथा विभिन्न जात जातीहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरिनेछ । समितिका प्रमुख पदहरूमा समेत महिलाहरूको कम्तिमा ५०%, सामाजिक विभेदमा परेका जात जातीहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व अनिवार्य गर्राईनेछ ।
- गुरुयोजना कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समिति गठन तथा पुनर्गठन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण लाई ध्यान दिदै महिलाहरूको समान सहभागिता तथा दलित, जनजाती पछाडि रहेका वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी पदाधिकारी तथा सदस्यहरू समावेश गरिनेछ ।
- यो जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको क्रममा महिला र सामाजिक विभेदमा परेका जात जातीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि बिशेष पहल गरिनेछ । उनीहरूलाई नै लक्षित गरेर विभिन्न क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनेछन् । क्षमता विकासका

कृयाकलापहरूको लागि सहभागी छनौट गर्दा समेत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणलाई ध्यान दिनुपर्नेछ ।

- स्रोत र साधनले भ्याए सम्म यस अन्तर्गत निर्माण गरिने सबै भौतिक संरचनाहरूलाई महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र जेष्ठ नागरिक मैत्री बनाइनेछन् । मुख्यतया खानेपानी र सरसफाइ परियोजनाका सबै संरचनाहरू महिलाहरूको महिनावारीको बेलाको स्वच्छता व्यवस्थापन, आवश्यकता अनुसारका शौचालयको व्यवस्था र उनीहरूको घरायसी कार्य बोझ न्यूनिकरण हुनेगरी निर्माण गरिनेछन ।
- खानेपानी सरसफाइ र स्वच्छताको पहुँच कम भएका क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिने र बजेट वृद्धि गर्ने तदनुसार विनियोजित बजेटले अति-गरीब र पछाडि रहेका वर्गहरूको उच्च जनसंख्या भएको क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखिनेछ ।
- खानेपानीको धारा, र ढल जडान गर्दा आवश्यक पर्ने लागतमा गरिब तथा सीमान्तकृत परिवारलाई सहूलियत दिइनेछ ।
- कठिन परिस्थिति र विशेष अवस्थाका कारण पानीको महसुल तिर्न नसक्ने गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायलाई पानीको महसुलमा एक वर्षका लागि अनुदान वा छुट दिइनेछ । साथै यस्ता परिवारको आय-आर्जन विकासका लागि सहयोग वा समन्वय गरिनेछ ।
- खानेपानी सम्बन्धी सचेतना अभियान र सरसफाइ अनिवार्य हुनुपर्छ । सचेतनामा लै स सा स को विषय समावेश हुनुपर्दछ सबै प्रशिक्षणमा अनिवार्य; महिला, सीमान्तकृत र पछाडि पारिएका वर्गलाई लै स सा स सम्बन्धी तालिम दिइनेछ ।
- ग्रामीण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, शौचालय निर्माणकर्ता छनौटको मापदण्ड महिला, गरीब र पछाडि रहेका समुदाय/वर्ग मैत्री हुनेछ ।
- महिला, गरिब र समाजमा पछाडि रहेका समुदायका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्न खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समितिले तपशिलका विशेष नीति लिनेछ ।
 - महिला, गरिब र पछाडि रहेका समुदायको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने क्रियाकलापका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्ने, यी समूहको क्षमता अभिवृद्धि गरी दक्षता वृद्धि गर्ने ।
 - निर्माण सामग्री खरिद गर्दा महिला सहकारी तथा अन्य महिला, गरिब र बहिष्कृत समूहलाई सामग्रीको स्थानीय आपूर्तिकर्ताको रूपमा प्रवर्धन गरिनेछ ।
 - अनुगमन समुहमा महिला, बालबालिका, गरिब तथा बहिष्करणमा परेकाको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
 - सार्वजनिक लेखापरीक्षण गर्दा जीईएसआई मुद्दाहरू र सार्वजनिक अडिट दिशानिर्देशहरू अनुसार सम्बोधन गरिनेछ ।
 - अति-गरीब र गरीब वर्गको उच्च जनसंख्या भएका क्षेत्रहरू प्राथमिकता र तदनुसार बजेट विनियोजन ।
- यस गुरुयोजना अन्तर्गत निर्माण गरिने सबै योजनाहरूमा सुशासन नीति अगाल्दै अनिवार्य रूपमा सार्वजनिक सुनवाई, सार्वजनिक समिक्षा र सार्वजनिक परिक्षण गरिनेछन । यी सबैमा कार्यहरूमा आम उपभोक्ता र सेवा प्रदायक बिचको अन्तरकृया र संवादलाई बिशेष जोड दिइनेछ । परियोजनाहरूका भौतिक संरचनाहरू र तिनले प्रदान गर्ने सेवाको गुणस्तर र दिगोपनाको लागि उक्त योजना कार्यान्वयन गर्ने संस्था पुर्णरूपमा जवाफदेहि हुनेछ ।

४.५. पानीको उत्पादनशिल प्रयोग

लम्कीचुहा नगरपालिकामा पाइपलाइन योजनाको सुविधा भएका टोल बस्तीहरूमा समेत उल्लेख्य घरधुरिहरूले पाइप लाइन को धारा नलिएको देखिन्छ । यसका मुख्य कारणहरू मध्ये घरमा नल्काको पानी उपलब्ध भएको र खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण नभएको र गुणस्तर मापदण्ड सम्बन्धमा यथेष्ट जानकारी नभएको कारण हुन सक्दछ । पाइपलाइन सुविधा भएका यस्ता बस्तीहरूमा सुरक्षित खानेपानीको लागि पाइपलाइन धारा जडान गरि विद्यमान नल्काको पानीबाट घरबारी तरकारी फलफुल खेति तथा उत्पादन मुलक क्षेत्रमा उपयोग गर्न सकिन्छ जसबाट पाइपलाइन खानेपानी धाराको महशुल तिर्नको लागि समेत आर्थिक आम्दानी हुन सक्दछ ।

समुदायमा पानीको बहु-उपयोग मार्फत उत्पादनशील क्षेत्रहरूमा प्रयोग गर्ने, धारा/नल्काबाट खेरजाने पानी करेशाबारी तथा तरकारी खेतीमा प्रयोग गर्ने, स्रोतहरू उपलब्ध हुने समुदाय तथा बस्तीहरूमा पानीको बहु-उपयोग गर्ने नीति अपनाई खानेपानी संगै लघुसिंचाइका योजनाहरूको पनि कार्यान्वयन गर्ने तर्फ नगरपालिकाले नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा जानु दिगो योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक छ । खेरजाने पानीले समुदायको वातावरणलाई फोहोर तुल्याउनका साथै विभिन्न रोगहरू/महामारीहरू समेत निम्त्याउन सक्ने, लामखुट्टे, झिंगा जस्ता किराहरूको प्रकोप बढ्ने हुँदा त्यसको उचित व्यवस्थापन गरिने नीति अवलम्बन सहित पानीको प्रयोग मार्फत आयआर्जनका अवसरहरू श्रृजना गर्ने र समुदायले पानीको उपयोग बाफतको शुल्क सङ्कलन गरी पानीका योजना तथा स्रोतहरू संरक्षणमा लगानी गर्ने, स-साना आर्थिक स्रोतहरूका लागि बाह्य स्रोत र परनिर्भरता हटाउन पानीलाई उत्पादनशिल प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ। जलउपयोग निर्माणका क्रममा लम्कीचुहा नगरपालिका भित्र हाल पाइपलाइन धाराको सुविधा भएका बस्तीहरूमा धारा जडान नगर्ने घरधुरिहरूको संख्या धेरै रहेकोले माथि उल्लेखित उपायहरू सहित हाल आंशिक क्षमतामा सञ्चालन भएका पाइपलाइन खानेपानी योजनाहरूलाई पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्न रणनीति बनाउने विषयमा छलफल तथा निर्णय भएको थियो ।

४.६. जलस्रोतको उपयोगका लागि विकल्प तथा प्रविधिहरू

जलवायु परिवर्तन लगायत प्रकृतिमा हुँदै गईरहेको असन्तुलनले गर्दा पानीका स्रोतहरूमा पानीको बहाव कम हुँदै गईरहेको, भूमिगत जल सतह घट्दै गएको, भुनिगत पानीको गुणस्तर नराम्रो हुँदै गएको, र बर्षातको समयमा अतिवृष्टि र तिब्र वर्षाका कारण नदि कटान हुने, बस्तीहरू तथा खेतियोग्य जमिनहरू डुबानमा पर्ने समस्याहरू दिनानुदिन बढ्दै गरिरहेका छन् । यस्तो अवस्थामा जलस्रोत संरक्षण तथा सन्तुलित उपयोग, जलवायु अनुकूलन तथा विपद न्यूनीकरणका स्मार्ट तयारी तथा प्रविधिहरू आवश्यक पर्ने हुँदा यस लम्कीचुहा नगरपालिकाले तपशिलका विकल्पहरू समेत अवलम्बन गर्ने नीति लिएको छ र त्यसै अनुसार योजना तर्जुमा गरेको छ ।

- लम्कीचुहा नगरपालिकामा खानेपानीको मुख्य स्रोत भूमिगत जलस्रोत भएकोले र भूमिगत पानीमा विभिन्न रासायनिक तथा जैविक प्रदुषण देखिएकोले भूमिगत जलस्रोत संरक्षण तथा जल उपयोगका योजनाहरू निर्माण गर्दा भूमिगत जलभण्डारको पुनर्भरण समेत हुने प्रविधिहरूलाई प्रथम प्राथमिकतामा राखेर योजना तर्जुमा गरिनेछ ।
- पानीको बहाव कम भई तिब्र बर्षातको समयमा डुबान हुने गरेका बस्ती र खेति योग्य जमिनमा उपयुक्त निकास तथा झरन निकास निर्माण गरिनेछ । साथै डुबान हुने बस्तीहरूमा उच्चा नल्का / धारा निर्माण गरि सुरक्षित खानेपानीको वैकल्पिक व्यवस्था गरिने छ ।

- भूमिगत पानीको सतह जमिनको सतहको नजिक रहेका बस्तीहरूमा शौचालय र सेप्टिक टंकी जमिन भन्दा माथि रहने गरि निर्माण गर्ने प्रविधि अबलम्बन गरिनेछ ।
- पाइपलाइन खानेपानी योजना विशेष पानी सुरक्षा योजना कार्यान्वयन गरि डुबान तथा जोखिमका समयमा सुरक्षित खानेपानीको आपूर्ति गरिनेछ । जोखिमका समयमा खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा प्रशोधनका वैकल्पिक स्मार्ट प्रविधि उपयोग गरिनेछ ।
- लघु सिंचाइ बोरिङ्ग योजनाहरू निर्माण गरि अति सुख्खा समयमा वा जोखिमको समय वा सिंचाइ अति आवश्यक हुने समयका लागि वैकल्पिक परिपुरक सिंचाइ सुविधा सुनिश्चित गरिनेछ ।
- नदि कटान, डुबान आदिबाट जोखिम रहेको क्षेत्रमा स्मार्ट प्रविधिहरू प्रयोग गरि जोखिम न्यूनीकरणका पूर्व तयारी क्रियाकलाप तथा निर्माण कार्य गरिनेछ ।

४.७. मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजारहरू (CBRT)

खानेपानीका योजनाहरूको वडा र नगरपालिकास्तरमा प्राथमिकीकरणका लागि युएसएआइडी कर्णाली जल परियोजनाले मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरणका औजारहरू (CBRT tools) को प्रयोग गरिन्छ । जलउपयोग गुरुयोजनाका खानेपानी क्षेत्रका योजना प्राथमिकीकरणमा प्रयोग भएको यो औजारको प्रयोग गर्न निकै सहज, योजना तर्जुमा र प्राथमिकीकरणमा हुने बिबाद न्यूनीकरणमा सहयोगी रहेको, गरिब विपन्न र पछाडि पारिएका बर्ग/ खानेपानीको पहुँच नपुगेका (सेवा बिहिन), भौगोलिक कठिनाई भएका क्षेत्र/ समुदायहरूलाई प्राथमिकता दिने, सेवाकेन्द्र लगायत बस्ती घनत्व भएको स्थान बिशेषका योजनाको माग सम्बोधन गर्नका साथै समतामुलक ढंगबाट माग सम्बोधन गर्न अत्यन्तै महत्वपूर्ण रहेको योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागीहरूको प्रतिक्रिया रहेको थियो। मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजारहरू र सूचकहरूको विवरण तलको तालिका-३१ र ३२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

खानेपानी योजना:

नयाँ निर्माण आयोजनाको प्राथमिकताका लागि सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार:

नयाँ निर्माण आयोजनाका लागि देहाय अनुसारका सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार बमोजिम विश्लेषण गरी प्राथमिकता निर्धारण गरिनेछ । यस विश्लेषणमा आयोजनाहरूले ३ देखि ३६ सिबिआरटी अंक प्राप्त गर्ने छन् र धेरै अंक प्राप्त गर्ने आयोजनालाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ ।

तालिका ३१: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (नयाँ निर्माण आयोजनाको लागि)

क्र.सं.	मुख्य सूचक	अंकभार	कैफियत
१	समावेशी सूचक अनुसारको समुदायको अवस्था	१३	लक्षित समुदाय, आर्थिक विपन्न समुदाय, भौगोलिक कठिनाई भएका समुदाय, आदिलाई धेरै अंक
२	समुदायमा विद्यमान खानेपानी सेवास्तर अवस्था	१८	न्यून सेवास्तरका धेरै घरधुरि भएका समुदायलाई धेरै अंक
३	समुदायमा लगानीमैत्री वातावरणको अवस्था	५	राम्रो लगानी वातावरण मैत्री भएका समुदायलाई धेरै अंक
जम्मा अंकभार		३६	धेरै अंकलाई प्राथमिकता

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा निर्देशिका, कर्णाली जल परियोजना

विद्यमान आयोजनाको सेवास्तर वृद्धि प्राथमिकताका लागि सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार:
विद्यमान आयोजनाको मर्मत, विस्तार तथा पुनर्निर्माण प्राथमिकताका लागि आयोजनाको वर्तमान व्यवस्थापन तथा कार्यगत अवस्थाका आधारमा देहाय अनुसारका सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार बमोजिम विश्लेषण गरी प्राथमिकता निर्धारण गरिनेछ । यस विश्लेषणमा आयोजनाहरूले ९ देखि २८ सिबिआरटी अंक प्राप्त गर्ने छन् र धेरै अंक प्राप्त गर्ने आयोजनालाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ ।

तालिका ३२: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (विद्यमान आयोजनाको सेवास्तर वृद्धिको लागि)

क्र.सं.	मुख्य सूचक	अंकभार	कैफियत
१	विद्यमान खानेपानी योजनाको भौतिक अवस्था तथा योजनाको कार्यगत सञ्चालन अवस्था	२१	भौतिक अवस्था तथा कार्यगत सञ्चालन अवस्था नराम्रो भएकोलाई धेरै अंक
२	खानेपानी योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा उपभोक्ता समितिको अवस्था	७	राम्रो सञ्चालन व्यवस्थापन गरेकालाई धेरै अंक
जम्मा अंकभार		२८	बढी अंकलाई प्राथमिकता

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा निर्देशिका, कर्णाली जल परियोजना

तालिका ३३: मापदण्डमा आधारित प्राथमिकिकरण सुचक (सिंचाइ योजना)

क्र.सं.	मुख्य सूचक	अंकभार	कैफियत
१	प्रति घरधुरि लागत	३	धेरै घरधुरि प्रतिशतलाई धेरै अंक
२	समुदायमा आयआर्जन/उत्पादनमुखी क्रियाकलापहरू सञ्चालनको अवस्था	३	उत्पादनमुखी खेती गरिरहेको र बजार केन्द्र सम्म सहज पहुँच रहेको समुदायलाई धेरै अंक
३	योजनाबाट सिंचित हुने क्षेत्रफल	३	धेरै क्षेत्रफललाई धेरै अंक
४	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	३	धेरै लैससास समटने योजनालाई धेरै अंक
५	स्थानीय तहको आफ्नो प्राथमिकतामा आधारित सुचक	३	विशेष प्राथमिकताका भूगोल / लगानी जुट्न सक्ने/गरिब पछाडि परेको समुदायलाई धेरै अंक
जम्मा अंकभार		१५	कुल बढी अंकलाई प्राथमिकता

तालिका ३४: मापदण्डमा आधारित प्राथमिकिकरण सुचक (वातावरण/पर्यावरण तथा स्रोत संरक्षण योजना)

क्र. सं.	मुख्य सूचक	अंक भार	कैफियत
१	बृक्षारोपण, भूक्षय व्यवस्थापनका लागी बायो ईन्जिनियरिङ लगायतका कार्यहरूलाई प्राथमिकता	३	बृक्षारोपण, बायोईन्जिनियरिङ, मुल संरक्षण: ३ तटबन्धन, पहिरो नियन्त्रण, कटान नियन्त्रण:२ अन्य:१

२	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	३	धेरै लैससास समटने योजनालाई धेरै अंक
३	बसोबास गर्ने घरधुरिहरूलाई बिस्तापनबाट बचाउन सहयोग गर्ने योजना	२	प्रत्यक्ष सहयोग गर्ने : २, सहयोग गर्ने : १
४	स्थानीय तहको आफ्नो प्राथमिकतामा आधारित सुचक	३	विशेष प्राथमिकताका भूगोल / लगानी जुटन सक्ने/गरिब पछाडि परेको समुदायलाई धेरै अंक
जम्मा अंकभार		११	कुल बढी अंकलाई प्राथमिकता

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा निर्देशिका, कर्णाली जल परियोजना २०८०

४.८. स्रोत संरक्षण

एकातिर खानेपानीका स्रोतहरू जलवायु परिवर्तन तथा मानवद्वारा निर्माण भईरहेका विभिन्न पूर्वाधारजन्य गतिविधिहरूले गर्दा पानीका स्रोतहरू सुक्दै र हराउदै गईरहेका छन् भने अर्कोतर्फ बढ्दो जनसंख्या, शहर केन्द्रित जनघनत्व, नयाँ प्रविधि र जिवनशैली, उद्योग धन्दा आदि कारणहरूले समुदायमा पानीको माग बढ्दै गईरहेको छ। समुदायको बढ्दो पानीको माग, पर्यावरणको संरक्षण र सुक्दै तथा हराउदै गईरहेका सतहका स्रोतहरू भूमिगत जलस्रोतको बिचको सन्तुलन मिलाउन हाल प्रयोग भइरहेका पानीका स्रोतहरूका साथै प्रयोग नभएका स्रोतहरूको पनि उचित संरक्षण र व्यवस्थापन हुन अति आवश्यक छ। यसका लागि सतहका स्रोतहरूको संरक्षण गर्ने, सुक्दै गईरहेको भूमिगत जलसतह वृद्धिको लागि सतहका स्रोतहरूको संरक्षणका लागि वर्षातको पानीलाई जमिन भित्र पठाउने पुनर्भरण पोखरी / माछा पोखरी निर्माण, प्राकृतिक तालतलैया तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षणका साथै खोला किनारमा पानी नसुकाउने जातका बोटबिरुवाहरूको वृक्षारोपण आदि गर्न सकिन्छ।

नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठीमा भएको छलफलमा खुला चरिचरनलाई, आगलागी, जंगल फडानी आदिलाई निरुत्साहित पार्ने, योजनाबद्ध विकास निर्माण योजनाहरू थाल्ने साथै स्रोत संरक्षणमा समुदायको अगुवाई सुनिश्चित गरी जलाधारहरू बिच बिवाद समाधान सहित क्षमता अभिवृद्धि र विवेकपूर्ण उपयोगको वातावरण निर्माण, सामुदायीक वनक्षेत्रहरूलाई बिस्तार र संरक्षण/सम्बर्द्धनमा टेवा पुऱ्याउने, नदी कटान, भु-क्षयीकरण, ढुंगा गिट्टी बालुवा आदिको नियमन उत्खनन र प्रयोग, पूर्वाधार निर्माण गर्दा स्रोतलाई असर नपर्ने र वातावरणमैत्री संरचना निर्माण साथै पानीका स्रोत नजिक संरचना निर्माण गर्दा बायो ईन्जिनियरिङका विकल्प सहित संरचना निर्माण गर्ने, प्राकृतिक अवस्थालाई कायम, संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने, नगरपालिका स्तरमा संरक्षण नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ। यसैगरी निर्माण नियमन जस्ता विषयहरूमा बिज्ञहरूको सल्लाह परामर्श सहित नीति तर्जुमा, समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्न सूचना/शिक्षा/संचार सामग्रीहरूको प्रकाशन र वितरण आदि सम्बन्धि आवश्यक कानुन बनाई नगरपालिकाको वार्षिक योजना मार्फत कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने बारेमा छलफल भएको थियो। त्यसैगरी प्राकृतिक रूपमा विद्यमान रहेका ताल तलैयाहरूको संरक्षण, जल पर्यटन प्रवर्द्धनका साथै पानीको स्रोतहरू वरिपरी पानी नसुकाउने जातका बोटबिरुवाहरूको वृक्षारोपण, जलाधार क्षेत्र भित्र समुदायहरूमा स्रोत संरक्षण र विवेकपूर्ण उपयोगका लागि सहभागितात्मक योजना तर्जुमा गर्ने विषयमा समेत लम्कीचुहा नगरपालिकाका सरोकारवाला प्रतिवद्ध रहेका छन्।

अध्याय-५ : जलउपयोग गुरुयोजना

५.१. अन्तर विश्लेषण

जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया अन्तर्गत टोलस्तरीय भेला तथा बैठकहरूबाट संकलित तथ्याङ्कहरू, वडा स्तरीय बैठक, अनुशिक्षण तथा योजना तर्जुमा गोष्ठी र नगरपालिकास्तरीय बैठक, छलफल तथा योजना तर्जुमा गोष्ठी मार्फत छलफल गरि प्रमाणीकरण गरिएका तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गर्दा लम्कीचुहा नगरपालिकामा अझै पनि खानेपानी, सरसफाइ, सिंचाइ, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण क्षेत्रमा हालको सुविधा स्तर र विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अवस्था न्यून स्तरको देखिन्छ । लम्कीचुहा नगरपालिकाले हालको अवस्थाबाट सेवास्तर वृद्धि गरि नेपाल सरकारको दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नको लागि खानेपानी, सरसफाइ, सिंचाइ, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा जोखिम न्यूनीकरणका क्षेत्रमा ठुलो लगानीका लागि पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

खानेपानी:

यस नगरपालिकामा ९ वटा विद्यमान पाइपलाइन खानेपानी योजना निर्माण भएका छन् र ती योजनाहरूको हालको सञ्चालन अवस्था सन्तोषजनक रहेको छ । तथापी ती योजनाहरूको पाइपलाइन विस्तार भएको क्षेत्रका उल्लेख्य घरधुरिहरूले पाइप लाइनधारा जडान नगरेको अवस्था छ । नेपाल सरकारको खानेपानी सेवा स्तर वर्गिकरण मापदण्ड अनुसार पाइपलाइन खानेपानी प्रणालीलाई मात्र आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवाको मान्यता दिएको छ । यसरी विश्लेषण गर्दा हाल पाइपलाइन धारा जडान गरेका घरधुरिको मात्र आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा भएको देखिन्छ । यस गुरुयोजनाको तथ्याङ्कबाट लम्कीचुहा नगरपालिकाका घरधुरिहरूको खानेपानी सुविधास्तर विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाका २६.११% घरधुरिलाई मात्र आधारभूत स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको छ । भने ८.७९% घरधुरिहरूलाई सिमित स्तरको खानेपानी सेवा र ६५.१% घर धुरी लाई सुन्य स्तरको खानेपानी सेवा रहेको छ अर्थात् नल्काको असुरक्षित पानी खानेपानी प्रयोजनमा प्रयोग गरेको देखिन्छ ।

दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा ९९% जनसंख्यालाई आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच पुऱ्याउने साथै सुरक्षित खानेपानी प्रयोग गर्ने जनसंख्या ९०% पुऱ्याउने लक्ष्य लिएको छ । लम्कीचुहा नगरपालिकाले सो लक्ष्य हासिल गर्नको लागि सरकारी निकाय र विकास साझेदारहरूसंग समन्वय तथा साझेदारी गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका ३५: दिगो विकास लक्ष्य ६.१: खानेपानी सेवा परिणात्मक लक्ष्य र सूचकहरू

परिमाणात्मक लक्ष्य ६.१: सन् २०३० सम्ममा सबैको निम्ति सुरक्षित र किफायती वा बेहोर्न सकिने खानेपानीको सर्बब्यापी र समतामूलक पहुँच हासिल गर्ने ।						
६.१.१	सुरक्षित रूपमा व्यवस्था गरिएको खानेपानी सेवाहरू प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात	सन् २०१५	सन् २०१९	सन् २०२२	सन् २०२५	सन् २०३०
१	सुरक्षित खानेपानी प्रयोग गर्ने जनसंख्या (प्रतिशत)	१५	३५	५०	६५	९०
२	पाइपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच	४९.५	६०.३	६८.४	७६.५	९०

	भएका परिवार (प्रतिशत)					
३	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच (प्रतिशत)	८७	९०.२	९२.६	९५	९९
४	घरपरिवारले प्रयोग गर्ने पानीमा ई-कोली जोखिम स्तर प्रति १०० मिलिलिटरमा १ सी.एफ.यू. भन्दा बढी वा बराबर भएका परिवार {≥1 cfu/100ml} (प्रतिशत)	८२.२	६०.३	४३.८	२७.४	१
५	मुहान/स्रोतको पानीमा ई-कोली जोखिम स्तर प्रति १०० मिलिलिटरमा १ सी.एफ.यू. भन्दा बढी वा बराबर भएका परिवार (प्रतिशत)	७१.१	५२.१	३७.९	२३.७	१

स्रोत: नेपाल दिगो विकास लक्ष्यहरू वर्तमान अवस्था र भावी मार्ग चित्र २०१६-२०३०, नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग

सरसफाइ:

नगरपालिकाको NWASH २०८० को तथ्याङ्क अनुसार १३% घरधुरिहरूमा शौचालय नभएको देखिन्छ र १२% ले असुरक्षित खाल्डो शौचालय वा अस्थायी प्रकारका असुरक्षित शौचालयहरू रहेका छन्। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार लम्कीचुहा नगरपालिकामा ७% घरधुरिमा हाल चर्पी नभएको देखिन्छ भने ३४% घरधुरिमा असुरक्षित खाल्डो चर्पी प्रयोग भएको वा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । अर्थात् ५९% घरधुरिले मात्र हाल सुरक्षित शौचालय प्रयोग गरेको स्थिति छ ।

सन् २०३० सम्ममा उन्नत सुधारिएको सरसफाइ सम्बन्धी सुविधाहरू प्रयोग गर्ने घरपरिवारहरू ९५% पुऱ्याउने दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न यस नगरपालिकामा पूर्ण सरसफाइका सुविधा निर्माण तथा सचेतना अभियान व्यापक रूपमा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

तालिका ३६: दिगो विकास लक्ष्य ६.२: सरसफाइ सेवा परिणात्मक लक्ष्य र सूचकहरू

परिमाणात्मक लक्ष्य ६.२: सन् २०३० सम्ममा सरसफाइ र स्वस्थ/आरोग्यपूर्ण अवस्था कायम गर्ने कुरामा सबैको निम्ति पर्याप्त र न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गर्ने साथै महिला एवं किशोरीहरू र कमजोर/संकटग्रस्त स्थितिहरूमा रहेका व्यक्तिहरूको आवश्यकतालाई विशेष ध्यान दिई खुला रूपमा दिसा-पिसाब गर्ने चलन वा बानीको अन्त्य गर्ने ।						
६.२.१	साबुनपानी सहितको हात धुने सुविधा लगायतका सुरक्षित तबरले व्यवस्थित गरिएका सरसफाइ सेवाहरू प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प्रतिशत)	सन् २०१५	सन् २०१९	सन् २०२२	सन् २०२५	सन् २०३०
१	उन्नत/सुधारिएका सरसफाइ सम्बन्धी सुविधाहरू प्रयोग गर्ने परिवार जसले यस्ता सुविधाहरू अरुसँग साझेदारी गर्नुपर्दैन (प्रतिशत)	६०	६९.३	७८.७	८५.७	९५
२	शौचालय प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प्रतिशत)	६७.६	७५.७	८३.८	९०	९८
३	सरसफाइ सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या	८२	८६.५	८९.९	९३.३	९९

	(प्रतिशत)					
४	ढल प्रणालीहरू/उपयुक्त एफ.एस.एम. (Faecal Sludge Management) मा चर्पी जोडिएका सहरी क्षेत्रका परिवार (प्रतिशत)	३०	४६	६२	७४	९०

स्रोत: नेपाल दिगो विकास लक्ष्यहरू वर्तमान अवस्था र भावी मार्ग चित्र २०१६-२०३०, नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग

सिंचाइ:

यस नगरपालिकाको कूल खेतीयोग्य जमिन ६०२४ हेक्टर रहेको छ र निर्माणाधीन रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ आयोजनाबाट करिब सबै जसो खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधा पुराउने लक्ष्य राखेको छ । यस पालिकामा लघु सिंचाइ बोरिङ्ग योजनाहरू वैकल्पिक परिपुरक सिंचाइ योजनाको रूपमा रहेका छन् । हाल विद्यमान लघुसिंचाइ बोरिङ्ग योजनाहरूबाट कूल खेतीयोग्य जमिन मध्ये करिब १४% जमिनमा वैकल्पिक परिपुरक सिंचाइ सेवा उपलब्ध रहेको छ । लम्कीचुहा नगरपालिकामा निर्माणाधीन रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ योजना निर्माण सम्पन्न भए पश्चात यस नगरपालिकाका रानी जमरा कुलो भन्दा भन्दा माथि रहेको जमिनमा मात्र कुलो सिंचाइ निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ । तथापी केहि क्षेत्रमा वैकल्पिक परिपुरक सिंचाइ सेवाको लागि लघुसिंचाइ बोरिङ्ग योजनाहरू भने निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

उर्जा:

लम्कीचुहा नगरपालिका, टिकापुर नगरपालिका र लम्कीचुहा नगरपालिका क्षेत्रका खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्न हाल निर्माणाधीन रहेको रानी जमरा कुलारिया सिंचाइ योजनाबाट ४.७१ मेगावाट विद्युत समेत उत्पादन गरि राष्ट्रिय ग्रिड लाइनमा बेच्ने लक्ष्य रहेको छ । यस क्षेत्रमा अन्य कुनै पनि जलउर्जा उत्पादन योजना निर्माण भएको छैन । हाल लम्कीचुहा नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा राष्ट्रिय ग्रिड लाइनबाट ग्रामिण बिद्युत सहकारी संस्था मार्फत विद्युत लाइन वितरण भएको छ । दिगो विकास लक्ष्यको नविकरणीय उर्जा खपतको हिस्सा बढाउने तथा धात्र सकिने, दिगो उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य हासिल गर्नको लागि यस क्षेत्रमा राष्ट्रिय ग्रिड लाइनबाट भरपर्दो विद्युत सेवा पुराउनु पर्ने देखिन्छ ।

स्रोत संरक्षण तथा पर्यावरण संरक्षण:

यस नगरपालिकामा स्रोत संरक्षण तथा पर्यावरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धि ५० वटा विद्यमान योजनाहरू रहेका छन् तथापि ४४% योजनाहरू मात्र हाल राम्रो सञ्चालनमा रहेको देखिन्छ । यस क्षेत्रमा नदि कटान, बस्ती र खेति योग्य जमिन डुबान, भूमिगत जलसतह घट्दै जाने र पानीको गुणस्तर नराम्रो हुँदै जाने आदि मुख्यतया लम्कीचुहा नगरपालिका भित्र समस्या रहेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य ६.६: पर्वतीय क्षेत्र, वन, सिमसार, नदी, भूमिगत जलभण्डार र तालहरू लगायत पानीसँग सम्बन्धित पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण र पुनर्भरण गर्ने लक्ष्य हासिल गर्नको लागि यस नगरपालिकामा स्रोत संरक्षण तथा भूमिगत जलभण्डार पुनर्भरण, जलवायु अनुकूलन, जोखिम न्यूनीकरण क्रियाकलापहरू जस्तै ताल सिमसार क्षेत्र संरक्षण, भूमिगत जलभण्डार पुनर्भरण पोखरी निर्माण/माछा पोखरी निर्माण, नदी कटान नियन्त्रण/तटबन्ध निर्माण, डुबानको जोखिम न्यूनीकरण, उंचा धारा निर्माण, झरन निकास, नाली निर्माण, आदि योजनाहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

५.२. आवधिक योजनाको सारांश

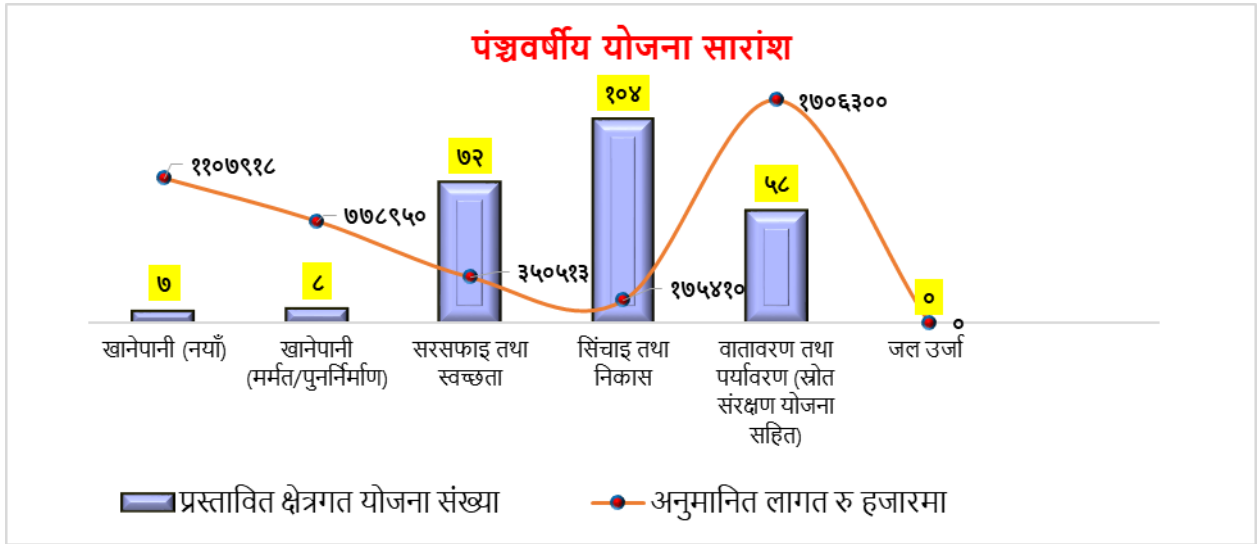
लम्कीचुहा नगरपालिकामा एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनको अवस्था र सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक तथा प्राविधिक पक्षहरूको अध्ययन, विश्लेषण र छलफल गरि तथ्याङ्कमा आधारित भई नेपाल सरकारको दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने दिसामा यस पंचवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनामा जलस्रोतको उपयोग तथा व्यवस्थापनसम्बन्धि योजनाहरू तर्जुमा गरिएको छ । यस आवधिक योजना अर्न्तगत नगरपालिकाका ९ वटै वडाहरूमा योजना तर्जुमा मार्फत सबै क्षेत्रका क्षेत्रगत योजनाहरू पहिचान गरी कार्यन्वयन गर्ने प्राथमिकता क्रम सहित गुरुयोजनामा संलग्न गरिएका छन्

पाँच वर्षको अवधिमा कार्यन्वयन गर्ने गरि तर्जुमा गरिएका जम्मा २४९ योजनाहरू मध्ये ७ वटा नयाँ खानेपानी योजनाहरू र ८ वटा मर्मत तथा विस्तार खानेपानी योजनाहरू रहेका छन्, ७२ वटा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि योजनाहरू रहेका छन्, १०४ वटा सिंचाइ योजनाहरू, र ५८ वटा वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा जोखिम न्यूनीकरण क्षेत्रका योजनाहरू रहेका छन् । पञ्चवर्षीय गुरुयोजनामा उक्त योजनाहरूको कार्यान्वयनका लागि कुल जम्मा रु ४ अरब ११ करोड ९० लाख ९१ हजार लागत प्रक्षेपण गरिएको छ ।

लम्कीचुहा नगरपालिकाको यस पञ्चवर्षीय गुरुयोजनाको अनुमानित लागत तथा प्रस्तावित योजना संख्याको विश्लेषण तलको तालिका ३७ र ग्राफ-१२ मा गरिएको छ भने थप क्षेत्रगत पञ्चवर्षीय योजनाहरूको योजनागत विस्तृत विवरण अनुसूची-७ देखि १२ सम्ममा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३७: लम्कीचुहा नगरपालिकाको पञ्चवर्षीय योजना सारांस विवरण

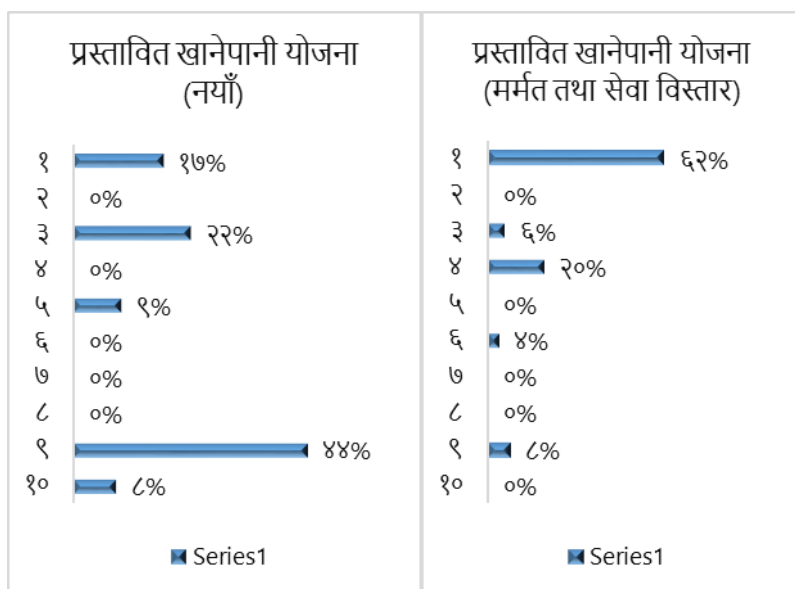
क्षेत्र	योजना संख्या	जम्मा अनुमानित लागत (रु'०००)
खानेपानी (नयाँ)	७	११०७९१८
खानेपानी (मर्मत/पुनर्निर्माण)	८	७७८९५०
सरसफाइ तथा स्वच्छता	७२	३५०५१३
सिंचाइ तथा निकास	१०४	१७५४१०
वातावरण तथा पर्यावरण (स्रोत संरक्षण योजना सहित)	५८	१७०६३००
जम्मा	२४९	४११९०९१

ग्राफ १२: नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनामा समेटिएका क्षेत्रगत योजनाहरू र अनुमानित लागत पञ्चवर्षीय योजनाहरूको अनुमानित लागत तयार गर्दा नगरपालिकाभित्र रहेका विद्यमान/निर्माणाधीन योजनाहरूको प्रति ईकाई लागत वा नगरपालिका / जिल्लाबाट निर्धारण गरिएको स्थानीय दररेटहरूको आधारमा लागत अनुमान गरिएको छ। तर्जुमा गरिएका योजनाहरूको लागत अनुमान हालको मुल्यमा गरिएको छ अर्थात् योजनाको अनुमानित लागतमा मूल्य वृद्धि प्रक्षेपण गरिएको छैन।

५.२.१. खानेपानी योजनाहरू

यस लम्कीचुहा नगरपालिकाका समुदाय स्तरमा भएका छलफल, अन्तरक्रिया, योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीहरू र विद्यमान खानेपानीको सुविधास्तर विश्लेषण गरी नगरपालिकामा जम्मा ७ वटा नयाँ र ८ वटा मर्मत तथा सेवा विस्तारका योजनाहरू तर्जुमा गरी पञ्चवर्षीय योजनामा समावेश गरिएका छन्। तर्जुमा गरिएका ७ वटा नयाँ पाइप लाइन खानेपानी योजनाले ४३९२ घरधुरिलाई उच्च स्तरको खानेपानी सेवा पुग्नेछ जसको लागि रु १ अरब १० करोड ७९ लाख १८ हजार लागत अनुमान गरिएको छ। साथै ८ वटा योजनाको मर्मत तथा सेवा विस्तार गरि ११५४० घरधुरिलाई मध्यम स्तरको खानेपानी सेवा पुग्नेछ जसको लागी रु ७७ करोड ८९ लाख ५० हजार लागत अनुमान गरिएको छ। तर्जुमा गरिएका योजनाहरूको वडागत विवरण तालिका-३८ र ग्राफ-१३ मा र कार्यान्वयनका लागि वडा/नगरपालिकामा सिफारिस गरिएका योजनाहरूको प्राथमिकता क्रम अनुसारको विवरण अनुसूची-७ मा उल्लेख गरिएको छ।

ग्राफ १३: तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरूको लागत अनुमान

तालिका ३८: प्रस्तावित खानेपानी योजनाहरूको विवरण

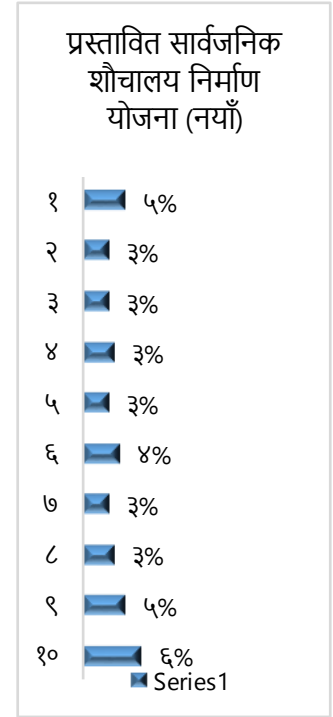
वडा नं.	प्रस्तावित खानेपानी योजना विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार/पुनरनिर्माण/सेवा बिस्तार		
	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००
१	२	१०००	१८९,०००	१	७११६	४८०,३३०
२	०	०	०	०	०	०
३	२	१२९६	२४४,९४४	२	७५०	५०,६२५
४	०	०	०	३	२२८४	१५४,१७०
५	१	५३०	१००,१७०	०	०	०
६	०	०	०	१	५१६	३४,८३०
७	०	०	०	०	०	०
८	०	०	०	०	०	०
९	१	११०२	४८६,०६६	१	८७४	५८,९९५
१०	१	४६४	८७७३८	०	०	०
जम्मा	७	४३९२	११०७९१८	८	११५४०	७७८९५०

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, वडा तथा नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी, २०८०

५.२.२. सरसफाइ योजनाहरू

यस नगरपालिकाका ५९% घरधुरिहरूमा मात्र घरायसी स्तरमा सुरक्षित शौचालय निर्माण भई प्रयोगमा रहेका छन्, ३४% घरधुरिमा असुरक्षित खाल्टे चर्पी छन् भने ७% घरधुरिहरूको घरमा कुनै पनि शौचालय नभएको देखिन्छ (राष्ट्रिय जनगणना २०७८) । लम्कीचुहा नगरपालिकाले घरायसी पूर्ण सरसफाइ कार्यक्रम अन्तर्गत सबै घरमा सुरक्षित घरायसी शौचालय अर्थात् एक घर एक सुरक्षित शौचालय सिनिस्चित गर्नको लागि सचेतना कार्यक्रम तथा अति गरिब घरधुरि (अन्दाजी १०% घरधुरि) को लागि सहयोग गर्ने नीति अनुसार कार्यक्रम तर्जुमा गरेको छ । त्यसरी नै विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ (वास) तिन तारा स्तर घोषणा योजना अन्तर्गत सबै ४६ वटा सामुदायीक विद्यालयहरूको खानेपानी तथा सरसफाइको स्तर उन्नति कार्यक्रम तर्जुमा गरेको छ । त्यसैगरी ठोस फोहोर र दिसाजन्य लेदो फोहोर व्यवस्थापन योजना अन्तर्गत विशेष गरि घरधुरिबाट वर्गीकृत फोहोर सङ्कलन कार्यक्रम, प्लास्टिक फोहोरको पुनर्प्रयोग, तथा सुरक्षित व्यवस्थापन, र

दिसाजन्य लेदो फोहोर ढुवानी र प्रशोधन गरि प्रकृतिमा विसर्जन गर्नको लागि प्रशोधन केन्द्र निर्माण योजना तर्जुमा गरेको छ । साथै नगरपालिकाले बजार क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरेको छ जस अन्तर्गत ६६ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने योजना तर्जुमा गरेको छ । तर्जुमा गरिएका सरसफाइ योजनाहरूबाट नगरपालिकाका सबै घरधुरिहरू र सबै सामुदायीक विद्यालयहरू लाभान्वित हुनेछन र त्यसको लागि अनुमानित लागत रु ३५ करोड ५ लाख १३ हजार लागत अनुमान गरिएको छ । सरसफाइका प्रस्तावित योजनाहरूको सारांश विवरण तालिका-३९ र ग्राफ-१४ र विस्तृत विवरण अनुसूची-७ (TA-१०) मा उल्लेख गरिएको छ ।

ग्राफ १४: तर्जुमा गरिएका सार्वजनिक शौचालयका वडागत लागत अनुमान

तालिका ३९: प्रस्तावित सरसफाइका योजनाहरूको विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित सरसफाइ सम्बन्धित योजना विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार/पुनरनिर्माण/सेवा बिस्तार		
	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००
१ देखि १० सम्म	६	२३६६५	२१८,५१३			
१	८		१६,०००			
२	५		१०,०००			
३	५		१०,०००			
४	६		१२,०००			
५	५		१०,०००			
६	७		१४,०००			
७	५		१०,०००			

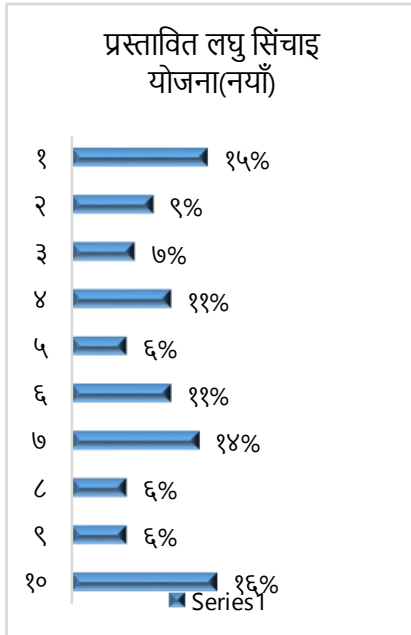
८	६		१२,०००			
९	८		१६,०००			
१०	११		२२,०००			
जम्मा	७२	२३६६५	३५०५१३	०	०	०

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, वडा तथा नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी, २०८०

५.२.३. बहुउपयोगी योजनाहरू

लम्कीचुहा नगरपालिकामा तर्जुमा भएका योजनाहरूलाई बहु-उपयोगी योजनाको वर्गिकरणमा राखिएको छैन तथापी वातावरण तथा पर्यावरण तर्फ तर्जुमा भएका योजनाहरू बहु-उपयोगी प्रकारका रहेका छन् । यस्ता योजनाहरूमा ताल तथा सिमसार संरक्षण तथा पुनर्भरण योजनाहरू जसबाट भूमिगत जलभण्डार पुनर्भरणका अतिरिक्त पशुपंक्षीहरूको लागि खानेपानी, पशु तथा मानवको लागि जलबिहार सेवाहरूका साथै प्राकृतिक तथा संस्कृतिक महत्वका क्षेत्रको संरक्षण हुनेछ ।

५.२.४. सिंचाइ योजनाहरू

ग्राफ १५: तर्जुमा गरिएका सिंचाइ योजनाहरूको लागत अनुमान

वडा स्तर र नगरपालिका स्तरमा आयोजना गरिएको योजना तर्जुमा गोष्ठीहरूबाट लम्कीचुहा नगरपालिकामा जम्मा २ वटा कुलो सिंचाइ योजना र १०२ वटा बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरू तर्जुमा भएको छ । लम्कीचुहा नगरपालिकाका सबै खेतियोग्य जमिनहरूमा रानी जमरा सिंचाइ आयोजनाबाट नहर/कुलो सिंचाइ सेवा पुऱ्याउने लक्ष्य अनुसार हाल निर्माण कार्य भैरहेकोले यस गुरुयोजना अन्तर्गत रानी कुलोको उचाईले सिंचाइ गर्न नसक्ने क्षेत्रमा मात्र कुलो सिंचाइ योजना तर्जुमा गरिएको छ । नगरपालिका क्षेत्र भित्र कुलो सिंचाइ विशेष कठिन रहेका क्षेत्रहरूका लागि वैकल्पिक तथा परिपुरक सिंचाइ सेवाको रूपमा तर्जुमा गरिएका २ वटा कुलो सिंचाइ योजनाका लागि रु ११ करोड १३ लाख ६० हजार लागत अनुमान गरिएको छ भने १०२ वटा बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरूको लागि रु ६ करोड ४० लाख ५० हजार लागत अनुमान गरिएको छ । तर्जुमा भएका सिंचाइ योजनाहरूको वडागत विवरण तालिका-४० र ग्राफ-१५ र प्राथमिकताक्रम अनुसारको सूची अनुसूची-८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

छ।

तालिका ४०: तर्जुमा भएका वडागत रूपमा सिंचाइ योजनाहरूको (परम्परागत र लघु) विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित सिंचाइ योजना विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार/पुनरनिर्माण/सेवा बिस्तार		
	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००
प्रस्तावित कुलो सिंचाइ योजनाहरू						
१	०	०	०	०	०	०
२	०	०	०	०	०	०
३	०	०	०	०	०	०

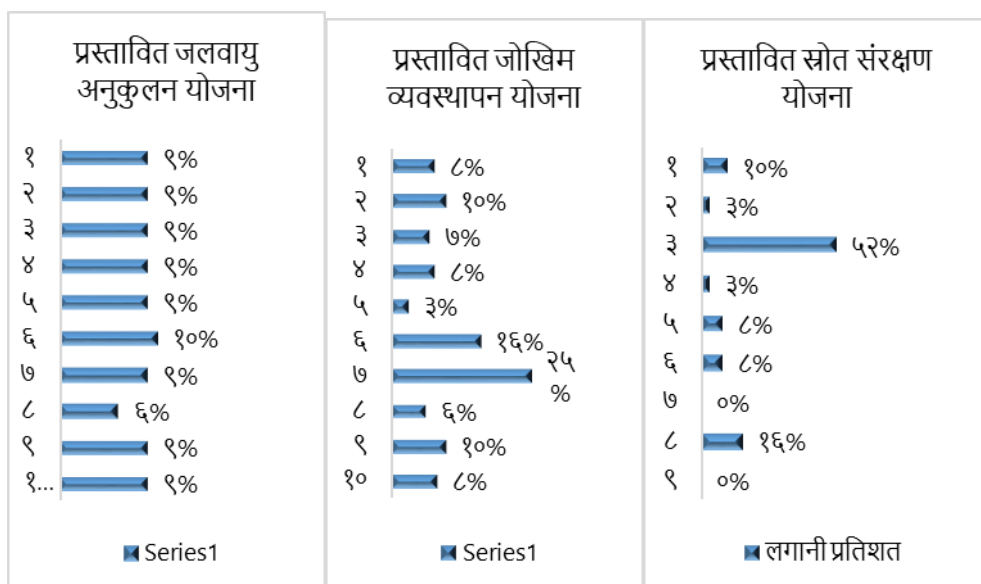
४	०	०	०	०	०	०
५	०	०	०	०	०	०
६	०	०	०	०	०	०
७	०	०	०	०	०	०
८	१	६८०	७३,४४०	०	०	०
९	१	३५२	३७,९२०	०	०	०
१०	०	०	०	०	०	०
जम्मा	२	१०३२	१११३६०	०	०	०
प्रस्तावित लघु सिंचाइ योजनाहरू						
१	२१	६०११	९,३००	०	०	०
२	१३	१८१०	५,७००	०	०	०
३	४	१२९६	४,८००	०	०	०
४	१८	२५७९	६,७५०	०	०	०
५	५	१४०५	३,७५०	०	०	०
६	१४	२६९०	७२००	०	०	०
७	७	१७१२	८,८५०	०	०	०
८	४	१५५९	४,०५०	०	०	०
९	१०	१९७६	३,६००	०	०	०
१०	६	१३५७	१०,०५०	०	०	०
जम्मा	१०२	२२,३९५	६४,०५०	०	०	०

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, वडा तथा नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी, २०८०

५.२.५. स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण योजनाहरू

यस नगरपालिकामा पथरिया, रोरा, चरैला आदि नदि र अन्य खोलाहरूको कटान, र डुबानबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्नु पर्ने भएकोले तटबन्ध तथा नदि नियन्त्र योजनाहरू तर्जुमा गरिएको छ । त्यसैगरी भूमिगत जल सतह घट्दै गएको र पानीको गुणस्तर नराम्रो हुँदै गएकोले ताल तलैया सिमसार संरक्षण तथा रिचार्ज पोखरी संरक्षण, वृक्षारोपण योजनाहरू, र स्रोत संरक्षण सम्बन्धि योजनाहरू तर्जुमा गरिएको छ । त्यसैगरी यस नगरपालिका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनका कारण तिब्र वर्ष हुने र खेत तथा बस्तीहरू डुबान हुने गरेकोले झरन निकास, ढल निकास, र उच्चा धारा निर्माण योजना जस्ता जोखिम न्यूनीकरण योजनाहरू समेत तर्जुमा गरिएको छ ।

यस नगरपालिकामा जम्मा ५८ वटा जलस्रोत तथा पर्यावरण संरक्षण योजनाहरू तर्जुमा गरिएको छ जस मध्ये १० वटा जलवायु अनुकूलन योजना, ४० वटा जोखिम व्यवस्थापन योजना, र ८ वटा स्रोत संरक्षण योजनाहरू रहेका छन् जसबाट नगरपालिकाका सबै घरधुरिहरू लाभान्वित हुनेछन् । उक्त तर्जुमा भएका योजनाहरूको लागि रु १ अरब ७० करोड ६३ लाख लागत अनुमान गरिएको छ। उक्त वातावरण तथा पर्यावरण क्षेत्रका तर्जुमा गरिएका योजनाहरूको वडागत विवरण तलको तालिका-४१ र ग्राफ-१६ मा र थप प्राथमिकता क्रम अनुसारको सुची अनुसूची-१० मा उल्लेख गरिएको छ ।

ग्राफ १६: तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा पर्यावरण योजनाहरूको लागत अनुमान
तालिका ४९: वातावरण तथा पर्यावरण सम्बन्धि तर्जुमा गरिएका योजनाहरू

वडा नं.	प्रस्तावित वातावरण तथा पर्यावरण क्षेत्र योजना विवरण								
	जलवायु अनुकूलन			जोखिम व्यवस्थापन			स्रोत संरक्षण		
	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.)'०००
१	१	६०११	१,०००	३	२७४३	१३२,०००	१	६०११	२,०००
२	१	१८१०	१,०००	२	३६२०	१६८,०००	१	१८१०	६००
३	१	९९५	१,०००	८	४०५५	११७,६००	१	९९५	१०,०००
४	१	२५७९	१,०००	३	३६७१	१३२,०००	१	२५७९	५००
५	१	१४०५	१,०००	३	२१२५	४२,०००	२	१८१०	१५००
६	१	२६९०	२,१००	३	३५०८	२६४,०००	१	२६९०	१,५००
७	१	७०१	१,०००	५	२८१५	४२०,०००			
८	१	१५५९	७००	७	४११८	९४४,०००	१	१५५९	३,०००
९	१	३९८७	१,०००	३	१४६७	१६८,०००			
१०	१	१३५७	१,०००	३	१७८३	१३८,४००			
जम्मा	१०	२३०९४	१०८००	४०	२९९०५	१६७६४००	८	१७४५४	१९१००

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, वडा तथा नगरपालिका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी, २०८०

५.२.६. जलउर्जा सम्बन्धि योजनाहरू

लम्कीचुहा नगरपालिकामा स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्न सकिने वा उपयोग गर्न सकिने जलउर्जा योजनाहरू उपयुक्त नदेखिएकोले यस्ता योजनाहरू तर्जुमा गरिएको छैन । नगरपालिकाका सबै बस्तीहरूमा नवीकरणीय विद्युत उर्जाको पहुँच पुऱ्याउने लागि यस नगरपालिकाले राष्ट्रिय विद्युत ग्रिडबाट ग्रामिण विद्युत सहकारी संस्था मार्फत वितरण सेवा सञ्चालन गरेको छ ।

अध्याय-६: गुरुयोजना कार्यान्वयन, बजारीकरण र अद्यावधिक

६.१. गुरुयोजनामा लगानीका लागि अल्प/मध्यम/दीर्घकालिन योजना

जल उपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा बस्ती तथा समुदाय स्तरबाट सहभागितात्मक ढंगबाट सङ्कलन गरिएका सूचनाहरूको वडास्तरमा प्रमाणीकरण गरी सबै क्षेत्रगत योजनाहरूको प्राथमिकीकरण गरिएको र नगरपालिका स्तरमा गरिएको तथ्याङ्क प्रमाणीकरण र योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट योजनाहरूको अझ प्राथमिकीकरण परिष्कृत भएको छ । नगरपालिका भित्रका शाखा/उप-शाखाका प्रतिनिधिहरू, सबै वडाका वडा जनप्रतिनिधिहरू, स्थानीय समाजसेवी, बडघरहरू, बुद्धिजीविहरू र नगरकार्यपालिकाका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरूको सहभागिताले जलउपयोग गुरुयोजनाको योजना तर्जुमा कार्यलाई विस्तृत सहभागितात्मक र उच्च प्रभावकारी बनाउन सहयोग पुगेको थियो ।

जलउपयोग गुरुयोजनाको प्रभावकारी रूपमा समुदायको अपेक्षा अनुसार कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकाले हालको जल स्रोतको उपयोग तथा व्यवस्थापनको स्थिति विश्लेषण गर्नुका साथै दिगो विकासको बाटोमा आफ्नो लक्ष्य यकिन गरि समुदायको आवश्यकताका आधारमा समावेशी प्राथमिकता निर्धारण गरि तर्जुमा लक्ष्य हासिल गर्नका लागि तर्जुमा गरिएका योजनाहरूलाई अल्पकालिन, मध्यम कालिन र दीर्घकालिन रूपमा विभाजन गरिएकोछ । साथै नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयनका लागि आफ्नो आन्तरिक तथा बाह्य लगानीका स्रोतहरू जुटाउनका लागि प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार, र विकास साझेदार दातृनिकायहरूसंग प्रभावकारी समन्वय गर्ने नीति लिनेछ । लम्कीचुहा नगरपालिकाले प्रक्षेपण गरेका अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीनलक्ष्यहरूलाई तल चर्चा गरिएको छ ।

खानेपानी क्षेत्रको लक्ष्य:

खानेपानी सेवा स्तर	लक्ष्य: % जनसंख्यालाई सेवा पुऱ्याउने		
	अल्पकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२५ सम्म)	मध्यकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२७ सम्म)	दीर्घकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०३० सम्म)
न्यून			
आधारभूत	२५%	२५%	
मध्यम	३०%	५०%	५०%
उच्च	५%	२५%	५०%

सरसफाइ क्षेत्रको लक्ष्य:

सरसफाइ सेवा स्तर	लक्ष्य: % जनसंख्यालाई सेवा पुऱ्याउने			
	अल्पकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२५ सम्म)	मध्यकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२७ सम्म)	दिर्घकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०३० सम्म)	कैफियत
सबै घरमा शौचालयको सुनिश्चितता	९०%	१००%	१००%	
सबै संघ संस्था तथा प्रमुख सार्वजनिक स्थलमा शौचालय निर्माण	५०%	८०%	९५%	
पूर्ण सरसफाइ उन्मुख घर	३०%	१००%	१००%	
सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवहार अनुगमन	३०%	१००%	१००%	
दिशा जन्य लेदो व्यवस्थापन	नीति निर्माण	संङ्कलन, सुरक्षित ओसार पसार तथा सुरक्षित व्यवस्थापन	संङ्कलन, सुरक्षित ओसार पसार तथा सुरक्षित व्यवस्थापन	
पालिका स्तरमा उत्सर्जन हुने ठोस फोहोर व्यवस्थापन	नीति निर्माण, संङ्कलन, सुरक्षित ओसार पसार तथा व्यवस्थापन	संङ्कलन, सुरक्षित ओसार पसार तथा सुरक्षित व्यवस्थापन	संङ्कलन, सुरक्षित ओसार पसार तथा सुरक्षित व्यवस्थापन	

सिंचाइ क्षेत्रको लक्ष्य:

सिंचाइ सेवा स्तर	लक्ष्य: % जनसंख्यालाई सेवा पुऱ्याउने			
	अल्पकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२५ सम्म)	मध्यकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२७ सम्म)	दिर्घकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०३० सम्म)	कैफियत
कुलो सिंचाइ सुबिधा	३०%	७५%	९०%	
लघु सिंचाइ (डिप बोरिंग)	२५%	५०%	६०%	

वातावरण तथा पर्यावरण क्षेत्रको लक्ष्य:

वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण सेवा स्तर	लक्ष्य: % जनसंख्यालाई सेवा पुऱ्याउने			
	अल्पकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२५ सम्म)	मध्यकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०२७ सम्म)	दीर्घकालीन लक्ष्य (सन् २०२३-२०३० सम्म)	कैफियत
स्रोत संरक्षण तथा पुनर्भरण	२५%	७५%	९०%	
नदि नियन्त्रण तटबन्ध	२५%	५०%	७५%	
जोखिम न्यूनीकरण तथा निकास	२५%	५०%	७५%	

माथि उल्लेख गरिए अनुसारका अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीनयोजनाहरूको कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकाले थप छलफल र निर्णय अनुसार हरेक वर्ष जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयनका लागि वडा तथा नगरपालिकाबाट हुने लगानी र अन्य कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने निकायहरूबाट हुने लगानीको प्रक्षेपण गर्नुका साथै स्थानीय तहको वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा योजना तथा कार्यक्रमहरू समावेश गरी कार्यान्वयन गर्नेछ। साथै जलउपयोग गुरुयोजनाका क्षेत्रगत योजनाहरू कति कार्यान्वयन भए र सेवास्तर कुन अवस्थामा पुगेको छ भन्ने मापन गर्नको लागि तथ्याङ्क अद्यावधिक गरि विश्लेषण गर्ने संयन्त्रको विकास गर्नेछ ।

यसका अतिरिक्त जलउपयोग गुरुयोजनाको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक लगानी नीति तथा कार्यविधि/निर्देशिका नगरपालिकाले निर्माण गर्नेछ र त्यसको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मानव संसाधन सहितको संयन्त्रको विकास गर्नेछ । त्यो संयन्त्रले अन्य क्षेत्रगत संयन्त्रहरूसँग समन्वय, सहकार्य र जलउपयोग गुरुयोजनाको प्राथमिकता क्रममा रहेका योजना तथा क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन र व्यवस्थापनका लागि एकीकृत रूपमा वार्षिक योजना तर्जुमा, लगानीका लागि समन्वय, अनुगमन, समीक्षा, र प्रकाशन गर्नेछ ।

६.२. पहिलो आ.व. मा कार्यान्वयन हुने योजनाहरू

लम्कीचुहा नगरपालिकाले जल उपयोग गुरुयोजनाको पहिलो वर्षका लागि १ वटा खानेपानी योजना, ४ वटा सरसफाइ योजना, ३० वटा बोरिङ्ग लघुसिंचाइ योजनाहरू, २५ वटा वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण योजनाहरू कार्यान्वयन गर्नको लागि छनौट गरेको छ । पहिलो आ.व. २०८०/८१ मा कार्यान्वयन शुरु गर्ने गरि तर्जुमा गरिएका योजनाहरूको विवरण तलको तालिका-४२ देखि ४५ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ४२: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन शुरु गर्ने गरी तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरू

प्राथमिकता नं.	योजनाको नाम	वडा नं.	प्रस्तावित टोलहरू	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.'०००)	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	दुर्गौली खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	९	दुर्गौली, मनवाडाडा, खमरिया, एकलघरुवा र बंगालिपुर टोल	११०२	४८६०६६	नगरपालिका	
जम्मा				११०२	४८६०६६		

तालिका ४३: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन शुरु गर्ने गरी तर्जुमा गरिएका सरसफाइ योजनाहरू

प्राथमिकता नं.	योजनाको नाम	वडा नं.	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.'०००)	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	दिसा जन्य लेदो फोहोर प्रशोधन केन्द्र निर्माण तथा व्यवस्थापन योजना (लम्कीचुहा सिटी स्यानिटेसन प्लान निर्माण, दिसाजन्य लेदो प्रशोधन केन्द्र निर्माण, दिसाजन्य लेदोको सुरक्षित ढुवानी तथा सुरक्षित व्यवस्थापन)	१ देखि १०	२३६६५	५५०००	नगरपालिका	
२	पूर्ण सरसफाइ उन्मुख क्षेत्र घोषणा योजना		२३६६५			

२.१	घरधुरि स्तरीय पूर्ण सरसफाइ व्यवहार अनुगमन, अभिलेखीकरण तथा सबै घरधुरिमा सुरक्षित शौचालय निर्माण सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम	१ देखि १०		८२८३	नगरपालिका	
२.२	घरधुरि स्तरीय पूर्ण सरसफाइ सचेतना गतिविधि (भाँडा सुकाउने चांग नभएका ग्रामिण क्षेत्रका घरधुरिमा चांग निर्माण सुनिश्चित गर्ने तथा घरधुरि स्तरीय पूर्ण सरसफाइ व्यवहार सचेतना वृद्धि गर्ने)	१ देखि १०		४७३३	नगरपालिका	
२.३	सुरक्षित शौचालय नभएका अति गरिब घरधुरिका लागि शौचालय निर्माण सहयोग कार्यक्रम	१ देखि १०		११८३३	नगरपालिका	
जम्मा			२३६६५	७९८४९		

तालिका ४४: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन शुरू गर्ने गरी तर्जुमा गरिएका सिंचाइ योजनाहरू

प्राथमिकता नं.	योजनाको नाम	वडा नं.	टोलको नाम	लाभान्वित घरधुरि संख्या	क्षेत्रफल (रोपनी)	अनुमानित लागत रु '०००	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	बंगालीपुर लघु सिंचाइ योजना	९	बंगालीपुर टोल	२६०	१५	४५०	नगरपालिका	
२	खरौला लघु सिंचाइ योजना	७	खरौला टोल	८८८	७५	२२५०	नगरपालिका	
३	ब्यबस्थित नगर लघु सिंचाइ योजना	३	ब्यबस्थित नगर टोल	६८०	८५	१५००	नगरपालिका	
४	तल्लो बघनिया बोरिङ योजना	२	तल्लो बघनिया टोल	१५०	१५	४५०	नगरपालिका	
५	बावनपुर लघु सिंचाइ योजना	६	बावनपुर टोल	३००	२२	६००	नगरपालिका	
६	तिलकपुर लघु सिंचाइ योजना	५	तिलकपुर टोल	२५०	२५	७५०	नगरपालिका	
७	सुतैया लघु सिंचाइ योजना	१०	सुतैया टोल	३००	३४	२१००	नगरपालिका	
८	डम्मरिया लघु सिंचाइ योजना	८	डम्मरिया टोल	२५०	४०	१२००	नगरपालिका	
९	थपालिपुर ए लघु सिंचाइ योजना	१	थपालिपुर टोल ए	६०२	१४	६००	नगरपालिका	

१०	अम्मरपुर लघु सिचाइ योजना	४	कौवापुर खानेपानी टोल	३११	१४	४५०	नगरपालिका
११	चैनपुर लघु सिचाइ योजना	६	चैनपुर टोल	२५०	२६	७५०	नगरपालिका
१२	बामनपुर लघु सिचाइ योजना	७	बामनपुर टोल	९०	३०	९००	नगरपालिका
१३	उत्तर मोतिपुर बोरिङ योजना	२	उत्तर मोतिपुर	२००	३०	९००	नगरपालिका
१४	चाहानानगर लघु सिचाइ योजना	१०	चाहानानगर टोल	१२६	७०	९००	नगरपालिका
१५	चौरी लघु सिचाइ योजना	५	चौरी टोल	४०५	२५	७५०	नगरपालिका
१६	मैनवाडाँडा लघु सिचाइ योजना	९	मैनवाडाँडा टोल	९०	१०	३००	नगरपालिका
१७	शान्ति लघु सिचाइ योजना	३	शान्ति टोल	७०	१५	१५००	नगरपालिका
१८	बचैला लघु सिचाइ योजना	८	बचैला टोल	४३०	४५	१३५०	नगरपालिका
१९	इट्टाभट्टा लघु सिचाइ योजना	४	बगाले टोल	५९	९	३००	नगरपालिका
२०	थपालिपुर वि लघु सिचाइ योजना	१	थपालिपुर टोल वि	५२०	१४	४५०	नगरपालिका
२१	भल्का दक्षिण बोरिङ योजना	२	भल्का दक्षिण टोल	१५०	१५	४५०	नगरपालिका
२२	चाकाबाँडी लघु सिचाइ योजना	७	चाकाबाँडी टोल	१६२	५०	१५००	नगरपालिका
२३	बाघमारा लघु सिचाइ योजना	६	बाघमारा टोल	६२७	६३	७५०	नगरपालिका
२४	दुर्गौली लघु सिचाइ योजना	९	दुर्गौली टोल	१८२	१०	३००	नगरपालिका
२५	पिपरुवा लघु सिचाइ योजना	१०	पिपरुवा टोल	२१७	३०	९००	नगरपालिका
२६	राजिपुर लघु सिचाइ योजना	५	राजिपुर टोल	२५०	३५	१०५०	नगरपालिका
२७	समुनिया लघु सिचाइ योजना	४	चोरीपुर टोल	२१०	१८	६००	नगरपालिका
२८	थपालिपुर सि लघु सिचाइ योजना	१	थपालिपुर टोल सि	२०५	१४	४५०	नगरपालिका
२९	मुक्तकमैया लघु सिचाइ योजना	३	मुक्तकमैया टोल	३६५	५०	१५००	नगरपालिका
३०	मलभंगा लघु सिचाइ योजना	८	मलभंगा टोल	४६९	२५	७५०	नगरपालिका
जम्मा				९०६८	९२३	२६७००	

तालिका ४५: पहिलो वर्षमा कार्यान्वयन गर्ने शुरु गरी तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा स्रोत संरक्षण योजनाहरू

प्राथमिकता नं.	योजनाको नाम	वडा नं.	प्रस्तावित सेवा क्षेत्र	लाभान्वित घरधुरि संख्या	अनुमानित लागत रु '०००	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	चरैला नदि तटबन्धन योजना	९	सोनपुर, धनचैया, भुराघाट र बंगालिपुर टोल	५११	७२०००	नगरपालिका	
२	चोरी नदि तटबन्धन योजना	७	चम्कलपुर, बामनपुर र खरौला टोल	११३०	१२००००	नगरपालिका	
३	चिसापानी तटबन्धन योजना	३	चिसापानी टोल	५८०	२४०००	नगरपालिका	
४	पथरैया नदि तटबन्धन योजना	८	डमरीया र मलभंगा टोल	७१९	४८०००	नगरपालिका	
५	रोरा नदि तटबन्धन योजना	५	तल्लो, चौरी थापापुर, चौरी, राजिपुर र तिलकपुर टोल	१४०५	२८८००	नगरपालिका	
जम्मा				४३४५	२९२८००		

६.३. बजारीकरण रणनीति तथा सरोकारवालाहरूको पहिचान

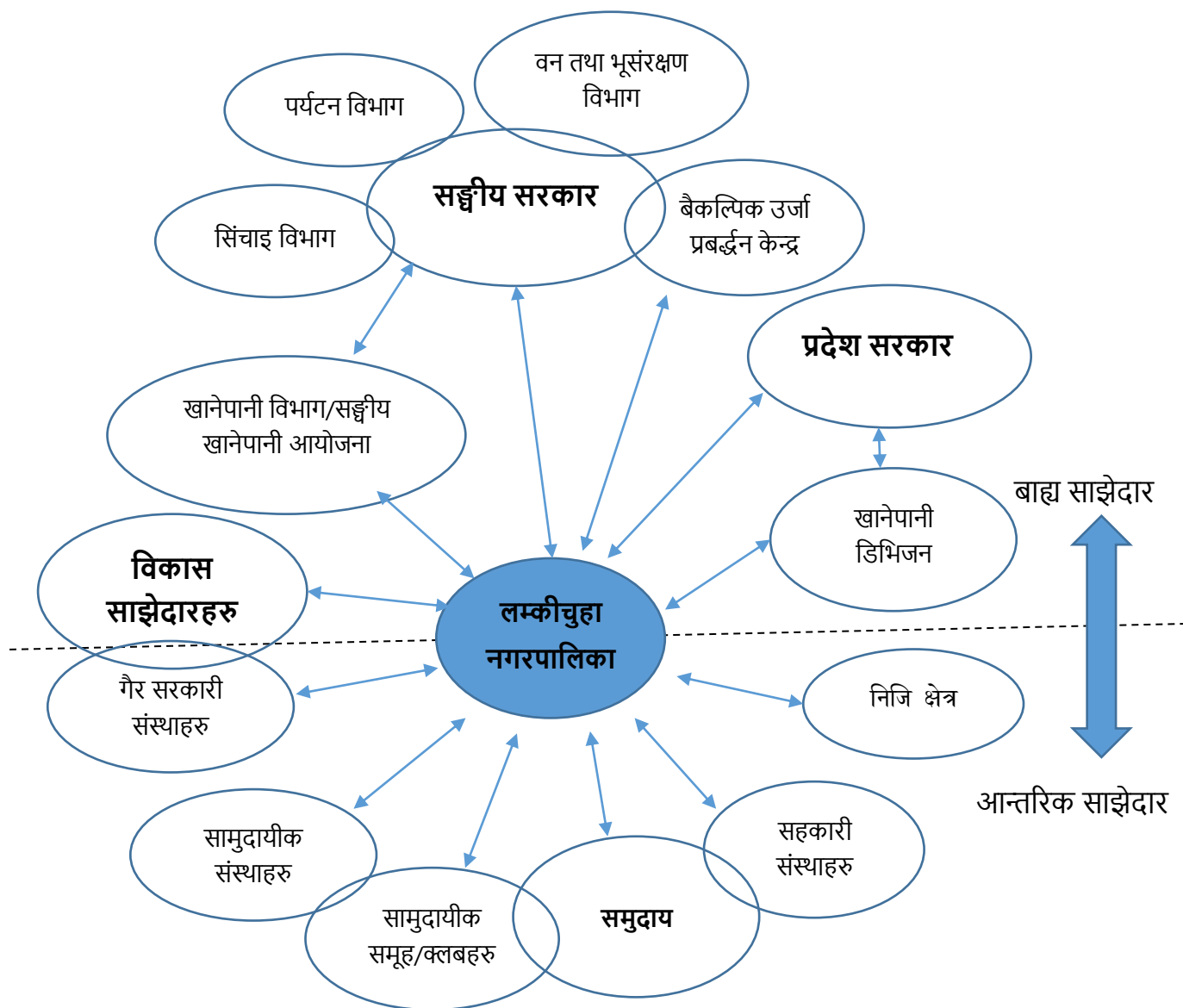
लम्कीचुहा नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना तयार भए पश्चात उच्च प्राथमिकतामा परेका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि लगानीको खोजी तथा कार्यरत विकास साझेदारहरूसँग योजना बाँडफाँट गरी योजना कार्यान्वयनको लागि सुनिश्चित गर्नेछ । नगरपालिकाले गुरुयोजनाको प्रचारप्रसार गरी कार्यान्वयन गर्न लगानी जुटाउनका लागि नगरपालिकामा जलस्रोत विकासको क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी, गैरसरकारी तथा विकास साझेदार संघसंस्थाहरूसँग छलफल गरी सबैले जलउपयोग गुरुयोजनाको अवधारणा र प्राथमिकतालाई अवलम्बन गर्ने निर्णय गर्नेछन् । गुरुयोजना कार्यान्वयनका लागि तपसिलका रणनीति अपनाईने छन र यसका लागि सम्बन्धित समितिहरूलाई अझ सशक्त बनाइने छ ।

- लम्कीचुहा नगरपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाको सूचना प्रवाहको लागि यस नगरपालिकाको वेबसाइटमा जलउपयोग गुरुयोजनाको अवधारणा, लक्ष्य, रणनीति र प्राथमिकतामा परेका योजनाहरूको विवरण आकर्षक रूपमा राखी उक्त योजनाहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको मासिक रूपमा अद्यावधिक गर्ने नीति लिइनेछ ।
- नगरपालिकाले तयार गरेको गुरुयोजनाको प्रचारप्रसार गरी सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारका जलस्रोत विकास सम्बद्ध मन्त्रालयहरू, विभागहरू, डिभिजन कार्यालयहरू, क्षेत्रिय आयोजनाहरूसँग लगानी सहकार्यका लागि समन्वय गर्ने नीति लिइनेछ ।
- नगरपालिकास्तरका सरोकारवाला साझेदारहरूको आवश्यकता अनुसार समन्वय बैठक र अन्तक्रियाहरू आयोजना गरी नगरपालिकाको गुरुयोजनाको प्राथमिकता अनुसारका योजना, यसका अवधारणा तथा रणनीति बमोजिम नयाँ योजनाहरू छनौट गर्ने तथा लगानी गर्ने प्रतिबद्धता सहितका कार्यक्रमहरू गर्ने नीति लिइनेछ ।
- नगरपालिकास्तरमा जलउपयोग गुरुयोजनाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, रणनीति, तथा योजनाहरूको प्रचार प्रसार तथा समीक्षा गर्ने तथा जलस्रोत क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरूलाई गुरुयोजनाले तर्जुमा गरेका योजनामा लगानी गर्न प्रेरित गराउने जस्ता क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्याङ्क अनुसारका जलस्रोतहरूको लगत, मूल-मुहान स्रोतको संरक्षण, सम्भाव्य उपयोग र लगानी सम्भावना सहितको अन्तरक्रिया कार्यक्रमहरू समय-समयमा सरोकारवालाहरू माझ सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- क्षेत्रगत योजनाहरूमा लगानी सम्बन्धी दोहोरोपना हटाउन र नगरपालिकाले प्राथमिकतामा राखेका जलस्रोत योजनाहरूमा लगानी केन्द्रित गर्न नगरपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमा पूर्व विषयगत समितिका बैठकहरू मार्फत आगामी वर्षका योजना तथा कार्यक्रमहरू सरोकारवालाहरूसँगको उपलब्ध बजेट तथा सहकार्यका क्षेत्र अनुसार जलउपयोग गुरुयोजनामा प्राथमिकतामा रहेका योजनाहरू मध्येबाट बाँडफाँट गरी वार्षिक बजेट तथा कार्ययोजना बनाउने नीति लिइनेछ ।

लम्कीचुहा नगरपालिकामा गुरुयोजना कार्यान्वयनको पहिलो वर्षमा जलस्रोत विकास क्षेत्रमा लगानी सहयोग गर्न सम्भाव्यता भएका मुख्यतया देहायका निकायहरू रहेका छन् ।

१. प्रदेश सरकार
२. सङ्घीय सरकार
३. विकास साझेदार दातृनिकायहरू

नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनामा तर्जुमा भएका योजनाहरूमा सहकार्य गर्ने वा लगानी गर्ने सरोकारवालाहरूको पहिचान गर्नको लागि देहायको चित्रलाई ध्यानमा राखी नगरपालिकाले लगानी गर्ने सरोकारवालाहरूको खोजि गर्नेछ ।

चित्र -७: जलस्रोत संरक्षण तथा जलउपयोग क्षेत्रका सरोकारवाला पहिचान चित्र

साथै पहिलो वर्षमा कार्यान्वयनका लागि तर्जुमा भएका जलस्रोत योजनाहरू हाल पहिचान भएका निकायहरूबाट मात्र लगानी सम्भव हुने नदेखिएकोले सरकारी निकाय, विकास साझेदार, गैरसरकारी संस्थाहरू र निजि क्षेत्रहरूलाई जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनमा लगानी सहकार्य गर्नको लागि लम्कीचुहा नगरपालिकाको अनुरोध छ ।

तालिका ४६: जल उपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न लगानी सहकार्य गर्ने सम्भावित सरोकारवालाहरू

सरोकारवाला संस्थाको नाम	क्रियाकलापको प्रकार	सम्भावित कार्य क्षेत्र (वडा/भुगोल)	निकाय /संस्थाको आर्थिक स्रोत (दातृ संस्था)	भविष्यमा सहकार्य हुन सक्ने क्षेत्र
युएसएआइडी, कर्णाली जल परियोजना	जलस्रोत व्यवस्थापन	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	युएसएआइडी	खानेपानी, बहुउपयोगी योजना, स्रोत संरक्षण, नीति निर्माण सहयोग, क्षमता विकास क्रियाकलाप, सरसफाइ/स्वच्छता, दिसाजन्य लेदो प्रशोधन तथा व्यवस्थापन, सुशासन
प्रदेश सरकार, खानेपानी डिभिजन कार्यालय	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	प्रदेश सरकार	खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, खानेपानी प्रशोधन प्रणाली निर्माण
खानेपानी विभाग, सङ्घीय खानेपानी आयोजना कार्यालय	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	सङ्घीय सरकार, खानेपानी विभाग	खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, खानेपानी प्रशोधन प्रणाली निर्माण
वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	जल उर्जा	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	नेपाल सरकार, बहु राष्ट्रिय सहयोग	लघु/साना जलविद्युत, सुधारिएको घट्ट, परम्परागत घट्ट, नयाँ, मर्मत विस्तार, क्षमता अभिवृद्धि, मर्मत सेवा केन्द्र स्थापना, अनुसन्धान, अध्ययन
वन तथा भूसंरक्षण विभाग	वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	सङ्घीय सरकार, वन तथा भूसंरक्षण विभाग	वन संरक्षण, पहिरो नियन्त्रण, नदि नियन्त्रण, नर्सरी
सिंचाइ विभाग	सिंचाइ	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	सङ्घीय सरकार, सिंचाइ विभाग	परम्परागत सिंचाइ, लघु सिंचाइ
विकास साझेदारहरू र गैर सरकारी संस्थाहरू	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विद्यालय वास, स्वास्थ्य, लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	विकास साझेदारहरू	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विद्यालय वास, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि कार्यक्रम, समावेशी कार्यक्रम, जनचेतना, स्वास्थ्य

६.४. जलाधार/उप-जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन रणनीति

लम्कीचुहा नगरपालिकाले जलाधार तथा उप-जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि तपसील अनुसारका रणनीतिहरू अपनाउने छ ।

- सबै स्थानीय सरोकारवाला निकायहरूको जलाधार संरक्षण सम्बन्धि साझा बुझाई निर्माण गर्न ज्ञान, सीप तथा सिकाईहरू आदानप्रदान गर्ने तथा स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ ।
- कुनै पनि ठुला संरचनाहरू निर्माण गर्दा वातावरण प्रभाव मूल्यांकन अनिवार्य रूपमा लागु गरिने छ ।
- जल, जंगल र जमिन संरक्षणका लागि स्थानीय समुदायकोको अधिकतम सहभागितामा गराइने छ ।
- नगरपालिका स्तरमा सक्रिय बहु-सरोकारवाला निकायहरू जस्तै; सामुदायीक बन उपभोक्ता समुहहरू, कृषि समुहहरू, संग समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गर्ने र जलाधार संरक्षणका क्रियाकलापहरूलाई स्थानीय समुदायको आयमुलक/जीविकोपार्जनका गतिविधि संग जोडी वातावरणमैत्री र संरक्षणमुखी बनाइने छ ।
- जलाधार क्षेत्रमा प्रभाव पार्ने वा प्रभावित हुने माथिल्लो वा तल्लो तटीय भू-भागमा अवस्थित पालिका/समुदाय संग जलाधार संरक्षणका उपायहरूका बारेमा छलफल गरी साझा सिकाईका आधारमा विभिन्न सहयोगी क्रियाकलापहरू (जलउपयोग गुरुयोजनामा आधारित भइ) सञ्चालन गरिने छन् ।
- लोप हुन/हराउन लागेका सिमसार/ताल तलैयाहरूलाई संरक्षण र व्यवस्थापनको माध्यमबाट "पुरानै स्वरूपमा ल्याउने" रणनीति अपनाईने छ ।

६.५. गुरुयोजना पुनरावलोकन तथा अद्यावधिक गर्ने संयन्त्र

जलउपयोग गुरुयोजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि नगरपालिका क्षेत्र भित्रका स्रोत साधनको पहिचान, सरोकारवाला सहयोगी वा साझेदार निकायहरूको पहिचान तथा परिचालन पनि महत्वपूर्ण हुन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले नगरपालिकाहरूलाई योजना कार्यान्वयन गर्ने कार्यकारि निकायका रूपमा राखेको छ भने नगरपालिका आफैमा स्थानीय सरकार समेत भएकाले जलस्रोत क्षेत्रका योजनाहरू कार्यान्वयन गराउन स्थानीय, प्रदेश स्तरीय तथा केन्द्रिय सरोकारवाला साझेदारहरूलाई परिचालन गर्न सहज हुने देखिन्छ। गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न नगरपालिकाको नेतृत्वमा सबै साझेदारहरूलाई साझेदारीको वातावरण सहित परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । गुरुयोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नीति नियमहरू नगरपालिकाको सभा मार्फत निर्माण गरी क्षेत्रगत साझेदारहरूलाई स्पष्ट जिम्मेवारी प्रदान गर्नुका साथै समय सापेक्ष कार्यान्वयनको अनुगमन समेत गर्नु पर्ने हुन्छ ।

यसका साथै समय सापेक्ष नगरपालिकाले विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूको/पक्षहरूको सहजीकरणमा जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन स्थितिको समिक्षा गरी अद्यावधिक गर्नुपर्ने जरुरी हुन्छ । जलउपयोग गुरुयोजना आधारभुत तथ्याङ्क र एकीकृत जलस्रोत विकासको खाका वा प्राथमिकता योजना तर्जुमाको दस्तावेज भएको हुनाले यसको आवश्यकता अनुसार आवधिक रूपमा अद्यावधिक गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यसको अद्यावधिकरणबाट नगरपालिकाको एकीकृत जलस्रोत विकासको लागि चाहिने स्रोतको अनुमान र तर्जुमा गर्न सजिलो हुन्छ। सामान्यतया गुरुयोजना कार्यान्वयन समिक्षा, स्रोत साधन जुटाउन, तथ्याङ्कहरू अद्यावधिक प्रत्येक वर्ष गर्नु पर्दछ तर स्थानीय परिवेश र आवश्यकता अनुसार यो अवधि घटबढ गर्न सकिन्छ । साथै जलउपयोग गुरुयोजना अद्यावधिक गर्नको लागि कार्यपालिकाबाट अनिवार्य रूपमा निर्णय गर्नु पर्ने हुन्छ ।

६.६. गुरुयोजना कार्यान्वयन रणनीति

लम्कीचुहा नगरपालिकाले यस जलउपयोग गुरुयोजना २०८०/८१-२०८४/८५ कार्यान्वयन गर्दा देहाय बमोजिमका रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछ ।

प्राथमिकतामा आधारित जलस्रोत आयोजना कार्यान्वयन रणनीति: यस नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनामा तर्जुमा भएका आयोजनाहरूको निर्धारित प्राथमिकता बमोजिम आयोजनाहरूको वार्षिक बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन गर्ने नीति लिनेछ ।

जलस्रोत आयोजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन रणनीति:

- जलस्रोत आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापनको लागि सेवा प्रदायकको क्षमता र अन्य उपलब्ध स्रोतको आधारमा जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि लागु गरिनेछ । जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि अन्तर्गत जलस्रोत आयोजनाहरूको सेवा सञ्चालन व्यवस्थापनका प्रामाणिक सञ्चालन विधिहरू (Standard Operating Procedure) को प्रयोग गरी आयोजनाहरूको सञ्चालन, मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरिनेछ जस अन्तर्गत जीवनचक्र खर्चको आधारमा जलस्रोत सेवा महशुल निर्धारण, सेवास्तर उन्नति अवस्था, जलस्रोतको क्षमता अनुगमन, पानीको गुणस्तर परीक्षण तथा अनुगमन, निरोधात्मक सम्भार, गुनासो व्यवस्थापन, लेखा व्यवस्थापन, स्वमुल्यांकन आदि समावेश रहनेछ ।

समावेशी जलस्रोत रणनीति:

- निर्धारित लक्ष्य हासिल गर्नको लागि यस गुरुयोजनाका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा सम्भावित जोखिममा रहेका व्यक्तिहरूको आवश्यकतालाई सम्बोधन गरिने छ । यसरी कार्य गर्दा त्यस्ता व्यक्ति र वर्गलाई "कुनै हानी नगर्नुहोस" भन्ने सिद्धान्तलाई पालना गरिने छ ।
- जलस्रोत आयोजनाको सेवा महशुल निर्धारण गर्दा महशुल तिर्न नसक्ने अति विपन्न घरधुरीहरू (महिला वा ज्येष्ठ नागरिक वा अपाङ्गता भएका व्यक्ति घरमुली भएका अति विपन्न घरधुरीहरू समेत) पहिचान गरी उक्त घरधुरीहरूको लागि प्रत्येक वर्ष सहूलियत दरमा महशुल निर्धारण गर्ने नीति लिइनेछ । साथै एक वर्षमा उक्त घरपरिवारको आय वृद्धि गरी महशुल तिर्न सक्ने बनाउनको लागि आयआर्जन मुलक क्रियाकलाप गर्न जलस्रोत सेवा प्रदायक संस्थाले उक्त घरपरिवारहरूलाई सहयोग गर्नेछ ।
- जलस्रोत आयोजनाको सेवास्तर वृद्धि गर्दा कोहि पनि नछुट्ने गरी महिला, पुरुष, बालबालिका, अल्पसंख्यक, पिछडिएका र जोखिममा रहेका जातजाति सबैको लागि सेवा उपलब्ध हुने गरी कार्यक्रम लागु गरिनेछ । आयोजनामा सहभागी गराउनको लागि आयोजना निर्माण र सेवा शुल्कमा यस्ता सिमान्तकृत वर्गहरूलाई विशेष क्षमता अनुसारको सहभागिता वा सरकार वा समुदायले विशेष सहूलियत दिने नीति लिइनेछ ।
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जलवायु अनुकूलन तथा विपद व्यवस्थापन जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरूलाई यस गुरुयोजनाको कार्यान्वयनमा अनिवार्य अवलम्बन गरिनेछ ।
- गुरुयोजना कार्यान्वयन एवम् जलस्रोत आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापनका प्रत्येक तहका निर्णय प्रक्रियामा महिला, दलित, अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, आदिको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि जलस्रोत रणनीति:

- खानेपानीमा पहुँचको लागि अरुको सहयोग आवश्यक पर्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि अरुको सहयोग आवश्यक पर्ने स्तरीकरणको आधारमा प्राथमिकीकरण गरी पहुँच पुऱ्याउने । रणनीति लिइनेछ ।

- अपाङ्गता भएका घरपरिवारलाई खान र व्यक्तिगत स्वच्छता व्यवहारको लागि पानीमा प्रत्येक सदस्यको बराबर पहुँच हुनु पर्ने कुराको महत्व बारे राम्रो सँग बुझाइ सबै सदस्यहरूलाई पानीको बराबर पहुँच पुऱ्याउनको लागि यस्ता परिवारहरूलाई सहयोग पुऱ्याउने रणनीति लिइनेछ ।
- जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा/अद्यावधिक गर्दा, जलस्रोत आयोजनाको डीपीआर बनाउँदा, क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम बनाउँदा र कार्यान्वयन गर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको स्थानीय संस्थासँगको सहभागितामा गरिने छ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको खान र स्वच्छता व्यवहारमा पानीको पहुँच सुनिश्चित गर्नको लागि सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवहार परिवर्तनका कार्यक्रमहरू नगरपालिकाको पहलमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको संस्था र स्थानीय सरकारको सहभागितामा गरिने छ ।
- सामाजिक व्यवहार परिवर्तन संचारलाई समावेशी गराउनको लागि सचेतना र अन्य दृष्टिकोण परिवर्तन गर्ने रणनीतिहरूलाई प्राथमिकताका साथ लागु गरिनेछ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सरकारी प्रशासनिक सम्बन्धी कार्य र अन्य सहयोगको लागि सामाजिक संस्था र अन्य सहयोगी सेवाहरूको समेत सहयोग लिने रणनीति लिइनेछ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू जो सबै भन्दा सिमान्तकृत हुन्छन उनीहरूको अनुभव र सहभागिता सुनिश्चित गर्न उनीहरूलाई अनुगमन प्रकियामा समावेश गर्ने रणनीति लिइनेछ । अनुगमनमा अपाङ्गता भएका महिला र पुरुष दुबैको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने रणनीति लिइनेछ ।

जलस्रोत आयोजना कार्यान्वयन तथा नीति निर्माण रणनीति:

- गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्दा मापदण्ड बनाई लागु गरिनेछ एवम् नियमन गरिनेछ । यसका लागि नगरपालिकाले आवश्यक मापदण्ड, कार्यविधि, ऐन तथा निर्देशिका तयार गरी लागु गर्नेछ ।
- साथै यस गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि नगरपालिकाले नगरपालिका र वडास्तरमा आवश्यक संस्थागत संरचना विस्तार तथा क्षमता विकास गर्नेछ । यस रणनीति अनुसारका संस्थागत संरचनाहरू विस्तार गरी जिम्मेवारी दिनेछ ।
- नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको लागि गुरुयोजनाको आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवश्यक वार्षिक बजेट विनियोजन गर्नेछ । साथै प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार र विकास साझेदारहरूसँग यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न सहकार्यका लागि पहल गर्नेछ ।

संस्थागत संरचना निर्माण रणनीति:

लम्कीचुहा नगरपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि देहाय अनुसारका संस्थागत संरचना तथा जिम्मेवारी रहने रणनीति लिएको छ ।

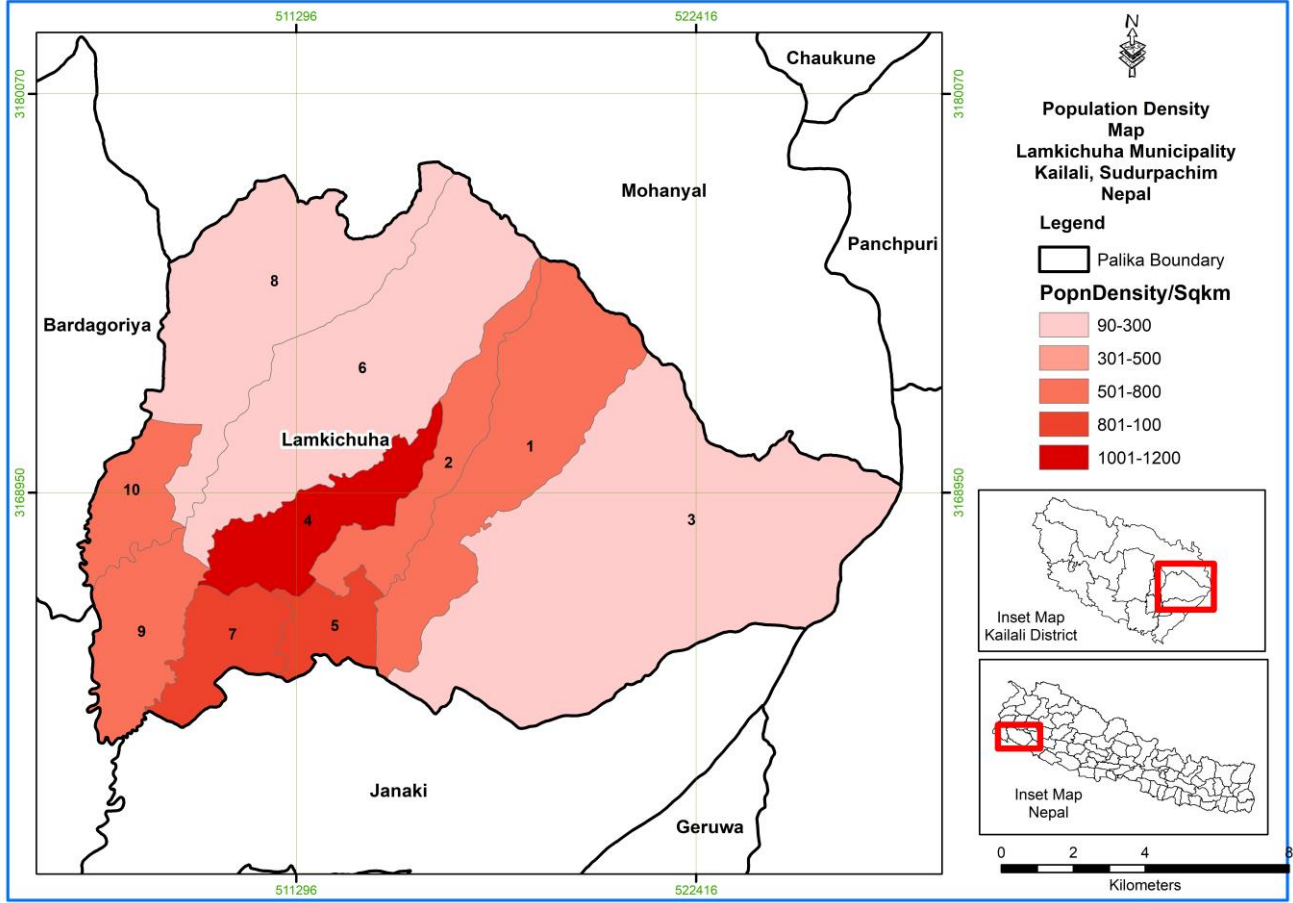
- निर्णय गर्ने संस्थागत संरचना: यस नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन सम्बन्धी सम्पूर्ण निर्णयहरू गर्नेछ । साथै गुरुयोजना बजारीकरणको प्रमुख जिम्मेवारी समेत नगरकार्यपालिकाको हुनेछ ।

- कार्यान्वयन गर्ने संस्थागत संरचना: जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयन नगरकार्यपालिका अन्तर्गतको जलस्रोत व्यवस्थापन बोर्ड वा जलस्रोत शाखाले गर्नेछ ।
- अनुगमन गर्ने संस्थागत संरचना: जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन जलस्रोत/खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिले गर्नेछ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची-१	SA-1: घरधुरि तथा जनसंख्या सम्वन्धि विवरण
	SA-2: भौगोलिक, प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक जानकारी सम्वन्धि विवरण
	SA-3: विद्यमान सहकारि संस्थाहरू सम्वन्धि विवरण
	SA-4: विद्यमान सरोकारवाला संस्थाहरू सम्वन्धि विवरण
	SA-5: स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्वन्धि विवरण
अनुसूची-२	TA-1: पानीका स्रोतहरूको विवरण
अनुसूची-३	SA-6: टोलहरूको सुची
	TA-2: विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको सुविधास्तर र संरचनागत विवरण फारम
अनुसूची-४	SA-7: विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको सामाजिक तथा संस्थागत विवरण फारम
अनुसूची-५	SA-8: विद्यमान कुलो सिंचाइ योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-3: विद्यमान कुलो सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	SA-9: विद्यमान लघु सिंचाइ योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-4: विद्यमान लघु सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	SA-10: विद्यमान बहु उपयोगी योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-5: विद्यमान बहु उपयोगी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	SA-11: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्वन्धित योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-6: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्वन्धित योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	SA-12: विद्यमान सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-7: विद्यमान सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम

	TA-8: विद्यमान लघु जलविद्युत योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-६	OS-1: निर्माणाधिन जलस्रोत सम्बन्धित योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	OT-1: निर्माणाधिन खानेपानी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	OT-2: निर्माणाधिन कुलो सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	OT-3: निर्माणाधिन लघु सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	OT-4: निर्माणाधिन बहु उपयोगी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	OT-5: निर्माणाधिन सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	OT-6: निर्माणाधिन लघु जलविद्युत योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-७	PL-1: तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-9: तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
	TA-10: तर्जुमा गरिएका सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-८	PL-2: तर्जुमा गरिएका कुलो सिंचाइ योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-11: तर्जुमा गरिएका कुलो सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-९	PL-4: तर्जुमा गरिएका बहु उपयोगी योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-13: तर्जुमा गरिएका बहु उपयोगी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-१०	PL-5: तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्बन्धित योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-14: तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्बन्धित योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-११	PL-6: तर्जुमा गरिएका सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-15: तर्जुमा गरिएका सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-१२	PL-7: तर्जुमा गरिएका लघु जलविद्युत योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
	TA-16: तर्जुमा गरिएका लघु जलविद्युत योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम

चित्र- ८ : लम्कीचुहा नगरपालिकाको वडागत भू-क्षेत्र अनुसारको जनघनत्व नक्सा

अस्वीकरण:

यो प्रतिवेदन अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडी) मार्फत अमेरिकी जनताहरूको सहयोगका कारण सम्भव भएको हो । यस प्रतिवेदन भित्रका विषयवस्तु र सामग्री लम्कीचुहा नगरपालिकाको एकल जिम्मेवारी हुन् र तिनले युएसएआइडी वा अमेरिकी सरकारको विचारको प्रतिबिम्बित गर्छन् भन्ने जरुरी छैन ।